

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**İŞ HAYATININ KADIN ÜZERİNDEN OKUNMASI: EĞİTİM
SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sümeyye TOPTAŞ

Niğde
Ağustos, 2019

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

İŞ HAYATININ KADIN ÜZERİNDEN OKUNMASI: EĞİTİM
SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sümeyye TOPTAŞ

Danışman : Prof. Dr. Bayram ÜNAL

Üye : Prof. Dr. Yücel CAN

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Murat ARPACI

Niğde
Ağustos, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 'İş Hayatının Kadın Üzerinden Okuması' Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20/08/2019

Sümeyye TOPTAŞ

ONAY SAYFASI

Bayram ÜNAL danışmanlığında **Sümeyye TOPTAŞ** tarafından hazırlanan "**İş Hayatının Kadın Üzerinden Okunması: Eğitim Sektörü Örneği**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

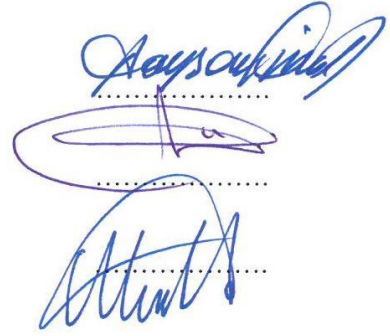
Tarih: 20/08/2019

JÜRİ :

Danışman : Prof.Dr. Bayram ÜNAL

Üye : Prof.Dr. Yücel CAN

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Murat ARPACI

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bağımlı varlık olarak yetiştirilen kadın önemli karar alma süreçlerine dahil edilmemektedir. Yapılan çalışmada, eğitim sektöründe kadının cinsiyetli bir varlık olarak algılanmasının kadının her alanda olduğu gibi iş yaşamında da olumsuz etkilemesine vurgu yapıldı. Özel alana ait görülen kadının kamusal alandaki konumu bireylerin deneyimleri ve toplumsal hafızadan beslendikleri bireysel tanımları anlaşılmasına çalışılmıştır.

Toplumsal hafızanın önemli temsilcileri olan bireysel geçmiş, yaşantı ve deneyimleriyle kadının eğitim hayatındaki alanını, cinsiyetli toplum algısına ne denli uygun olduğunu, kadın bedeni üzerinden aktarmışlardır. Cinsiyetinden ayrı olarak tanımlanamayan kadın, eğitim sektöründe de beden olarak algılanmaya devam etmektedir. Belli bir akademik eğitim sürecinden geçip, iş hayatına dâhil olan kadın, eril hegemonyanın etkisiyle pazarlama unsuru olarak görülmektedir. Kadın öğretmenin bedensel görünüşü üzerinden kurumlar, eğitimini pazarlamaktadır. Pazar müşterisi veli ve öğrencilerdir. Aynı zamanda kadın öğretmen işverenine de bedenini beğendirmek durumundadır. Özel eğitim kurumlarında, liyakat bilgiyle birlikte, bedensel görünüşü de kapsmalıdır.

Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler, maddi anlamda sömürülmekte ve olumsuz koşullarda çalışmaktadırlar. Olumsuz koşullar hem erkek öğretmenleri hem kadın öğretmenleri kapsamakla beraber, kadın öğretmenler aynı zamanda bedensel görünüşleri üzerinden de sömürülmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı kadın bedeninin toplumda nasıl konumlandığı ve emekçi kadınların iş yaşamında karşılaştığı temel sorunları irdelemektedir. Kamusal alanda var olmak isteyen kadın niçin hala özel alanın göstergesi olan işleri yapmaktadır. Bu kapsamda eğitim sektöründe çalışan kadınların cinsiyetlerinden dolayı yaşadığı sıkıntılara değinilmiştir.

Bu çalışma niteliksel araştırma çerçevesinde oluşturulmuş olup sözlü tarih yöntemiyle bireylerin yaşantı ve kişisel deneyim anlatıları üzerinden oluşturulmuştur. Bu çalışmada 13 görüşmeciyile görüşme yapılmış olup; kadın çalışmasına olmasına rağmen erkek görüşmecilere de yer verilmiştir. Kadının toplumsal hayatta konumlanışında erkeklerin bakış açılarının da önemli bir etkisi olduğu ortadadır. Bu nedenle erkek görüşmeciler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Tez çalışmamda planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım sayın hocam Prof. Dr. Bayram ÜNAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sürecinde tüm zorlukları benimle göğüsleyen değerli aileme, arkadaşlarıma ve en büyük destekçim Sabri ERGÜL'e ayrıca teşekkür ederim. Çalışma sürecinde yaşam deneyimlerini benden esirgemeyen, sonsuz güvenleriyle en özellerini anlatan iş arkadaşlarıma yaptıkları katkılardan dolayı teşekkürü borç bilirim.

Sümeyye TOPTAŞ

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞ HAYATININ KADIN ÜZERİNDEN OKUNMASI: EĞİTİM SEKTÖRÜ
ÖRNEĞİ

TOPTAŞ, Sümeyye
Sosyoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bayram ÜNAL
Ağustos 2019, 109 sayfa

İş hayatı değişen koşullara uygun bir gelişme göstermektedir. Ancak iş hayatında kadının konumu değişen koşullara uygun bir gelişme sergilememiştir. Kadın, cinsiyetinden ve toplumsal değer yargılarından dolayı iş hayatında birçok ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Çalışmada eğitim sektörü çalışanı olan kadının akademik birikim üzerinden değil, beden ve güzellik imgeleriyle donatılarak, pazarlama objesi olarak kuruma, kurum müşterilerine sunulmasını, aktarmaktadır. Çalışma, sözlü tarih yöntemine dayandırılarak yapılmıştır. Bu yöntemle başvurularak yapılmasının temel nedeni bireysel hafızanın toplumdaki tahayyülle ne denli uyduğunu görmektir. Çalışmada kadın ve erkek öğretmenlerin cinsiyetli toplum yapısını belleklerinde nasıl anlamlandırdığı kişisel hikâyelerine ve deneyimlerine başvurularak aktarılmıştır.

Eril hegemonyanın kadını sınırlayan tutumu kadının kendini gerçekleştirme önündeki engeldir. Toplumsal hafızanın örneklerini oluşturan bireysel hafızalar kadının beden olarak algılanmasını sürekli kılacak zemini her koşulda hazırlamaktadır. Kadını özel alana ait konumlandıran algının yaygınlığı, kamusal alan olarak görülen iş hayatında da devam etmektedir. Bu nedenle kadın öğretmenler, işe alınma, işe yerleştirilme ve işte yükselme süreçlerinde birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu çalışma, bu sorunları göz önüne getirmek ve çözümlenmesine katkıda bulunmak adına yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın İşgücü, Toplumsal Eşitsizlik, Cinsiyet

**ABSTRACT
MASTER'S THESIS**

**INTERPRETING LIVES OF WOMEN IN BUSINESS: AN EXAMPLE IN THE
FIELD OF EDUCATION**

**TOPTAŞ, Sümeyye
Department of Sociology
Supervisor: Prof. Dr. Bayram ÜNAL
August 2019, 109 pages**

While business practice adapts to changing societal conditions, the place of women in the workforce has not followed the same parallel. Women are exposed to various types of employment discrimination because of gender and societal judgment. This study points out that the women on working in academic fields are presented not through their academic achievements, but rather through their physical appearance. This story is based on the oral history method. The main reason why this method was employed was to see the extent to which an individual's memory and image of society coincide. The study investigates how female and male teachers mentally perceive sexist societies through their connections with their own personal stories and experiences.

Male hegemony, which limits women, is the primary obstacle to women achieving their career goals. Individual memories which constitute sample of societal memory enable women to be perceived as physical attraction under all circumstances. The prevalence of the perception that women belong in the private sphere prohibits their full inclusion in business, a public sphere. Therefore, female educators face increased difficulties in recruitment and promotion processes. This study was conducted to bring these issues into consideration and contribute to their resolution.

Key Words: Women Labor Force, Social Inequality, Gender

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
I. PROBLEM DURUMU	1
II. ARAŞTIRMA SORULARI.....	3
III. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
IV. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
V. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	3
VI. VARSAYIMLAR	4

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINLIK OLGUSU.....	5
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet.....	5
1.1.2. Kadın Cinselliği ve Bedeni.....	10
1.2. KAMUSAL/ÖZEL AYRIMINDA KADIN OLMAK.....	19
1.2.1. Kamusal ve Özel Alan.....	19
1.2.2. Aile İdeolojisi	22
1.2.3. Kapitalist Koşullarda Kadın Emegi	24
1.2.4. Hegemonik Erkeklik.....	26
1.3. AYRIMCILIK TÜRLERİ VE KADINLIK	28
1.3.1. Sosyal Haklar.....	28

1.3.2. Temsil Edilen Kadın.....	29
1.3.3. Özne Olmak.....	31
1.4. ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN.....	32
1.4.1. Çalışma Kavramı.....	32
1.4.2. Kadın İşgücü.....	33
1.4.3. Mobbing.....	35
1.4.4. Mesleki Deformasyon.....	36
1.5. KADIN İŞGÜCÜ KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ KONUMU.....	37
1.5.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kadının Konumu.....	38
1.5.2. Sanayi Devriminden Günümüze Kadar Kadının Konumu.....	39
1.6. KADIN İŞGÜCÜNÜN ÇALIŞMA YAŞAMINDAKİ KONUMU.....	41
1.6.1. Kadının Çalışma Yaşamına Katılma Gerekçeleri.....	41
1.6.2. Kadın İşgücünün Çalışma Yaşamına Katılma Biçimleri.....	43
1.7. ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN İŞGÜCÜNÜN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR.....	44
1.7.1. Aile Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar.....	44
1.7.2. Devlet Politikalarının Getirdiği Engeller.....	46
1.7.3. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.....	46
1.7.3.1. Özel Alana Hapsedilme.....	47
1.7.3.2. İş Hayatındaki Kadının Kısmi Görünürlüğü.....	48
1.7.3.3. Presentabl Olmak Zorunda Bırakılma.....	48
1.7.3.4. Ücretlendirmede Eşitsizlik.....	49
1.7.3.5. Eğitim Ve Mesleki Eğitimde Eşitsizlik.....	49
1.7.3.6. İşe Alma, Yerleştirme Ve Yükselme Sürecinde Eşitsizlik.....	50
1.7.3.7. İş Yerinde Cinsel Ve Duygusal Taciz.....	50
1.7.4. Cam Tavan Sendromu.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMA DESENİ	52
2.2. ARAŞTIRMA GRUBU	53
2.3. ARAŞTIRMA KATILIMCILARI	53
2.4. VERİLERİN TOPLANMASI	54
2.5. VERİ ANALİZİ	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. KAMUSAL/ÖZEL ALAN DİKOTOMİSİ	56
3.2. BEDEN OLARAK KADIN	65
3.3. ERİL HEGEMONYANIN YENİDEN ÜRETİMİNDE TOPLUMSAL KURUMLARIN ROLÜ	88
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA.....	105
ÖZ GEÇMİŞ.....	109

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yaygınlık Tablosu.....	17
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çalışanların Demografik Bilgileri.....	54

KISALTMALAR

BKSSGM	: Bakanlık Kadının Sosyal Statüsü Genel Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
DECB	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ICFTU	: Uluslararası Özgür İşçi Konfederasyonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
KEİG	: Kadın Emeği ve İstihdamına Yönelik Politikalar
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KSSGM	: Kadının Sosyal Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WAVE	: Kadına Yönelik Şiddet Karşılaştırmalı Raporu

GİRİŞ

I. PROBLEM DURUMU

Kendini daima özel alana ait hisseden kadın tüm yaşamını gözlem altında ve eril hegemonya tarafından belirlenmiş normlara göre idame ettirmektedir. Kadın kamusal alana dâhil olduğunda bile özel alanın devamı niteliğindeki işlerde kendini göstermektedir. Kadın kamusal alanda olsa da ev işi, çocuk bakımı gibi işleri yüklenmeleri yaratıcılık ve üreticilikteki işlevi etki yaratacak düzeye ulaşmamaktadır. Bir başka deyişle sürekli gözetim altında tutulan kadın asıl potansiyelini açığa çıkaramamaktadır. Kadının iş hayatına dâhil olması onu ekonomik bağımlılıktan kurtarıyor gibi görünse de birçok haksızlığa maruz kalarak elde ettiği parayı bireysel harcama lüksüne sahip değildir. Dolaylı bağımlılığa dönüşen bu durum kapital-ataerkil düzeni yeniden üretmektedir.

Dolaylı bağımlılıklarıyla yaşayan hiçbir karar alma sürecinde söz sahibi olmayan kadınlar önemli görülen askeri, ekonomik ve teknolojik konularda konuşmasına izin verilmezken kadın, ahlaktan sorumlu tutulmaktadırlar (Millett, 1973: 169). Kadınlar beklenen kendilerini özel alana ait hissetmeye devam etmekte ve erkeğin tanımlamaları doğrultusunda hareket etmektedir. Kadın kamusal alanın diline hâkim değildir; çünkü bu dil, onun için anlaşılmaz kılınmıştır. Çocukluğundan itibaren kadın bu alandan sistematik olarak dışlanmıştır.

Cinsel varlık olarak görülen kadın, cinselliğinden dolayı utanç ve acı duymak zorunda bırakılmıştır (Millett, 1973: 187). Kadının cinselliğinden daha rahat faydalanmak için kadın özne konumundan çıkarılmış, kendi bedeni söz konusuysen söz sahibi edilmemiştir. Bu durumda kadının sömürü nesnesi olarak göstermiştir. Kadın hem cinselliğinden faydalanılacak bir nesnedir hem de bu cinselliği kullanmaya teşebbüs edemeyecek kadar etkisizleştirilmektedir.

Etkisizleştirilen kadın, toplumsal hayata özgüvensiz olarak katılmaktadır. Özel alanda etkili olurken kamusal alana dâhil olduğunda, etkisini yitirmektedir. Toplumsal değer yargıları kadını belirli alanla sınırlamaktadır. Kadının sınırlamaları yalnızca alanla kalmamakta bedeni üzerinden de belli tanımlar doğrultusunda hareket etmesi beklenmektedir. Kadın bedeninin işlevi özel alanın yeniden üretimini gerçekleştirecek donanıma sahip olması beklenir. Erkeği cezp edebilecek ve gündelik hayatın işlerini yerine getirebilecek kıvraklığa sahip olması gerekir.

Evlenen kadının pozisyonu karnını doyurmak, hayatını idame ettirmek için bir işe girmeyi kabul eden işçi konumundadır (Millett, 1973: 196). Kadının sorumluluğu erkekten erkeğe aktarılır. Önce baba hayatını idame ettirir daha sonra koca. Bu güvenlik ihtiyacının elbette bir karşılığı olmalıdır. Baba evinde gündelik işleri yapar, annesine yardımcı olur; evlendiğinde evini çekip çevirmek kadının görevidir. Erkeğinin gündelik hayatını devam ettirir. Hayatının birçok evresinde kadın yardımcı, ikincil pozisyonundadır. İş hayatına da dâhil olduğunda bu ikincil konumu devam eder. Yaşlı birinin ücret karşılığında bakımını üstlenir, özel ya da okul öğretmenliği yapar... Bütün bu işler hizmetçiliğin bir diğer adıdır (Millett, 1973: 229).

Kadın kamusal alana dâhil olduğunda yine kendisinden gündelik hayatın idamesi beklenir. Özel eğitim kurumlarında çalışan kadın öğretmenler; müşterileri (veli-öğrenci) cezp edebilecek hem güzel bir bedene, hem de ikna edecek donanıma sahip olmalıdır. Özel eğitim kurumlarında çalışan kadın öğretmenler birer pazarlama unsuru görevi görmektedir. Prezantabl kadın, etkileyici ses tonuyla öğrenci ve veliyi o kuruma para vermeye ikna edebilir. Bu yüzden kurucular çalışanlarını bu kriterler üzerinden belirlemektedir.

Kadının beden olarak algılanması, nesne konumuna indirgenmesi onu şiddete açık hale getirmektedir. Aile içinde beden olarak görülen kadın erkeğin sex ihtiyacını karşılamaya yarayan nesnedir. İş hayatında beden olarak algılanan kadın müşteriye kuruma çekecek marka yüzü ve müşterinin hizmetine sunulacak işçidir. Bu nedenle kadının beden olarak algılanması aile hayatında ve iş hayatında ciddi şiddet çeşitlerine maruz kalmasına neden olmaktadır.

Beden olarak algılanan kadının kamusal alanda etkili olması, karar verici pozisyonlara gelmesi engellemelerle pek mümkün olamamaktadır. Kadın kamusal alanda özel alanın işlerini yapmaya devam etmekte, gerektiği zaman en kolay biçimde kamusal alandan uzaklaştırılmaktadır. Ekonomik hayattaki yedek ve en rahat dışarıda tutulabilecek iş gücünü oluşturmaktadır. Ekonomik hayata dahil olması orada etkili olacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü ekonomik hayatta da kadın ikincil konuma yerleştirilmiştir.

Kadının beden olarak algısında kurumların önemli bir etkisi vardır. İş hayatındaki beden algısı; aileye, devlete ve eğitime dayandırılabilir. Toplumun yansıması olarak gördüğümüz bireylerin toplumsal hayattan aktarımları bu varsayımı

doğrular niteliktedir. Bireylerin ailelerinden aldığı eğitim, bakış açılarını önemli düzeyde etkilemektedir. Eril değerlerle çocuk yetiştiren aile ve eğitim kurumları kadını dezavantajlı konuma düşürecek argümanlarını kurumlar vasıtasıyla yeniden üretmektedir.

II. ARAŞTIRMA SORULARI

- Kadınlar niçin özel alanın devamı niteliğindeki işlerde yoğunlaşmışlardır?
- Ekonomik özgürlük kadını özne yapabilmekte tek başına yeterli midir?
- Öğretmenlik mesleğinde çoğunlukla kadınların yer almasına rağmen neden yöneticilik idarecilik gibi pozisyonlarda en az yere sahiptirler?
- Kadın bedeni birçok meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de özel alandaki kadınlık tahayyülü ile paralel olarak pazarlama unsuru mudur?

III. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı eğitim alanında özel sektör işverenine bağlı olarak çalışan kadın öğretmenlerin iş hayatında ve toplumda en fazla karşılaştıkları sorunları incelemektedir. Kadının beden olarak algısında patriarkanın etkisi, kamusal/özel alanın sınırları üzerinden konuyu tartışmak amaçlanmıştır. Çalışma, kadın öğretmenlerin sosyal hayata ilişkin bakış açılarını, karşılaştıkları sorunları ve sorunların çözümüne ilişkin beklentilerini irdelemeyi hedeflemektedir.

IV. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılan çalışmalar incelendiğinde iş hayatında kadın üzerine oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Fakat özel sektörde çalışan kadın öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları hem işverenden kaynaklı hem de kadının içerisinde yaşadığı toplumun cinsiyetçi tutumundan kaynaklı sorunlarına derinlemesine değinen oldukça sınırlı araştırmalar vardır. Kamusal alandaki kadına özel alanın sınırlarının niçin çizildiğini irdeleyen bir araştırma olduğundan önem taşımaktadır.

V. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışmadaki araştırma verileri belirlenen özel liselerde çalışan öğretmen ve idarecilerle sınırlıdır. Bu çalışmanın olumsuzluk anlamındaki sınırlılıkları bireyin deneyimleri söz konusu olduğundan oldukça öznel ve özel alanlara değinmesi mahremiyet içerdiğinden veri toplanması zor ve zaman alıcıdır.

VI. VARSAYIMLAR

İş hayatına atılan kadınların geneli ev işlerine ters düşmeyen işleri kamusal hayatta da devam ettirmektedir.

Özel Alan kuruluşu, Kamusal Alanda kadının maruz kaldıklarının hem bir çerçevesini çizmekte hem de olanları meşrulaştırarak kadının eril tahakküm altında yaşamına devam etmesine neden olmaktadır.

Kadının ekonomik özgürlüğü göstergeseldir;

- Kazandığı parayı kadın şahsi harcamaz
- Ev ekonomisine katkıda bulunma zorunluluğu vardır.
- Kadına çalışma özgürlüğü ev ekonomisine katkıda bulunacaksa verilir.

Öğretmenlik mesleğinde çoğunlukla kadınlar yer almasına rağmen yöneticilik, idarecilik vb. pozisyonlarda kadınlar neredeyse hiç yoktur. Yönetme, idare etme gibi pozisyonlara layık görülmez. Çünkü cinsiyetçi toplum idarede kadını görmek istemez.

Kadın bedeni birçok meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de pazarlama unsurudur. Özellikle özel sektör kadrosunda prezantabl kadın çalışanlara daha fazla yer verir. Bunun nedeni sektör eğitim bile olsa kadın bedeninin pazara sunulmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINLIK OLGUSU

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı bedenle, olguyla, bilimle ilişkilendirilirken; toplumsal cinsiyet kavramı ise zihinle, kültürel değerlerle, ideolojiyle ilişkilendirilir (Gatens, 2017: 122). Cinsiyet biyolojik, bilimsel bir gerçeklik kabul edilirken; toplumsal cinsiyet, kurgulanmış bir olgudur. İnsanların yaşam biçimleri bu kurgular etrafında şekillenir. Toplumsal cinsiyet kavramı toplumsal ilişkiler içinde anlamlandırılmış bir olgudur.

Toplumsal cinsiyet ideolojik ve kültürel yapının ürünü olarak gelir. Cinsiyet rolleri içerisinde eşitsizliği yaratan eğitim, aile gibi tüm yaşamımızı kuşatan cinsiyet rollerinin dayatmalarıdır. Connell, kimsenin sınıfsal ya da ırksal rolünden bahsetmezken cinsiyet rollünün toplumdaki eşitsizlikleri ve güç ilişkilerinin en kesin göstergelerini taşıdığını belirtir. Sınıf bağlamı, toplumsal cinsiyet üzerinden belirlenir. Sınıfsal ilişkiler içerisinde kadının payına çokça yoksulluk düştüğünden toplumsal cinsiyet çatışmalarının içerisinde kadın ezilen sınıf olarak görülür. İrksal, sınıfsal eşitsizliklerin maddi zeminini toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır (Pektaş, 2017).

“Toplumsallaşma teorisyenleri, cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımını beden/bilinç ayrımı olarak anlar. Zihin/beden ayrımını eleştirmeden kullanan teorisyenler, insan öznesini her daim ya ağırlıklı olarak biyolojik güçler tarafından belirlenmiş olarak, yani kalıtımla ya da ağırlıklı olarak toplumsal veya ailevi ilişkilerin etkisiyle belirlenmiş olarak, yani çevreyle niteler” (Gatens, 2017: 33). Zihin, bilinç gibi kavramlar erkeğe ait kavramlardır. Kadın beden yani nesne olarak algılanmaktadır. Toplumsal cinsiyet biyolojik terimlerle de kendini güçlendirerek toplumsal ve ailevi ilişkilerle gündelik hayattaki anlamlarını oluşturur.

Erkeklik ve kadınlık olguları cinsiyet düzeni içinde biçimlendirilmiş, diğer bir deyişle “cinsiyetlendirilmiş” toplumsal pratiklerle şekillenen davranış kalıplarıdır (Sancar, 2009). Erkeklik ve kadınlık olgusu toplumsal hayatta ki tutumlarla biçimlenmiştir. Toplumsal olarak oluşturulmuş, davranış pratiklerini içinde barındırır.

Simone de Beauvoir'ın ünlü sözü "Kadın doğulmaz, olunur." toplumsal cinsiyeti açıklığa kavuşturur. Bireyi doğar doğmaz hazır, verili tanımlarla kuşatmamız, ona göre yetiştirmemiz toplumsal cinsiyeti bizlerin öldürdüğünü gösterir. "Kadını mutfığa ya da süslenme odasına atıp ufkunun darlığına şaşıyoruz" (Beauvoir, 1978: 18). Bebeklikten itibaren sevecen, yumuşak huylu, sessiz sakin yetiştirdiğimiz, eline tutuşturduğumuz oyuncak bebeklerle kendine yabancılaştırdığımız kadınlara karşı ikiyüzlü olduğumuzu söyler. Ancak kadınlık dediğimiz edimlerin de pasif bir bağımlılık olarak ele alınmaması gerektiğini etnik köken, sınıf ve yaş faktörleri baz alınarak da incelenmesi gereken olgudur (Sancar, 2009).

Cinsiyet dediğimiz olgu başından beri toplumsal cinsiyet olarak vardır, yani cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasında ayırım söz konusu değildir (Butler, 2018: 52). Biyoloji ve bilim toplumsal cinsiyetin argümanlarını oluşturur ve yalnızca toplumsal normlara hizmet eder. Toplumsal hayatın egemenliği erkekte olduğu için bir nevi eril söyleme hizmet etmektedir.

Genellikle ilk gerçek siyasi beden/topluluk olarak kabul edilen klasik Atina'nın adı kadından değil de erkekten doğma olan Athena'dan gelmektedir. Athena erkek aklının bir ürünüdür ve annesi yoktur. Zeus hamile eşinin tüm bedenini yuttuktan sonra Athena'yı doğurmuştur. Bu mitsel beslenen modern siyasi topluluk kadınların bedenini tüketerek ayakta kalmaktadır (Gatens, 2017: 54). İnsanlar ikiye ayrılır: Kadınlar ve Erkekler. Erkekler akıl, kadın beden olarak algılanır. Erkek, kadını ötesi olarak biçimlendirir. Bu mitsel tanımlamada erkeğin var olmak kadına ihtiyacı olmadığını göstermeye çalışmaktadır.

Erkek, gücün, aktifliğin, aklın, şiddetin ve çatışmadan kaçmamanın, teknolojik bilgiye hâkim olmanın, rekabet ve başarı tutkusunun, kahramanlık arzusuna sahip olmanın belirtileri olarak kabul edilmektedir (Sancar, 2009). Erkeklik, toplumsal hayattaki birçok olumlu kabul edilen özellikleri bünyesinde toplamıştır. Toplumsal hayata egemen olan yargılar erkeklik tanımlamaları içinde yer almaktadır.

Kadın, mitsel doğa durumundan dolayı siyasi beden/topluluğa geçiş yapamamaktadır. Kadın doğa kabul edilmektedir. Aynı zamanda kadın kültürel yaşayışın işleyişi için gereklidir, kültürel yaşamı mümkün kılan temel kendisidir, ama bu yaşamın bir parçası değildir, yalnızca bu yaşamı sağlayan geçici bir öğedir. Doğa ile kültür yalnızca biyolojik yaşamın yeniden üretilmesi ile toplumsal yaşamın

yeniden üretilmesi ve düzenlenmesi arasındaki farklılaşma, karşılığını özel alan ile kamusal alan, devlet ile aile arasındaki ayırmda bulmaktadır (Gatens, 2017: 97). Kadın doğa durumunda kabul edildiği için, egemen özelliklerle tanımlanmadığı için toplumsal hayata dâhil olması önünde engeller vardır.

Aile ve Eğitim kurumları ellerindeki bütün imkânları kullanarak çocuğun cinsel arzularını zorla bilinçaltına gönderirler (Reich, 1995). Reich, Trombriand adalarında yaptığı araştırmada uygar insanın ahlaksal sınırlamalarından ötürü daha sinirli olduğu bu yüzden cinsel doyuma erişemediğini ileri sürer. Reich, günümüz insanının birçok ahlaki kısıtlamaya maruz kaldığını bu yüzden cinsel doyuma ulaşamadığını savunur. Toplumsal cinsiyet olgularının yerleşmesinde etkili olan bu kurumlar bireyi sınırlandırmaktadır. Bu kurumlar eril söylem çıkarına hizmet etmektedir.

Toplum, aykırı içgüdülerin doğuştan ve zorunlu olduğunu dolayısıyla da cinsel arzunun bilinçaltına itilmesi, cinsel yaşamın ahlakla şekillendirilmesi gerektiğini kabul ettirir (Reich, 1974). Böylece birey eril hegemonyayı kabul ettirmeye çalışanların düşüncelerine hizmet eder. Fakat Reich'e göre "aklı başında hiç kimse, bir erkek elleri ayakları bağlı bir kadınla otururken sevgiden söz edemez. Azıcık dürüst hiç bir erkek kendisine sağladığı bakımla ya da toplumsal gücüyle satın aldığı kadının sevgisi ile övünemez. İnsanlık onuru taşıyan hiçbir erkek özgürlük içinde verilmeyen sevgiyi kabul etmez. Eşlik görevinde ve aile yetkesinde kendini belli eden zorlayıcı ahlak anlayışı, korkak ve güçsüz kişilerin ahlakıdır; bunlar doğal sevgi yetenekleriyle yaşamayı göze alamadıkları şeyleri boşu boşuna, polisin ve evlilik yasalarının yardımıyla elde etmeye çalışırlar." (Reich, 1974: 66).

Çocuğun aile ve eğitim kurumunda birçok kültürel işlemde geçmesi arzularını kontrol eder hale gelmesi biyolojik cinsiyetten çıkmasıyla toplumsal cinsiyeti çok daha kolay özümseyecek duruma gelmesine zemin hazırlar. Bir cinsiyet kendini var etmek için diğerini öteki konumuna düşürmek zorunda davranır. Böylece biyolojik üstünlük, toplumsal cinsiyet anlamında da üstünlük katacaktır.

Cinsel arzuları kontrol altına almanın egemen sınıfın işçi sınıflarını tahakküm altında tutmakta kullandığı önemli yollardan biridir (Reich, 1995). Toplumsal normlar, din kuralları bu konularda var gücüyle argüman üretir.

Reich'in dediklerini günümüz Ortadoğu toplumlarına uyarlandığında çok ilginç sonuçlar ortaya çıkabilir evliliğin cinselliği yaşamının ön koşulu olduğu toplumlarda. Proleter erkekler kapitalizmin cenderesi altında uzun süren eğitim dönemleri, iş bulma yaşının sürekli yukarılara çıkması, flörtün ahlak dışı görülmesi gibi nedenlerle cinselliğin yaşanabildiği tek alan olan evliliğe ulaşmakta her geçen gün daha zorlanmaktadırlar. Akademik anlamda yüksek lisans, doktora bitirmişlerin bile işsiz topluluklarına katıldığı toplumda ekonomik temellerin aile kurumun oluşmasını daha da zorlaştırmakta bu da sürekli cinsel doyumsuzluğu daha da arttırmaktadır. Reich'e göre bu artan doyumsuzluk süreleri, sosyal ve ekonomik sorunların cinsel doyumun önüne ket vurması nevrotik sorunlara neden olmaktadır. Hastalıklı psikolojiye sahip proleterler ise yönetilmeye, baskı altına alınmaya daha müsaittir.

Toplumsal cinsiyet, kadını ev işi ve çocuk bakımı gibi işlerle sınırlarken, insancıl alanların tümüne ilgi ve istek duymayı, yükselme ve ilerleme hırsını da erkeklere bırakır. Erkeklerde bulunan nitelikler zekâ, güç, saldırganlık ve etkinlik iken, kadınlardaki nitelikler ise edilgen, güçsüz, iffetli, bilgisiz ve etken olamayış söz konusudur (Millett, 1973). Erkekler gücünü şiddetle birleştirerek tüm yüksek değerleri kendi bünyesinde toplar. Toplumda iyi kabul edilen her merteye erkeğe ait görülür, kadına onun arasında ya da aşağısındaki değerler atfedilir.

Toplumsal deneyimler cinsel davranışlarımızı belirlemektedir. Kadının cinsel eylemde bulunabildiği ve kabul edildiği tek nokta aşktır. Romantik aşk kadının toplumsal hayattaki konumunun gerçeklerini, erkeğin aşağısında bulunduğunu ve ekonomik bağımlılık baskısını gizlemektedir (Millett, 1973). Toplumsal normlar kadının bağımlılığını aşkla maskeleymektedir.

Her akşam yoksul ailelerinde izlenen birbirinin aynısı aşk dizileri topluma ne vermektedir? Oyuncuların ve müziklerinin değiştiği bin bir entrika ile kavuşmaya çalışan aşıklar 9 yaşındaki çocuktan 80 yaşındaki teyzeye kadar göz yaşları ile izlenmektedir. Bu dizlerde bir güzel kadın için(hiç de çirkin kadın yoktur peşinde koşulacak) farklı sınıflardan erkekler birçok entrikayı açmak zorundadır. Bu diziler mutlu sonla biter genelde oysaki mutlu sondan sonrası aile yaşamı hiç anlatılmaz. Bu mutlu âşıklar acaba ailede nasıldılar, uğruna bayrak yarışını kazanan erkek kadına hangi kötülükleri yapacaktır bilinçli veya bilinçsiz hiç konusu olmayacaktır bu dizlerin. Emekçiler sadece erkeğin kadına ulaştığı anla ilgilendirilmekte benzer

retorikler ekranda dönmektedir. Gerçek hayatta ise hem güzel kadın hem çirkin kadının erkeğe bağımlılığı gizlenmiş olmaktadır sonuç olarak.

Kadınlar kavramı çoğul haliyle sorunlu bir terimdir. Birey kadın olsa bile bu kavramdan fazlasını içerir. Toplumsal cinsiyet farklı sosyal bağlamlarda kurulmuş sınıfsal, ırksal, bölgesel, etnik ve cinsel kimlik halleriyle birleşmektedir. Böylece toplumsal cinsiyeti, zaman içinde üretilen kültürel ve siyasi oluşumlardan ayırmak mümkün değildir (Butler, 2018). Toplumsal cinsiyet kimlik oluşumlarıyla birlikte tanımlanabilir. Bireyin kim olduğunu gösteren referanslar toplumsal cinsiyet ipuçlarını da verir.

Bu durum ülkemiz genelinde kadın olarak ezilmenin yanında bu kadın işçiye, Kürt'se, Arap'sa, Çingene ise, feodal ilişkilerin tam çözülmediği Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da yaşıyorsa, İstanbul'da siyahi kadınsa daha çok ezilmektedir. Bu nedenle herhangi bir iş yerinde çalışan kadının hangi kimliğinden dolayı ezildiğini anlamak zor olabilir. Bu ezilme biçimlerinden herhangi birisi daha ağır basabilir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını ayırıştırma amacı "biyoloji kaderdir" ifadesine itiraz etmek içindir. Cinsiyet biyolojik anlamda kesin, mutlak ifadelerle tanımlansa da, toplumsal cinsiyet kavramı kültürel olarak kurulduğu göze çarpar (Butler, 2018). Toplumsal cinsiyet ideolojisi kültürel normlara, sosyal verilere, geleneklere, toplumsallaşma sürecine ve beklentilere dayanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kişiyi dönüştüren bir olguysa, gelinecek diğer bir nokta ise toplumsal cinsiyetin kendisini de ontolojik olarak bir oluşum süreci geçirmektedir. Yani literatürdeki anlamıyla ad olarak henüz gerçekleşmemiş, durağan kültür ögesi olarak düşünülmemeli, bir çeşit sürekli olarak devam eden hareket olarak görülmelidir. Toplumsal cinsiyet ontolojik açıdan cinsiyete bağlı görünse de yarattığı dikotominin ötesine, ikili sınırların dışında çoğalacak şekildeki bir eylemdir (Butler, 2018).

Cinsiyetle birlikte şiddet sürecinin de beraberinde oluşması kaçınılmaz bir gerçekliktir ve şiddet süreç içerisinde varlığını gizlemektedir. Görünen şey yalnızca cinsiyettir böylelikle cinsiyet belirsiz nedenler kümesinde görünür, fakat belirsiz olarak düşünülmesinin temel nedeni açıklıkla gözlenemez (Butler, 2018). Nedenlerin çok fazla olması da şiddeti görünmez kılar. Bir şey her şeyse hiçbir şeydir,

safsatasıyla artık önemsiz hale getirilir. Tanımlama yetersizliği süreci tam anlamlandıramadığımızdan çözümü de zorlaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin oluşması demek hiyerarşinin de oluşması demektir. Erkek bu hiyerarşiye göre çeşitli şiddet biçimlerini uygulayabilecektir. Kadın olmak aynı anlamda zayıf olmak, daha az akıllı olmak, baştan çıkarma nesnesi olmak, duygusal olmak, çocuksu olmak vb. sebeplerle hem bir koruma kalkanının, korumanın yetersizlik anında ise cezalandırma ve şiddeti de çağıracaktır.

1.1.2. Kadın Cinselliği ve Bedeni

İnsanın bedeni; her türlü sembolleştirilmeye uygun kompleks haliyle ve sınırları çizilmiş her türlü oluşum modeliyle, var olan sınırı temsil edecek bir yapıdadır (Douglas, 2007: 146, 200).

Kadının kendi bedenine yönelik ekonomik yatırımlar, kendi çok istediği için yaptığını içselleştirse de, onun bu şekildeki estetik görünme çabalarının sonucunda onu daha çok beğenecek olan gözler için diğer bir değişle toplum için yapılmaktadır. Cinsiyet olarak kadın bedenin temsilinde nesnenin değişimi ve dönüşümü söz konusudur; varlık olarak kadından sanatsal bir esere doğru değişim ve dönüşüm ortaya çıkar. Üretim sebebiyle mantıksal olarak bedeni kullanabilmek için beden özgür bir şekle getirilmelidir. Lacan, parçalanmış beden kavramını gözler önüne sererek parçalara ayrılmış bedenin ve o şekilde süreçle meydana gelen kaygıların görünmeyen fiziksel bir bene hâkim olma noktasında kişilerin istek ve arzularını canlandırdığını göstermek ister. Parçalanmış beden anlamına gelen nesnenin yalnızca düşündüğü şey kendisinin beden olarak kuruluşudur (İnceoğlu, 2016).

Beden bireyin doğal görünümü olarak benimsenir ve birçok noktada da bedenden bahsedilirken doğaya atıfta bulunulur. Hal bu ki bedenin doğasına yönelik her söylem ve yorum, konuşulan dilin ve o dile kaynak olan sosyo-kültürel sembollerin yansımalarıdır. Bu sebeple insan vücudu yalnızca bir canlı organizma değil, tarihsel ve kültürel sembollerin belirlenen yapıların bir varlığıdır. Pek çok kültürde bedeni süslemek, kesmek, delmek ya da şekil bozuklukları oluşturmak, yaralamak gibi işlemleri kapsayan ritüeller söz konusudur. Bu ritüeller çeşitli sembolik anlam ve tanımlamalar içerir. Bedene yapılan izler ve semboller bireyin toplum içerisindeki statüsünü gösterir. Beden, normlarla sosyal denetimin nesnel olarak uygulandığı noktadır (İnceoğlu, 2016).

“Bedensel görünüş estetik emek kavramıyla birleştirilir. Estetik sermaye diğer sermaye türleri gibi, adil olmayan biçimde dağılmışken görselcilik işyerinde ve eğitimde fırsat eşitliğine engel oluşturabilecek haksız bir bariyer gibi, önemli bir fırsat eşitliği konusu olarak tartışıla gelmektedir” (İnceoğlu, 2016: 225-228). Kadının birikim ve yatırım yapacağı en önemli sermaye alanı bedenidir. Bunu ona eril hegemonya bu şekilde kavratmıştır. Kadın bedenini erkeğin cinsel hazzı için, toplumun sosyal hazzı için her daim genç tutmakla, koruyucu önlemlerle kendini meşgul etmektedir. Koruduğu beden kendisine hizmet etmek amacıyla korunmamaktadır. Onun hedef kitlesi ona öğretildiği şekliyle toplum ve erkeklerdir. Erkek bedenini gösteriş nesnesi olarak sergilemez ancak kadın için beden zarafet timsali olmalıdır. Erkekler de kadın bedenini bu şekilde tanımlamaktadırlar.

Bu analizler şu anlama da geliyor. Vitrindeki cansız mankenler nasılsa kadın da aslında onun biraz canlandırılmış haline dönüşüyor. Kadın sevgilisine, eşine, iş yerindekilere, mahalleye kendinin güzel olduğunu ispatlamak zorundadır. Güzellik kadınlar arasında da belirsiz bir kast sistemi oluşturmaktadır. Kozmetik sanayi bu alanda her kadın bedeni üzerine çalışmaktadır. Tabii ki de bu kast erkeklerin arzu dünyalarına göre şekillenecektir. Kadının birçok kişisel özelliğinin önüne geçecektir.

Estetik sermayenin adil bir şekilde dağıtılmadığını, gösterişçi tutumların bireylere eğitimde, iş yerinde ve toplumsal hayatta engeller oluşturduğunu ve imkânların eşit değerlendirilmesi noktasında da set çektiğini gözler önüne serer (İnceoğlu, 2016). Bireylerin eşit estetik özelliklere sahip olmaması kadınlar için özellikle aşılması gereken en önemli sorundur. Kadın ideal kabul edilen estetik görünüşe ulaşmak için birçok çaba sarf etmektedir.

Bireyi baskılayıcı onun üzerinde tahakküm oluşturan toplumsal normlar eril hegemonyanın temsiliyetinde nesnelleşen kültürel alt yapıyla oluşmuş sosyal aidiyetler kadını erkeğin ötekisi olarak tanımlanmasına sebebiyet verir. Erke sahip olanın güçsüz olan üzerinde hakkı olduğunu savunması güçsüzü tahakküm altına alır (İnceoğlu, 2016). Kadın toplumsal hayatta birçok dönemde erkeğin bir diğeri, ötekisi, gölgesi olarak kabul edilmiştir.

Cinsiyetler arasında görülen farklılıkları Bourdieu doğal ya da normal olan arasındaki farklılık biçimi olarak kurar ve kamusal-sosyal hayattaki ayrımlarda da özünü bulur (Bourdieu, 2016). Doğalı kadın, normal olanı ya da kamuya-sosyal

hayata ait olanı erkek olarak düşündüğümüzde bu durum daha net fark edilir. Örneğin çalışma hayatında bir iş yerinde aynı konumda bulunan ve aynı işi yapan erkek ve kadın çalışanın farklı ücretler alması, ev içi işlerin yükümlüğü, çocuk bakımının yegâne sorumlusu, hasta bakımı gibi görevlere kadının layık görülmesinin altında biyolojik uygunluklar aranır. Kadınla özdeşleştirilen görevler ve meslekler hasta bakıcılığı, temizlik işçiliği, öğretmenlik, hemşirelikken; erkeklere yöneticilik, idarecilik gibi insan hayatında oldukça önemli görülen karizmatik mesleklere yakıştırılır. Bu açıdan bakıldığında bedenler nesnel anlamda sosyal hayattaki statülerin önemli taşıyıcılarıdır.

Judith Butler için beden değişken bir sınırla çevrilmiş, bünyesinin siyasi düzenlemelere açık bir zemin olduğunu söyler. Böylelikle beden zaman içerisinde toplumsal cinsiyet aşamalarının sıralandığı ve heteroseksüel tutumların yerleştiği ontolojik varlıktır (Butler, 2018: 228). Kadın ve erkek gibi kurgulanan cinsiyet algıları cinselliği heteroseksüel zeminin içine gömer. Tek doğru, kabul edilebilir cinsel edimin hetero ilişkiler olduğunu toplumla birlikte bireye dayatır. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde aşağıda kalan kadın, cinsellik edimlerini oluştursa erkektir.

Kendi aklıyla hareket eden insan kendine sahip çıkmayı da bilir (Foucault, 2010: 168) ancak kadının akıl nimetlerinden yoksun olması öznelliğine ve bedeni hakkında söz sahibi olmaya yetkisinin olmayacağını vurgular (Kaylı, 2010: 16). Sıklıkla tekrar ettiğimiz dikotomiler kadının beden-nesne; erkeğin zihin-akıl ilişkisi içinde anılmasına sebebiyet verir. Kadının akıldan yoksun kabul edilişi onun değil insanlık nezdinde söz sahibi olmak kendi bedeni üzerinde dahi konuşamamasına neden olur. Böylelikle kadının bağımlı kılınma çabaları eril gücün lehine bir zemin oluşturur. En somut gösterge kadının bedenidir. Gerek örtünmeyle gerekse bekaret tabularıyla kadın bedeni ve cinselliği denetim altına alınır, nerde nasıl davranacağına erkek akıl karar verir.

Michel Foucault cinselliğin tarihini aktarırken günümüz toplumunda denetim altına alınması konusunda cinsellik ve annelik rollerine özel önem atfetmiştir. Cinsel obje olarak görülen bekâr kadının sosyal hayatta insanların gözünde bir değerinin olması için öncelikle evlenmesi ve ailesinde eşlik ve annelik rollerini hakkıyla yerine getirmesi istenmektedir (Foucault, 2010: 91). Kadının bedeni aile kurumunun ve toplumun bir sermayesidir bu nedenle cinselliğini kendi arzuları doğrultusunda kullanamaz bu noktada denetim altında tutulması zaruridir.

Hannah Arendt, toplumsalın yükselişini olarak tanımladığı özel mülkiyetle birlikte özele ait olanın korunması sorununu sosyal hayatta tartışmaya açarak kamusal alanın sorunu olarak dönüştürmektedir (Arendt, 2011: 116). Özel mülkün göstergesi olarak kabul edilen kadın bedeni erkeğin zenginliğinin de bir sembolüdür. Erkek gücünü sahip olduğu kadının güzelliğiyle de sergiler. Erkeğin özel alandaki varlıkları sık sık kamusal alanda zikredilerek gücünün taze tutulması gerekir. Medeniyetin burjuvaziyle özdeşleşmesinin zemini buradadır.

Tezin konusu için de düşünülürse bu, erkek toplumsal gücünü nasıl güzel kadına sahip olarak almaya çalışıyorsa. Kurumlar da kadın çalışanların bakımlılığı, güzelliği üzerinden güç ve popülerite sağlamaktadır. Kurumun laik veya muhafazakâr tanımlaması ile de ilişkili değildir. Daha muhafazakâr kurumlar ise kadınlar örtünmüş olsa bile tesettürün kabullenilmiş ve popüler şekilleri ile erkek arzularını besleyecek şekilde olmalıdır.

Kapitalizmde kadının doğurganlığı ve yeniden üretimdeki görevleri nedeniyle kadın bedeni baskı altında tutulmaktadır. Kapitalizm aynı zamanda kadın bedenini sermaye açısından kar edebileceği bir nesne olarak düşünür. Kadın yeni nesillerin üretiminde sermaye açısından özel bir öneme sahiptir. İnsanın üretilmesi sürecinde sadece onu doğurma değil besleme, bakım ve yetiştirme süreçlerini de kadının omuzlarına yükler. Bu sebeple insanın üretimi kadındadır. Çocuğun büyütülmesi de kadının omuzlarına yüklenerek erik ekonomi maliyetten kendini kurtarmaktadır. İnsan üretiminde etkin rol alması kadının değerli görüleceği anlamına gelmemeli zaten yapması gerekenler olarak öğretildiğinden bu süreç sıradanlaştırılmaktadır.

Kapitalizm hep karlılık üzerine ise, kadın üzerinden nasıl ve ne kadar kar sağlayabilir? Doğurganlıktaki kar nasıl sağlanır? Çocuk bakımının anneye ait kutsal bir görev olması zaten başlı başına karlılık sağlar. Erkek için neden kutsal görev değildir? Anneliğe dair tanımlarla neden hem annelik hem babalık iki cins tarafından paylaşılmaz? Annenin, çocuğun tüm eğitim süreçleri anneye yıkılarak okulun, medyanın, devletin, toplumun birçok sorumluluğu gözlerden uzaklaştırmaktadır. Çocuk sorun yaşadığı zaman okul böyle yetiştirdi, medya böyle yönlendirdi, sinema endüstrisi böyle düşündürdü, devlet bu konuda önüne set çekti denilmemekte ilk anda annesi yetiştiremedi olmaktadır. Babaya da suç bulunsa bile bu çok az olmaktadır. Hatta baba birçok konuda kendi sorumluluğundan kurtulmak için anneye yüklenmektedir. Anne çocuktan sorumlu olarak ilk başta doğuran kişi olarak ailede

çocuk bakımdan yemeğe, temizliğe sorumludur. Bu emek görünmez emektir ve parasal karşılığı yoktur. Kadın işçi ücretlerinin kapitalistler hep aşağıda olması için yedek işçi toplulukları doğurmalıdır. Erkek yöneticiler bu konuda kadınlar üzerinde politika yürütmektedir. Bu çocukların sistem tarafından istenmesi, kadını doğurmaya hatta çok çocuk doğurmaya teşvik edilmesi bu nedenledir. Ne kadar çok çocuk, gelecekte o kadar yedek iş gücüdür. Bu durum aynı zamanda işsizlik oranlarının yüksek olduğu, nitelikli eğitim olanaklarının sınırlı olduğu toplumlarda olmaktadır. Kadın kendi bedeni üzerindeki giyimdir, makyajdır gibi harcamaları ile kapitalist sistemin pazarında ciddi bir müşteri ve kar sağlayıcıdır. İhtiyacı olmayan birçok giysiyi ve makyaj ürününü stoklar hale gelir. Kapitalizm ise tam randımanlı bir şekilde işlemeye devam edecektir.

Aynı zamanda kadın bedeni kadınlık imgeleriyle ve güzellik kriterleri ile kontrol altında tutularak nesneleşme süreci sağlanır. Sermaye ihtiyaçlarıyla ve pazar istekleri doğrultusunda kadın bedeninin nasıl sunulacağı eril sermayedar tarafından belirlenir. Kadın bedeni için belirlenen idealler kadınların sınırlarını zorlayan ölçüler dayatılmakta ve arzu edilen güzele ulaşmak için kadından çaba sarf etmesi beklenmektedir. Bu çaba ve belirlenen ideale ulaşamama hissi kadınları eril güç karşısında yetersizlik algısına itmekte ve özgüven sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu hem sistematikleştirilen idealler kadına psikolojik şiddet olarak geri dönmektedir.

Kadın bedeninin kontrol altında tutulması kadın ve erkek eşitliğini bozmaktadır. Kadınların bedeni üzerindeki kontroller özel alanda yani aile içinde yeniden üretilmektedir. Bu durum hem aile içerisinde direkt kadına yönelik şiddet biçimlerini yaratır hem de kadına yönelik şiddetin zeminini hazırlamaktadır. Her anlamda sosyal hayatı koordine edici olan erkek kadın bedeninin kontrol mekanizmalarını üretirken aynı zamanda da kendi sisteminin işleyişinin temellerini atar. “Kızların birey olduğunu kabullenme yerine onu sahiplenmeyi doğru bulan bakış açısı kuşaklar boyu kadını ikincil konumda değerlendirmesine hizmet eder” (İnceoğlu, 2016: 29). Kadının özne olarak kabul edilmemesi erkeğin yüzyıllardır devam eden çıkarlarına hizmet eder. Yöneten ve yönetilen ilişkisi erkek zihniyetinde zorunlu kabul edilir ve ancak bu şekilde düzen sağlanır.

Kadınlık ve erkeklik rolleri toplumun beklentilerine göre şekillenir. Fakat toplumsal ilişkilerde çok sık olarak iletişim sorunları ve çatışmalar yaşanmaktadır,

bunun sonucunda da sıkça şiddete başvurulduğu görülür bunun sebeplerine daha incelikli bakmak gerekmektedir. Erkeklerin olumsuz tutum ve davranışları, yargılayıcı ve suçlayıcı üslup kullanmaları, aşağılayıcı psikolojik şiddet uygulayan davranışları, bilen tek özne olarak kendilerini yansıtmaları ve denetim altında tutucu çalışmaları gibi basit bir sebeple iletişimin aksamasıyla sonu kolaylıkla şiddete varan bir süreç söz konusudur. Kadınların aile içi ilişkilerde ve toplumsal hayatta söz dinleyen, uysal, sessiz, sakın, yumuşak, boyun eğen tavırlarının dışında, kendilerinde gözlemlenmeyen bir biçimde davranmaları sonucunda da şiddete maruz kalmaktadırlar (İnceoğlu, 2016).

Kadın bedeninde çok ciddi iz bırakan yaralanmalar ve sakatlamalar dışındaki birçok şiddet davranışları toplum hayatında gizli tutulmaktadır. Ancak en yakınında olan birkaç kadına anlatılır. Fakat bu paylaşımların temel nedeni sorunu analiz etmek, çözümlenmek amacıyla değildir. Aynı şeylerin hissedilmesinin getirdiği rahatlıktır (İnceoğlu, 2016).

1981’de yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme(CEDAW)’nin ilk maddesinde kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

“Bu Sözleşmenin amacı temel olarak kadınlara karşı yapılan ayrımcılık üzerine bireylerin politik, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki haklarını korumaktır. Kadın ve erkeğin bir tutulduğu, eşitliğin önemsendiği insan haklarının ve temel özgürlüklerinin esas alındığı, kişilerin medeni durumları dikkate alınmaksızın kadınlara tanınması gereken hakları içerir. Kadınların onlara verilen bu haklardan faydalanmalarını ve o haklarını gerek zaman kullanmalarını engelleyen veya bu hakları hükümsüz kılmaya çalışan kötü amaç taşıyan veya bu şekilde netice oluşturan cinsiyet temelli yapılan her hangi bir farklılaştırma, dışlama, sistem dışına itme veya engelleme olarak bilinmektedir.”¹

Şiddet denildiğinde kaba kuvvet ya da zorlama gibi açık olgular akla gelmemelidir. Resmi bu şekilde daralttığımızda ve vurguyu bu noktalara yaptığımızda geriye kalan tüm şiddet biçimleri masum bir şekilde görünmektedir. Aynı zamanda şiddet cinsiyet körü bir kavram değildir.

---

¹<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>

“İlerici Kadınlar Meclisinin 2019 toplantılarından elde edilen notlarda şiddet türleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Fiziksel Şiddet: şiddetin en sık görülen biçimidir. Bir araçla veya doğrudan kadının bedenine yönelik zarar verici eylemdir. Örneğin; tokat atmak, dövmek, vurmak, itmek, tekmelemek... gibi.
- Cinsel Şiddet: Kadının cinsel bütünlüğünü tehdit eden, zorlayan, zedeleyen her türlü eylem ve davranış cinsel şiddettir. Taciz, tecavüz, ensest, fuhuşa zorlama, bekâret kontrolü... gibi.
- Psikolojik Şiddet: Fiziksel şiddetin aksine psikolojik şiddet en az görünür olan ve ifade edilmesi en zor olan şiddet türlerinden biridir. Kadının psikolojik/ruhsal bütünlüğünü bozan ve duygusal olarak gelişimini engelleyen duygusal süreçlerini zedeleyen, sosyal yaşamını olumsuz etkileyen sistematik olarak tekrarlayan davranışları, eylemleri kapsar. Sistematik bir biçimde kadınla doğrudan iletişimi kesmek, surat asmak, dinlememek, küsmek, alay etmek, küfür ve hakaret etmek, düşüncelerini söylemesine engel olmak... gibi.
- Ekonomik Şiddet: Para yönetimi ile ilgili tüm insiyatifi kadının elinden almak ve maddi kaynaklarını kısıtlamak ya da bu kaynaklardan mahrum etmektir. Paranın nereye harcandığını denetlemek, kadının çalışmasına izin vermemek ya da zorla istemediği bir işte çalıştırmak, haksız yere savurganlıkla suçlamak, iş hayatında erkek kadın arasındaki ücret farklılığı, çalışan kadının ekonomik şartlarının olumsuz olması... gibi.
- Stalking (Israrlı Takip/Musallat Olma): Kadının ruhsal bütünlüğüne zarar verecek düzeyde ısrarlı takip edilmesi olarak tanımlanır. Fiziksel olarak takip etmek, sürekli evine/işyerine gitmek, telefonla aramak, mesaj göndermek, sosyal medya aracılığıyla kadının haberi olmaksızın izlemek... gibi.
- Flört Şiddeti: Duygusal ve romantik ilişkinin genellikle başladığı yaşlar 12-13 civarındadır. Bu yaşlardan itibaren flört ilişkisinin görüldüğü tüm dönemlerde ilişki içinde yaşanan şiddet olayları olarak tanımlanır. Erken yaşlarda başlayan flörtte şiddet olayının anlaşılmaması ya da gizlenmesi söz konusudur. Fiziksel, cinsel, psikolojik, sosyal ve dijital olarak sıralanabilecek farkındalığının önemli olduğu bir şiddet türüdür. Flört sürecinin muhafazakâr toplum tarafından kabul edilmemesi yaşanan şiddeti gizli tutmanın önemli sebeplerinden biridir. Cinsel birliktelik yaşandığında aileye veya çevreye

söylemekle tehdit edilmesi, yolladığı fotoğrafları internette paylaşmakla tehdit edilmesi gibi örnekler verilebilir.

- Aile İçi Şiddet/Ev İçi Şiddet: aile içi şiddet ve ev içi şiddet kişiler arası şiddet türlerindedir. Kadına yönelik yapılan şiddetten farklıdır. Devlet ve medya kadına yönelik şiddeti, aile içi şiddet başlığı altına iterek önemsizleştirir. Kadına yönelik şiddetin mağduru yalnızca kadındır. Fakat aile içi şiddette mağdur; kadınlar, çocuklar, yaşlılar olabilir.”²
- Sembolik Şiddet: Zorun ötesindeki, gönüllü, hesaplanmış, serbest bir itaatın işlemesidir. Örneğin gelenekler yoluyla kadının konumu, erkeğin çıkarına uygun olarak gerçekleşen bir değişim nesnesine dönüşmesidir (Sancar, 2009).

Şiddet türlerine baktığımızda çoğu zaman kadına yönelik uygulanan şiddette yalnızca birinin varlığı gözlenmez. Birçok şiddet türü birlikte olarak kadına uygulanır. Bir şiddet türüne göz yumma diğer şiddet türlerini de beraberinde getirmektedir. Şiddetin uygulayıcısı genel anlamda erkeklerdir. Her erkek şiddet uygulamaz ancak şiddetin kendine sağladığı yarardan çoğu erkek faydalanmaktadır (Sancar, 2009).

Tablo 1. Yaygınlık Tablosu (şiddet biçimlerine maruz kalan kadınların yüzdesi”³)

	İtalya	İspanya	Türkiye
15 yaşından itibaren eş/partner ya da eş/partner dışı kişilerce uygulanan fiziksel ve/veya cinsel şiddet ve tehditler	%27	%22	%37,5
15 yaşından itibaren eş/partner dışı kişilerce uygulanan fiziksel şiddet	%16	%14	%14
15 yaşından itibaren eş/partner tarafından uygulanan fiziksel şiddet	%17	%12	%35
15 yaşından itibaren eş/partner dışı kişilerce uygulanan cinsel şiddet	%5	%3	%3
Eş/partner tarafından uygulanan cinsel şiddet	%7	%4	%12
15 yaşından itibaren eş/partner tarafından uygulanan psikolojik şiddet	%38	%33	%44,9
15 yaşından itibaren eş/partner tarafından kontrol edici davranış	%31	%26	Karşılaştırılabilir veri yok
Ekonomik şiddet	%13	%8	%30
Israrlı takip	%18	%11	%27

² İlerici Kadınlar Meclisi-Kılavuz 2

³https://notus-asr.org/wp-content/uploads/2016/05/WAVE_CR_TR_FINAL_7March2016-2-2.pdf

Yukarıdaki tabloda kadına şiddet uygulayıcılarının ülke olarak kıyaslaması verilmiştir. Tablo analiz edilirse uygulayıcıların büyük bir kısmı eş/partner olarak görülmektedir. Ünelere göre kıyaslandığında Türkiye’de şiddetin birçok türü daha yoğun olarak görülmektedir. Kontrol edici davranışlara dair karşılaştırılabilir bir veri söz konusu olmasa da gündelik yaşam pratiklerinde kadın yoğun denetim bombardımanına tutulduğunu görmekteyiz. Ünelere kıyasla ekonomik şiddetin de verilerden anlaşılacağı üzere yüksek olduğu çıkarımı yapılabilir. Niceliksel veriler çok fazla detay vermese de bu çalışma aynı zamanda niteliksel olduğundan ortaya çıkan şiddet türlerinin detaylarını yansıtmaktadır.

Connell, cinsiyet rejimi olarak tanımladığı olgunun üç temel mekanizmaya hizmet ettiğini savunur:

- Kadın-erkek emeği arasında eril tahakküme hizmet edecek iş bölümünün varlığı.
- Erkek tarafından denetlenen, doğrudan erkek egemen kurumların varlığı; devlet, ordu... gibi.
- Kadın-erkek ilişkilerinde denklik ve mahremiyetin değil, erkeği üstün gösteren cinsel zevk alanının varlığı (Sancar, 2009).

Cinsiyet rejimi içindeki bu üç mekanizma eril tahakkümü ve erkek zorbalığını sürekli kılacak toplumsal argümanı oluşturmaktadır. Bu nedenle şiddet uygulayıcısının genelinin erkek olması şiddeti erkekle bir söylem olarak karşımıza çıkarır.

Connell’ın tabiriyle şiddet kavramı hegemonik erkeklik kavramıyla özdeşleştirilir. Erkeklik ile şiddet arasındaki bağlantı şu şekilde gösterilmektedir:

- Erkeklik ideolojisi özel alanda hegemonya için bir araçtır.
- Şiddet göstergeleri erkeklerin, kadın ve çocuklarıyla bir ilgilenme biçimi olarak kabul edilir.
- Şiddet erkeğin sosyal statüsünü arttıran bir performanstır. Genelde toplum içinde yapılıır.
- Şiddet, eril kimlikteki bir takım korkulara dayanır. Toplumun dışına itilmemek için uygulanır.
- Şiddet ve hegemonik erkeklik ilişkisi kapsamı belirsizdir ve aşk söyleminden de beslenir (Pektaş, 2017).

1.2. KAMUSAL/ÖZEL AYRIMINDA KADIN OLMAK

1.2.1. Kamusal ve Özel Alan

Kökeni Antik Yunan düşünce tarzına dayanan kamusal/özel alanın farklılaşmasında polis, erkeğin alanını, oikos ise kadının ve çocukların alanını tanımlar. Fakat kamusal/özel alandaki temel ayrışma, Sanayi Devrimi'yle gerçekleşmiştir. Kamusal/özel alan ve üretim/yeniden üretim olarak bölünmesi, geleneksel olarak bir işin cinsiyet olarak bölünmesi anlamında kavranmalıdır. Geleneksel tarzdaki görüşler, ev dışındaki ücretli işi sosyal hayatta kamusal alanda statüye bağlı olarak erkeğin alanı olarak görmektedir. Ekonomik açıdan bağımlı olanlar ise kadınlar, çocuklar, özürlüler, yaşlılar olarak algılanmaktadır. Bu noktada ücretsiz emek alanı, özel alana ait olarak kabul edilir (Günindi Ersöz, 2015).

Kamusal alan tanımını 1962 yılında ilk kez Jürgen Habermas "Kamusallığın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi Üzerine Araştırmalar" adlı kitabında yapmıştır. Habermas kamusal alanı: "Özel şahısların, kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kararlı kamuoyuna oluşturdukları araç, süreç ve mekânların tanımladığı hayat alanı." olarak tanımlamaktadır (Habermas, 1997).

Bu noktada ise ortak çıkarlar için akılcı bir alan olarak kurgulanan kamusal alan ise tam anlamıyla evrensel bir akılcılık değildir. Bu akıl ancak erkek egemen sistemin içindeki akılcılık olabilir. Duygusallığı temsil ettiği düşünülen kadınlardan kamusal alanda akılcılıkları beklenmemektedir. Bu akılcılık olacaksa da erkek egemen akılcılığı ile uyumlu olmalı, cinsleri aşan evrensel bir akıl olmamalıdır.

Davidoff, kadının doğaya yakın olduğunu söyler. Kadının fizyolojik özelliklerinin de bu savı desteklediğini söyler. Kadınların konumu belirsizlik yaratırken erkekler birey olarak kabul edilir. Toplumun kültürünün inşasında kendine ait bir yer bulur ve bilinçli varlıklar olarak tanımlanmaktadır (Günindi Ersöz, 2015).

Kamusal/özel alan ayrımı birçok anlamla yüklüdür. Ailenin özel alanı mahrem olarak kabul edildiği gibi kadınlar biyolojik fonksiyonlarıyla da doğal alanı temsil etmektedir. Kamusal alan erkeğin aklıyla yarattığı alandır. Erkeğin görevi medeniyeti oluşturmak ve kamusal alanda gücünü kullanmak olarak tanımlanır. Birçok önemli iş kamusal alanda iken; önemsiz, değersiz görülen işlerle kadınlar bir tutulur ve

kadınların kendilerini geliştirmelerine engel olduğundan özel alanının değersizliği eleştirilmektedir. Akılla birey özdeş kabul edilir (Günindi Ersöz, 2015). Erkek yüksek değerlerin oluşturucusu olarak görüldüğünden yükselmeyi de erkek hak eder. Dışa dönük olarak yetiştirilen erkek kamusal alanında hâkimi olarak hareket alanı bulur kendisine.

Feministler kamusal/özel alan ayrımının cinsiyetçi özelliklerinden dolayı meşrulaştırıcı tutumlara karşı çıkmışlardır. Birinci dalga olarak nitelendirilen feministler başta seçme/seçilme hakkı, ekonomik haklar, eğitim hakkı ve aile hukuku gibi hakları için önemli mücadele vermişlerdir. 1945 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde yer alan cinsiyete yönelik ayrımcılık yapılmaması normu önemli bir adımdır. 1946 yılında cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) kurulmuştur. 1975 yılı Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Kadın yılı olarak seçilmiştir. 1979'da CEDAW kabul edilmiştir (Günindi Ersöz, 2015).

Dini literatürle hareket eden günümüz Türkiye hükümeti kadınları kamusal alanın dışına itmektir. Kadınların örtünmeleri özel alanla/kamusal alanın sınırlarını simgeselleştirmektedir. Siyasi aktörler İslamcı düşüncenin de etkisiyle kadını örtterek kamusal alanda da kontrol altında tutmaktadır. Türkiye'de uzun yıllar başını örtme ritüelinden dolayı eğitim ve kimi devlet kurumlarına girmenin yolu laik düşünceden dolayı kapatılmıştır. Siyasi aktörler devlet kurumlarından kadını başörtüsünü bahane ederek kadını özel alana hapsedmek için uzun yıllar çaba sarf etmiştir. Ak Parti iktidarıyla 2000'li yıllarda kadınların başörtüsü sorunu tartışmaya açılmıştır. Kadınların kamusal alana girmelerinin yolundaki engel kaldırılmıştır. Kadınları örtünmelerinden dolayı kamusal hayatta engellenmelerinden kurtaran Ak Parti iktidarı söylemleriyle kadının doğaya ait olduğunu vurgulamaktan çekinmemektedir. Evlilik törenlerinde çekirdek aile kutsal gösterilip, "en az üç çocuk" sloganıyla evli çiftlerin görevleri devlet tarafından belirtilmektedir. Kürtaj yasaklarıyla, beden kontrolleriyle kadınların cinselliklerinin asli temsilciliğini devlet üstlenmektedir (Günindi Ersöz, 2015).

Günindi Ersöz'ün bu yorumları jakoben laik anlayışa uygun düşer. Ak Parti iktidarı evet erkek egemen sistemin en sıkı savunucu ve üreticisidir. Bunun göstergeleri çocuk sayısına dair partinin yorumları, kürtaj yasakları gibi yasalardır. Ak Parti türbanla kapanma sorunun kamu alanında ise çözen bir parti olarak, diğer laik

partilerden daha özgürlükçü bir yere de oturur. Bu nasıl olmaktadır? Bir parti kadınların bir sorunu konusunda en ilerici, başka sorunlar konusunda muhafazakâr rol almaktadır. Rakipleri laik partiler, CHP ve diğer sol partiler ise türbanla kadının kamuda olmasını rejimin ilgası olarak görmüşlerdi. Yaşanan gerçekler gösterir ki kadının türbanla kamuda var olması beklendiği gibi laik olmayan ama laik olduğu düşünülen rejimi yok etmedi. Laiklerin ve İslamcılarının iktidarı için her iki kesimce dönem dönem kadınlar mücadele alanı olmuştur. Laikler, rejimin kurulması ile kadınlara dönemin İslamcılarının hayal edemeyeceği haklar verdi. Bunu yaparken türbanlı kadınları ise belli haklardan mahrum ediyordu ama sonuçta artık kadınlar kamusal alanda görünmeye başlamıştı ve bunun önüne geçilemezdi. İslamcılar zamanla kadının kamusal alandaki görünürlüğü kabullendikleri gibi türbanlı kadınların da bu alana girmesi için mücadele ettiler ve haklılardı. Bu anlamda laikler anlamsız direniş göstererek mevzi kaybettiler ve yenildiler. İktidarı aldıktan sonra Ak Parti için diğer kadın hakları önem arz etmemeye başladılar. Şu anda ise laik partiler türbanlı kadınların bir tehlike değil modernleşme ve kadın hareketi için önemli olduğunu fark ettiler. Bunun yanında iktidar olmak için türban kullanan kadınlara ihtiyaç duyuyorlar.

Kadınların kamusal ve özel alan ayrımlarında ifade edilen belirleyici konumda olan statü ve rollere karşı da mücadele vermek durumundadır. Belirsiz bir toplumsal sistemde ve kesin olmayan bir gelişme düzeyinde kadının prestijinin sembolü ister kamusal hayatta ister özel alanda olsun; kadınların güç ve otoritesine ve toplumun kadına uygun ve kabul edilebilir bulduğu görevlere bakarak tanımını oluşturulmaktadır (Yükselbaba vd, 2017: s.3).

Kadınların özel alanın dışına çıkması için hem kapitalizmle zorlaşan çalışma koşulları hem de ataerkil sistemdeki ikincil konumları nedeniyle çok zordur. Bu nedenle kadınların kamusal alana ulaşmaları ve orada kendilerine uygun bir konuma tutunmaları oldukça zordur. Kamusal hayata katılım, oraya layık görülen herkes şeklinde tanımlanır ve oraya ait görülen kişilerin katıldığı pek çok kamusal alan yaratılır. Ancak o alana kimin layık görüldüğü açık değildir. Kadınlarla ilgili düzenlemeler kadınlardan çok kocalarını, babalarını ve devleti ilgilendirmektedir. Geleneksel yaklaşımlar kadınları sınırlandırıcı tutum sergilemektedir. (Yükselbabavd, 2017: s.32). Kadınların konumu ataerkil düzende kocaya, babaya yahut devlete ait bir şekilde belirlenmektedir. Bu kısıtlayıcı tutumlar kadını sınırlandırmaktadır. Kapital

sistem kadının çalışma koşullarına olumsuz müdahalelerle ekonomik hayatını zorlaştırmaktadır.

1.2.2. Aile İdeolojisi

Aile, Türk Dil Kurumu tarafından “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik⁴ olarak tanımlanmaktadır. Evlilik ilişkisiyle oluşturulmaktadır. Sosyalizasyonun bireye aktarıldığı en küçük birimdir. Genel tarafından ilk eğitimin başladığı, bireyin kültürel aktarıma tabi olduğu yerdir. Aynı zamanda eşitsizliklerinde doğduğu ve yeniden üretildiği yer olarak tanımlamak yanlış olmaz.

Evlilik kadını iki farklı şekilde konumlandırmaktadır. Kadın bir yandan erkeğin hizmetçisi olurken; diğer yandan evin hanımı yapılmaktadır. Stekel, evliliğin bireyi ikili oyuna ittiğini savunur. Evlilik erkeğin keyfi sömürsünün alt yapısını oluşturur. Tahakküm altına alma yönelimi erkekteki en yaygın davranış biçimidir (Beauvoir, 2010). Beauvoir, “çocuğu kadına, kadını kocaya teslim etmek, yeryüzüne zorbalık tohumu ekmektir” (Beauvoir, 2010: 81) der. Evlilik yani aile ortamı kadının sömürüldüğü en somut alandır.

Erkek kadını öznelliğiyle kabul etmez, kadını pasif bir et yığını olarak görür. Kadını tensel değerlerle yani beden, nesne olarak tanımlamaktadır (Beauvoir, 2010). Kadın erkeğin tanımlamalarıyla nesnel konuma düşer. Ancak bu tanımlamaları çatışma yaşamamak yahut başka sebeplerden ötürü içselleştirir ve o tanımlamalara uygun bir hayat biçimi benimser.

Kadın için evlilik hayatını daha rahat bir şekilde idame ettirmek için bir oyundur ve bu oyunda kazanç oldukça fazladır. Yuva kurmak kadına belli bir saygınlık kazandırır ve kadın kendini mutlu hisseder. Aşkla benzeştireceği duygular yaşar. Fakat belli bir zaman sonra kadın cinselliğın etkisiz olduğunu fark eder. Alışkanlığa dönüşmesi cinsel etkiyi azaltmaktadır. Ancak kadın yine de arzulanır olmaya gayret gösterir. Fakat erkek evliliğın getirdiği olumlu alışkanlıklardan, rahatlıktan, iyi yemekler yiyebildiğinden ötürü birlikteliği cazip bulmaktadır. Kadın ağırbaşlılığıyla giyimine gösterdiği özenle kocasını toplum gözünde onure etmeye çalışır ve erkeğın vazgeçemeyeceği yardımcısı olmayı arzular (Beauvoir, 2010).

⁴<https://kelimeler.gen.tr/aile-nedir-ne-demek-6711>

Evlilik kurumunda erkek yasaları geçerlidir. Erkeğin çıkarına hizmet eden, erkek tahakkümüyle biçimlenmiş toplumdur. Aile içinde kadının başka amaca yönelmesi pek mümkün değildir. Onu farklı amaçlardan soyutlayan en önemli nokta çocuk sahibi olmaktır. Kadın biyolojik kaderini annelik üzerinden tanımlar bu biyolojik durumundan ötürü anneliği asli görevi olarak görür (Beauvoir, 2010).

Beauvoir aileyi kendi halinde yaşayan bir topluluk olarak görmez. Aile kimi farklılıkların dışında diğer toplumsal kurumlarla etkileşimi olan bir kurumdur. Ev içindeki karı koca kapısını kapattığında toplumdan soyutlanarak yaşamaz. Eşlerin kapandığı yuva onların toplumsal kümelerini, varlıklarını, hayata bakış açılarını yansıtan sembollerini barındırır. Bu semboller yalnızca eşlere yansıtılacak imgeler değildir. Toplumsal hayatta sergilenen, bireylerin beğenilerine açılacak imgelemlerdir (Beauvoir, 2010: 167).

Kadın hayatta önemli şeyler yapmanın eksikliğini hissederek benliğini güzelleşme yoluyla kanıtlamaya çalışmaktadır. Güzel görünmek, iyi giyinmek, yuvasını koruduğunu gösteren ev işleri yapmakla benliğini var eder. Kendini bu çabalara göre değerlendirir. Fakat bu çabalar onu yabancılaşmaya itmektedir. Erkek giysileriyle kendini gösteriş unsuru olarak sergilemez. Ancak kadın giysileri kadını tam anlamıyla nesne konumuna düşürür. Kadın kendini erkek tarafından arzulanmayı isteyen bir tavırla nesneleştirir. Kadın kendini erkeğin tanımıyla değerlendirirken; erkekte karısını başkasının tanımıyla değerlendirmektedir (Beauvoir, 2010).

Beauvoir (2010), *Evlilik Çağı* adlı kitabında kendini fuhuş yoluyla pazarlayanlar ile evlilik yolu ile pazarlayanlar arasında önemli bir ayrım olmadığını savunur. İki durumda da söz konusu olan hizmet cinsel edimlidir. Yalnızca parayla satın alma sürelerinin farklı olduğunu söyler. “Fahişeliğin ortadan kalkması için iki şey gereklidir: önce bütün kadınlara dürüst bir iş bulunmalı ve töreler sevişme özgürlüğünü kısıtlamamalıdır. Fahişelik kendini doğuran sebepler yok edildiği zaman ortadan kalkar” (Beauvoir, 2010: 214).

Aile kurumu diğer tüm kurumların en temel noktasını oluşturur. Var olan tüm kurumlara hitap edebilme kapasitesi açısından oldukça önemli görülmektedir. Bu öneminden dolayı toplumsal baskının da yoğun olduğu en ufak farklılaşmanın tehdit olarak algılandığı tepkiselliğin de yoğun olduğu bir kurumdur. Aile kurumunda politik ve ekonomik baskılar çok daha fazla etkinlik alanı bulmaktadır. Özü itibarıyla

bu kurum ekonomik kaygılardan oluşmuş ve varlığının devamlılığını tahakküm stratejileriyle oluşturmuştur.

1.2.3. Kapitalist Koşullarda Kadın Emeği

Kadın emeğinin kullanımı özellikle son yıllarda oldukça tartışılan bir konudur. Kadınların ücretlendirilme sonucu iş hayatına katılmaları ile özgürleşmeleri arasında sıkı sıkıya bir yakınlık vardır. Kadını iş hayatına çeken eşitlikçi yaklaşımlar cinsiyet eşitsizliğini de hafifletecek bir olgudur (Ecevit, 1998).

Yıldız Ecevit(1998: 268), *Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi* adlı makalesinde kadınların iş hayatında olmasının istenmesini şu özelliklerle açıklamaktadır:

- Kadınlar iş hayatına kolayca dâhil edilebilecek kolay ve ucuz sermaye oluşturmaktadırlar.
- Kadınlar iş hayatında ayrımcı tutumlarla karşılaşmaktadırlar.
- Ücretli kadın emeği, değerinin düşük tutulabileceği bir emektir. Düşük ücretle çalışmaya koşullardan dolayı kolayca razı edilirler.
- Kadının iş hayatında uzun süreli bir güvencesi yoktur. Bu yüzden kolayca vazgeçilerek, piyasa dışına itilmesi yüksek bir ihtimaldir.
- Ücretli kadın işçilerde örgütlü hareket etme kültürü gelişmemiştir.
- Kadın iş hayatına dâhil olurken, kendi istekleri doğrultusunda değil, önceden belirlenmiş işler arasından tercih yapma zorunluluğu vardır.
- Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ikinci aşaması işyerinde gerçekleşmektedir. Kadınların çalıştığı işler araştırıldığında daha düşük ve vasıfsız sorumluluklar üstlenmektedirler.

Kadınlar ev içinde çalıştığı ve toplumsal hayata katkıda buldukları halde ev içi emeklerinin karşılığını alamamaları Marksist kuram tarafından eleştirilmiştir. Bu kuram kadınların ev içi çalışmalarının nasıl bir fonksiyona sahip olduğunu tartışmıştır. Ancak eleştirmenler bu tartışmayı daha da genişleterek çocuk bakımı gibi görevlerinin de gündeme gelmesini dile getirmişlerdir (Ecevit, 1998).

Feminist literatür iş hayatındaki eşitsizliği toplumsal cinsiyet kavramıyla bir tutarken, iktisatçılar, cinsiyetin ekonomik eşitsizlik yaratmadığını savunur. İktisatçılara göre eşitsizliği yaratan, işgücü piyasasıdır. Onlara göre iş hayatı mantıksal zemine oturduğu zaman verimli olacaktır. Kadınların verimlerinin

düşüklüğü, kararsızlıklarının fazla olması, eğitim olarak yetersizliği kendi hatalarıdır bu yüzden iş hayatı onları dışarıda tutmaktadır. Ancak iktisatçılar bu analizlerinde sosyo-kültürel faktörleri görmezden gelmişlerdir (Ecevit, 1998).

Yıldız Ecevit(1998: 278), *Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi* adlı makalesinde kadınların üretim sürecine katılmasıyla bazı olumsuz tanımlamalarla karşılaşmaktadır:

- Kadınlar beceri istemeyen işlerde; erkeklerse beceri gerektiren işlerde yoğunlaşırlar.
- Kadınlar emeğin fazla olduğu, erkeklerse paranın fazla olduğu işlerde.
- Kadınlar el emeği kullanımında; erkeklerse makine kullanımında daha beceriklidir.
- Kadınlar hafif işlerde, erkekler ağır işlerde çalışırlar.
- Kadınlar parçaları birleştirir; erkekler bütünü oluşturur.
- Kadınlar üretim sürecinin hazırlık ve bitirme işlerinde; erkekler ise temel üretim aşamasında çalışırlar.

Kadınların vasıfsız işlerde yoğunlaşmasının ana sebebi eğitim seviyesinin düşüklüğüdür. Erkeklerin kadınlara nazaran daha iyi eğitim aldıkları bilinmektedir. Alınan eğitim vasıf kazanma noktasında önemlidir. Fakat toplumumuz kadınlara eşit düzeyde eğitim imkânı sağlamamaktadır. Vasıf gerektiren sorumlulukların belirlenmesi keyfidir. Kadınları engelleyici tutumlar iş hayatında göze çarpmaktadır (Ecevit, 1998).

Türkiye Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri arasında en düşük kadın işgücü katılım oranına sahip ülkedir. Cinsiyetçi tutumların benimsenmesi bu durumun temel nedeni olarak gösterilebilir (İlkkaracan, 1998).

İpek İlkkaracan (1998: 298) *Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı* adlı makalesinde yaptığı anket çalışmasında “Bir kadın olarak yaşamınızda öncelikle ne tip değişiklikler yapmak isterdiniz?” sorusuna şu şekilde yanıtlar almıştır: tüm kadınların neredeyse yarısı okuyup, meslek sahibi olma isteklerini belirtmişlerdir. Arkasından en yüksek oran maddi koşullarının düzelmesi talebi gelir. İş kurmak, çalışmak, sosyal güvence de kadınların öncelikleri arasındadır. Bu çalışma açısından baktığımızda kadınların öncelikli istekleri eğitim ve iş hayatına dahil olup kendine kaliteli bir yaşam kurmaktır.

1.2.4. Hegemonik Erkeklik

Erkeklik kavramı da kadınlık gibi, toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde oluşturulmuş, yani inşa edilmiş toplumsal ilişkilerin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Sancar, 2009). Toplumsal değer yargıları, cinsiyetlendirilmiş bedenler yaratmaktadır. Erkeklik, kadınlık gibi olgular bu kapsamda değerlendirilmelidir. Cinsiyet rejimi toplumsal inşa üzerine kurgulanmıştır.

1980'lerde kadınlık üzerine yapılan feminist araştırmalar, tek tip kadınlık algısının olmadığını, kadınlığın yalnızca pasiflik, bağımlılık üzerinden değerlendirilemeyeceğini yaş, etnik köken, kadının ait olduğu sınıf gibi faktörlerin de ele alınması gerektiğinin önemine vurgu yapar. Erkeklik araştırmalarında da yalnızca güç ilişkilerine bakılmamalı; beyaz, heteroseksüel, orta sınıf erkekliğin yanı sıra farklı erkeklik deneyimleri de tartışılmalıdır (Sancar, 2009).

Erkekliği genel anlamda tanımlayacak olursak; biyoloji temelli çalışmalar, aktif olmayı, güçlü bedensel yapıyı, çatışmadan kaçınmamayı, rekabet içerisinde olmayı, başarı odaklı olmayı, teknolojik uzmanlığa sahip olmayı, macera peşinde koşmayı erkeklik belirtileri olarak görmektedir. Diğer yandan pasiflik olgusu, uzlaşmacı tutum ve şefkatli olma kadınsı özellikler olarak tanımlanmaktadır. Biyoloji temelli araştırmalar hegemonik erkeklik tartışmalarının zeminini oluşturmaktadır. Ancak zamanla gelişen erkeklik araştırmaları sonucunda, erkeklik olarak adlandırdığımız bu özelliklerin biyolojik zorunluluğun getirdiği kültürel oluşumlar değil, sosyal bağlamda gelişen, iktidar davranışları içinde şekillenen sosyal inşalar olduğu kabul edildi (Sancar, 2009).

1970'lerde erkek özgürlük hareketiyle yaygınlaşan pro-feminist erkeklerin kendi davranış örüntülerini sorgularken yaptıkları politik eleştiriler önemlidir: yaygın erkeklik değerlerine göre davranmak zorunda olmadıklarını, bu değerleri reddetmenin erkeklik kaybı olmadığını, kadınlar gibi erkeklerin de toplumsal cinsiyetçi algının mağduru olduklarını farklılaşan erkeklik çalışmalarında tartışmaya açmışlardır (Sancar, 2009). Bu tartışmalar üzerinden iki farklı ayırım yapmak mümkündür: hegemonik erkeklik ile değişen erkeklik algıları farklı tartışmalar üzerinden ilerlemektedir. Farklılaşan erkeklik, kadınsılığa daha yakın olarak görülmekte ve egemen erkek değerleri bağlamında dışlanmaktadır.

Hegemonik erkeklik en yaygın tanımıyla şu şekildedir: iktidarı elinde tutan erkeğin sahip olduğu sembolik işaretlerdir. Hegemonik erkeklik kavramında; kentli, beyaz, genç, gerektiği kadar dindar, tam zamanlı bir iş sahibi, sportif, aktif bedensel performansı olan erkeklik olguları aranmalıdır (Sancar, 2009).

Connell, hegemonik erkeklik sisteminin işleyişinde üç temel mekanizmanın var olduğunu savunur: ilk olarak, kadın ve erkeklerin farklı farklı işlerde yoğunlaşması cinsiyete dayalı iş bölümünü oluşturduğundan, bu iş bölümü kadını ev işleriyle sınırlandırdığından, erkeğin kamusal alanda denetimi elinde tutması cinsiyet rejimini mümkün kılmaktadır. İkinci olarak, cinsiyet farklılıklarına dayalı iktidar ilişkilerinin etnik, sınıfsal ve ırksal farklılıklar üzerinden işlemesi de hegemonik erkekliğin zeminini sağlamlaştırmaktadır. Son olarak, kateksis olarak adlandırdığı cinsellik edimleri ve arzuların şekillendiği toplumsal ilişkiler kadını boyun eğen olarak konumlandırması erkeğe bağımlılığı oluşturan yapıyı sürekli hale getirmektedir (Connell, 1998).

Connell, çalışmalarında erkeklerin kadınları tahakküm altında tutmasının iktidar rejimlerine önemli çıkarlar sağladığını vurgular. Egemen erkeklik değerleri kültürel pratiklerle kurumsal yapılar üzerinden varlığını sürekli hale getirmektedir. Hegemonik erkekliğin üretilmesinde kurumların varlığı oldukça önem taşır. Heteroseksüel aile, eril devlet yasaları, ulusal değerlerle varlığını tanımlayan ordu, ekonomik faaliyet alanları erkeklik değerlerini meşrulaştıran ortamlardır (Sancar, 2009).

Hegemonik erkeklik pratiklerinde, küçük bir erkek grubu tüm iktidar örüntülerini oluşturup meşru kalıplar içerisinde sunar. İktidarı elinde tutan erkek sayısı azdır ancak geniş kesimin onayı ve katılımıyla farklı kazanç ve ayrıcalıklara hizmet eder. Eril fantezilerle cinsel arzu şekillenir, kadınsılık aşağılanır, alt sınıf erkeklerin taşkınlıkları hoş görülür, aile içindeki en önemli birey erkektir. Bu gibi ayrıcalıklardan faydalanılır (Sancar, 2009).

Üst sınıf erkek özgüvenini yüksek tutarak kariyer başarısına odaklanır, işçi sınıfı erkeği ise aile geçimini sağlama becerisiyle ayrıcalıklı konuma yükselir. Her iki erkek de hegemonik erkekliği sağlamaya çalışır. Donaldson, hegemonik erkekliğin yalnızca kadınların bağımlılığını sağlamakla kalmadığını; öteki erkekler olarak

tanımlanan kadınsı erkeklerin de denetimini ele almaya çalışmaktadır. Hegemonik erkekliğin kuruluşunda heteroseksüelliğin önemli bir rolü vardır (Sancar, 2009).

Faludi (1999) ve Ghail'in (1994) yaptığı çalışmalar farklı bir noktaya değinir. Erkeklik krizi olarak yaptıkları analizde kapitalizm ile birlikte egemen erkeklik değerlerinin kamusal hayatı şekillendiren yapıdan çıktığını üretimsel faaliyetler yerine sembolik tüketim, reklam ve süs kültürünün egemen olduğu küresel çağda alt sınıf erkeğin hayalinde tam gün iş sahibi olmanın değil, futbol, seks ve şiddetin yeri vardır. Artık babanın öğretebileceği bir şey kalmamıştır. Erkek kendini yeni baştan keşfedip, tanımlayacaktır. Post modern dönemde küresel kapitalist hegemonyanın etkisiyle yeni erkeklik tanımlamalarının gerekliliğine dikkat çekmektedir (Sancar, 2009).

Connell, hegemonyanın hiyerarşik ve ilişkisel bir kavram olduğunu ileri sürer. Kültürel dinamikler erkeklik modelleri yaratmaktadır. Din, devlet ve medya ile erkeklik olgularının doğallaştırıldığını vurgular. Erkekliğin kuruluşunda kurumsallaşmış patriarkal destek büyük önem taşımaktadır. Aile içi ilişkiler, iş hayatı bürokrasi, eğitim mekanlarının erkek çocuklar tarafından denetimi, homofobik tutumlar patriarkal desteği arkasına almıştır (Connell, 1998).

Connell, farklı erkekliklerin egemen konumda olabilmesine hegemonik erkeklik kalıplarına karşı koyabilen iktidar alanının yaratılması gerektiğini savunur. Bu süreçte cinsiyet rejiminin inşasının kavranması büyük önem taşır. Hegemonik erkeklik tarzlarının tarih dışı bir geçerlilik olarak değil, toplumsal bağlamda oluştuğu kavranmalı, öteki erkekler ve kadınlar arasında patriarkiye karşı işbirliğiyle, özçü cinsiyet anlayışının terk edilmesiyle farklı erkeklikler mümkün olabilir (Sancar, 2009).

1.3. AYRIMCILIK TÜRLERİ VE KADINLIK

1.3.1. Sosyal Haklar

Vatandaşlık kavramı ile sosyal politika arasında ilişki söz konusudur. Sosyal siyaset ülke vatandaşlarının sosyal ve ekonomik konumlarını iyileştirmeyi hedefler. Sosyal politika, kapitalist devlet anlayışıyla önem kazanmıştır. Sosyal haklar, sosyal politikaların odak noktasını oluşturmaktadır (Şenkal ve Doğan, 2012).

Sosyal haklar, devletin vatandaşlara karşı yapmakla yükümlü olduğu haklardır. Devlet sosyal eşitsizlikleri azaltmak adına sosyal bakımdan güçsüz durumda olanı korumakla görevlidir. Sosyal haklar, bireyin ekonomik haklarının da içeriyor

diyebiliriz. Bireylerin toplumsal hayata katılımlarında geçinebilmeleri önemlidir (Şenkal ve Doğan, 2012).

1993 yılında Viyana'da toplanan ve Viyana bildirgesi olarak bilinen Eylem Programı'nda sosyal hak kavramı şu şekilde tanımlanmıştır. Sosyal eşitsizliklerin, süreklilik arz eden yoksulluğun ve bu imkânlardan yoksun olmanın getirdiği sosyal dışlanmanın bireyin haklarına erişmesinde ve kullanmasında engel teşkil edildiğinde insanlık onurunun zarar gördüğünü bu tarz engellerin yaşanmaması için oldukça önemli bir kavram alanını oluşturduğu vurgulanmıştır (Gülmez, 2009: 9akt: Şenkal ve Doğan, 2012).

İktisat bilimi, iktisadi gelişmeleri doğaya karşı zafer olarak yorumlamaktadır. Fakat Marksist iktisat, bu tutumu sömürü kavramıyla özdeşleştirir. Ancak giderek etik sorunların baş göstermesi, yoksulluğun kaygıları arttırması iktisatçıların siyasal etkinliğini ve gücünü azaltmaktadır. Gelişmiş ülkelerde iktisat bölümlerine rağbet her geçen yıl düşmektedir. Bu durumlara sebebiyet verdiği için etik problemler hafife alınmamalıdır. Diğerkâm bir tutumla sorun çözülmeye çalışılmalıdır (İnsel,2000).

İnsel(2000), makalesinde Amartya Sen'in İktisat Önerisini şöyle açıklar: Sen'in önerisinin en önemli yönü eleştirel bir tutum takınmak olmadığı, kişisel çıkar kurallarının ötesinde kavramsal ürünlerin ortaya çıkması gerektiğini, ekonomi literatürünün başat aktörünün insani değerleri dikkate alan bir tutum sergilemesi gerektiğini söyler. Bu kavramsal modelin yaratılması için, toplumsal normlara uygun olması, uygulanabilir olması, tasarruflu yani çok yönlü bir kapsayıcılığının olması ve toplumsal kalkınma modeli oluşturması beklenir. Bu değersel içerik sisteme dâhil edilirken ekonomik geleneğin analitik kapasitesi de düşürülmemelidir (İnsel, 2000: 20).

1.3.2. Temsil Edilen Kadın

Butler, temsilin sadece özne olarak görülene ait olduğunu vurgular. Toplumsal hayatta özne eril olandır. Bedene yani nesneye denk düşen kadın temsil edilmeye layıktır. Eril hegemonya ilişkisi içerisinde özne nesneden her daim üstün kabul edilmektedir. Bu nedenle kadın eril hegemonyanın belirlediği sınırları zorlayamaz özel alana hapsolür ya da kamusal alanda görünürlüğüne izin verilmez; verildiği takdirde bile özel alanın devamı niteliğindeki değersiz işlerde hizmeti görür (Butler,2018).

Millett, yazdığı eserinde kadının görevlerinden şöyle bahsetmektedir: kadın evde yaptığı işten çok bir fark barındırmayan yalnızca bir ücret farkıyla yaşlı birinin bakımını üstlenmekte, özel alanda deneyimlediği çocuk bakıcılığından dolayı öğretmenliği yapabilmesi aslında evinde de yapmış olduğu hizmetçiliğin karşısına farklı farklı şekillerde çıkmasıdır. Kadın tüm yaptığı bu işlerden oldukça düşük bir maaş almakta asgari bir yaşam kalitesine ulaşmak istiyorsa da aldığı bu maaşı harcamadan biriktirmesi gerekmektedir. Ancak bunu yapacak gücü kendine bulamadığından bunu ona kendisi yerine yapacak erkeği arar ve erkeğin ona sağlayacağı bu kolaylık için bir ömür onun tahakkümü altına girmeyi kabul eder (Millett, 1973: 229).

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisiyle ilişkilendirdiğimizde kadın ekonomik hayata katılsa da kazandığı parayla ekonomik hayatta; fizyolojik ihtiyaçlarla, güvenlik ihtiyacının üstüne çıkamamaktadır. Aile kurumuyla da sevgi, ait olma ve temsilin bahşettiği kadar saygı ve saygınlığa erişebilir. Erkeğin ona belirlediği kalıpların dışına çıkamaz. Özne olmadığı için kendini gerçekleştirme mümkün değildir. Kendini gerçekleştirmeye aday yegâne varlık erkektir.

Gerçek anlamda cinsiyet, kültürel sembolik değer alanının simgesidir. Kültür doğa ayırımında hegemonik ilişkiler ağının dayattığı güç ilişkileri görülür. Doğa-kültür dikotomisinde hiyerarşik sınıfsal ilişkiler söz konusudur. Bu sınıfsal ilişkiler doğa-kültür ilişkisi çerçevesinde kendi keyfi tanımlamalarını, tahakküm stratejilerini devreye sokarak kendi hizmetinde kullanacağı ötekini yaratmaktadır. Yarattığı öteki temsil edenin idealindeki yapıyla kendi arzularını güvence altına almaktadır (Butler, 2018: 94). Kadın kendini tanımlayan ve oluşturucusu olan erkeğin idealini temsil eder.

“Irigaray, maskelenme... kadınların yaptığı şeydir... böylece erkeğin arzusuna katılabilirler, ama ancak kendi arzularından vazgeçmek pahasına diye yazar. Lacan, kadın fallus olmak, yani ötekinin arzusunun imleyeni olmak için dişiliğinin asli bir kısmını, yani tüm niteliklerini maskelenme yoluyla reddedecektir. Çünkü kadın, olmadığı şey için sevmeyi ve arzulanmayı bekler. Ama arzusuna gelince, arzusunun imleyenini aşk talebinin yöneldiği kişinin bedeninde bulur. Şüphesiz bu imleyici işlevi yüklenmiş organın fetiş değeri aldığını unutmamak gerekir” (Butler, 2018: 109).

Kadın özne olmayı kendine yabancılaşma, kendini maskeleyme yoluyla reddeder. Erkeğin arzusunu temsil etme çabasına girer. Tanımlar çerçevesinde kendisini beden konumuna getirir.

Dişil karakter eril karakterin özellikleriyle kendini birleştirir. Kadın erkeğin ona dayattığı düzlemde cinsel stratejisini oluşturur. Bu düzlemde kabul edilen cinsel tercihler oldukça sınırlıdır. Kadın heteroseksüel ilişkiye göre tercihini belirler. Eril değerlerle özdeşleşen kadın kendini bir nesne olarak görüp fallus'a yönelik bir arzu zemini oluşturur. Böylece kadının eril değer olarak taktığı maske eşcinsel ilişkilerinde önüne geçen bir stratejinin ürünüdür (Butler, 2018: 116). Erkeğin tanımlamaları heteroseksüel ilişkiyi zorunlu hale getirir. Özne ve ötekisi(nesne) yaratıldığında ilişkisel boyutta kabul edilebilir olan kadın erkek ilişkisidir. Kültürün simgesi haline getirilen beden anlamlarla sınırlandırılmıştır. Ve bu sınırları eril özne belirlemiştir.

Erkek egemenliğini devam ettirirken onu aynı zamanda örtük kılmanın yolunu da bulmaya çalışır. Eril güç cinsiyet arasında eril gücün cinsiyet arasında keyfi ve dışsal ilişki ağı oluşturması gerekmektedir. Bu noktada eril güç kadını sınırlandırıcı ve kendini güçlendirici bir strateji izlemek durumundadır. Eril iktidar cinselliği her daim kontrol etmek için kendi sınırlarını genişletir (Butler, 2018: 170-171). Erkeğin iktidarını görünür kılmadan sürdürmek için belirlediği sınırlar keyfidir. Bu keyfilik sınırların algılanmasını daha da zorlaştırmaktadır. Sorunun farkında olmadığı için kadının çözüme ulaşması imkânsızdır.

Erkekler kendilerini etkinlik alanında güç ve zekâlarıyla kanıtlarken; kadınlar ise erkeklerin tanımlarıyla; etkin olmayan, bağımlılıktan kurtulamayan, pasif, bilgisiz özellikler sahibi olarak gösterilir. Kadına değersiz görülen, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, sürekli kendini tekrar eden ev işleri layık görülür. İnsani ihtiyaçlar noktasında gerekli olan başarı kaydetme, ilerleme ve yükselmeyi arzulama erkek aklının hakkı olarak gösterilir (Millett, 1973).

1.3.3. Özne Olmak

Özne olma süreci bireyin özgür iradesini kullanmasıyla başlar. Ne zaman ki kararlar özgür iradeyle verilir, özneleşme dik duruş söz konusu olur. Erkeğin karşısındaki kadın kendine yabancılaşarak toplumun etkisiyle de kendini hor gördüğü sürece erkek kadının sevgisiyle yetinmez. Kadının sağladığı kolaylıklarla birlikte tatmin olur.

Eril iktidar anlam yaratıp simgesel bir alan oluşturuyor olarak görünür. Öznenin kendi gücünü sabitlemeye çalışması güç alanının çokta kesin olmadığını gösterir. Bu anlamlandırma süreci, kadınların eril gücü yansıtmaları ve gerçek olmayan bağımsızlığı gerçekmiş gibi göstermeleri eril iktidara özgüven katmaktadır (Butler, 2018: 104). Erkek özne olduğu için anlamı, sembolleri oluşturandır. Bağımsızlığı ona güven verir, hayali bağımsızlığı kadın üzerindeki iktidarını sürdürmeye devam ettirir.

Eril iktidar için özne olmak zorunluluktur, eril iktidar varlığını anlamlandırmak için kim olduğunu onaylatıp, eril gücü sağlamlaştırmaya çalışır (Butler, 2018: 105). Bu kuvvetlendirme çalışmasında ötekini yaratıp yadsıması gerekmektedir. Bunun için kadın öteki konumuna getirilir ve eril özne kendini olumlamaya çalışılır.

Butler'a göre erkek, kadın üzerinde iktidar kurabildiği için, sürekli kendini onaylattığı için ve kadın ataerkil sisteme kendini uydurmak zorunda olduğu için, erkek özne olabilir. Kadın sürekli nesneleşirken erkek ise bu ilişkide özne olabilmektedir. Özne olabilmek birçok iktidar ilişkisine bağlı olsa da birey tüm güç ilişkisinde en tepede olsa bile özne olamayabilir. Egemen olan erkek, sistem içinde sürekli kendini tekrar eden, kadının aşağı durumuna göre varlığını sürdürürken aslında kendini de köleleştirmektedir. Özne olmak kapitalizmde, bürokratik sistemde ne kadar çok güç sahibi olursa da zordur. Erkek egemen sistem sürekli kendini tekrar ediyorsa bu kadınlar gibi erkeklerin de özne olamadığını gösterir (Butler, 2018).

1.4. ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN

1.4.1. Çalışma Kavramı

Belirlenmiş bir nesneye odaklanmış, sosyal kural ve değer yargılarına göre, bireyin zihinsel, fiziksel ya da psikolojik gücünü belirlenmiş hedef doğrultusunda sistemli olarak kullanması çalışma olarak tanımlanmaktadır. Oxford sözlüğünde çalışma kavramı şu şekilde tanımlanır: “Enerji harcama, çabalama, bir amaç için gayret sarf etme” (Oxford Dictionary, 2008) ‘dir.⁵

Çalışma kavramını kimi iktisatçılar, bireylerin belli bir para karşılığında yaptığı faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Ancak bir ücret üzerinden tanımlanması ev hanımlarının ya da gönüllü çalışanların yaptıklarının iş olmadığını söyler ve bu ironi

⁵<https://dergipark.org.tr/download/article-file/9090>

toplumda iş para karşılığında yapılmıyorsa genel anlamda o iş değersiz görülmektedir. Para yapılan işe değer kazandırmaktadır.⁶

Kapitalist ilişkilerin değişim ve dönüşümünü tüm yönleriyle çözümleyen Polanyi 18. yy'da söz konusu olan büyük dönüşümü hizmet sektörünün emek olarak görülmesi ve toprağın paranın metalaşması olarak yorumlar (Ercan ve Özar, 2000).

İşçiye verilen ücretlerin yalnızca çalışanın ve ailesinin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayacak kadar olması gerektiğini savunuyordu. Ancak Marx yazılarında bireyin hayatının değersizleştirilip, nesnel hayatın değer kazandığını söyler. Meta yalnızca emekle üretilmez, çalışanın metalaştırıldığını söyler. İşçi yalnızca yaşaması için gerekli olan metalden değil, iş yaması için gerekli olan metalden da yoksun bırakılır. Kapital düzen bireyin yabancılaşmasına gerekli olan tüm temeli atmaktadır (Ercan ve Özar, 2000).

1.4.2. Kadın İşgücü

Klasik ekonomik görüş, iş hayatında söz olan eğilimleri; kadınların iş hayatına katılmaları üzerinden çözümlenmeye çalışmıştır. Ailenin ekonomik yönlerini araştıran Mincer, aile bireylerinin çalışma hayatına, ev işlerine, arta kalan boş zamana; neye, ne kadar ayıracağına fiziksel ve sosyal arzularla ilgisi olmadığını temel noktanın ücret üzerinden değerlendirildiğini söyler (Ercan ve Özar, 2000). Eleştirel olmayan ekonomik görüş, aile kurumunun iktisadi yönelimini ücret üzerinden değerlendirir.

Çalışmalarının evli kadınların iktisadi yönelimleri üzerinden yapan Mincer, evli kadının iş hayatına girmesinde yalnızca kendi alacağı ücret üzerinden değil, kocasının kazandığı ücretinde önemli bir belirleyici unsur olduğunu vurgular. Akılcıl bir ekonomik kurum olan aile, iş hayatında ücret miktarı arttıkça, ekonomik hayatta kadının emeği de sergilenmeye başlar. Neo-klasik iktisatta gelir düzeyi ve işe yerleşme önemlidir. Amsden II. Dünya Savaşı'ndan sonra iş hayatında kadınların görünür düzeyde arttığını söylemiştir (Ercan ve Özar, 2000).

Kadınların emek piyasasına girişi aile içi ilişkilerinin de nasıl değiştiğini, bu süreçte özgür seçim yapıp/yapmadıklarını, hane içi güç ilişkileri gibi önemli noktalar ekonomik hayatta görmezden gelinmektedir. Bu nedenle kişilerin yaptığı seçimler değil, güç akılcıl düzeye getirilmektedir. İnsan sermayesi kişilerin geleceğe dönük olarak kendilerine yönelik birikimlerdir. Bu noktada eğitim önemli bir yatırımdır.

⁶<https://dergipark.org.tr/download/article-file/9090>

Kişilerin verimliliğini eğitim düzeyleri arttırmaktadır. Akılcıl insan imkânlarını hemen kullanmak yerine eğitimle kendini geliştirip/geliştirmeyeceğine karar verir (Ercan ve Özar, 2000).

Rekabetçi iş hayatında insanlar bireysel sermayelerine göre belirli iş kollarına dağılır. Bireysel sermayesi aynı düzeyde olanlar benzer koşullarda ve benzer maaşla çalıştığı söylenir. Bireysel sermaye ile ücretlendirmenin nasıl oluştuğu bu genel sebeplerle açıklanabilir (Ercan ve Özar, 2000).

Kişisel sermaye aile ekonomisinin de zeminini oluşturmaktadır. Aile ekonomi yönü ağır basan bir kurumdur. Becker, aileyi “küçük fabrika” olarak tanımlar. Yeni ailenin ekonomik yönleri; evlilik ilişkileri, eğitim düzeyleri, annelik ve boşanma gibi kavramlar üzerinden çözümlenmeye çalışılır (Ercan ve Özar, 2000).

Yeni aile modelinde iş bölümü önemlidir. Erkek ile kadının ayrıştığı temel nokta işbölümünde başlar, işbölümü üzerinden üstünlük kurulur. Kadın ile erkek arasında iş verimliliği anlamında temelde bir ayrışma olmasa da iş piyasası verimlilik düzeylerini ayrıştırmaktadır. Hane içinde kim piyasaya göre düşük ücret alırsa o düşük ücret alanın piyasa dışına çıkması gerekmektedir. Böylece düşük ücret alanın özel alanda uzmanlaşması ailenin ve toplumun avantajına olacaktır. Aile birkaç bireyden oluşsa da tek kişiymiş gibi kararlar alır. Ailenin aldığı kararlar genel anlamda piyasanın çıkarına hizmet etmektedir (Ercan ve Özar, 2000).

İnsan sermayesi kadınların iş hayatında erkelere nazaran daha dezavantajlı konumda olmalarını çözümlenmek amacıyla da kullanılmaktadır. Kadınların iş hayatında daha düşük ücret almalarını özel alanda kalmak zorunda olmalarına bağlanmaktadır. Kadınlar hayatlarının önemli bir kısmını çocuk yetiştirmek için iş hayatından uzaklaşarak geçirmektedirler. Evdeki sorumluluklara bağlı kalmaları verimliliklerini düşüreceğine, düzenli ve sürekli çalışamayacakları için onların yerine iş hayatından kolay kolay uzaklaşmayacak erkekler tercih edilmektedir. Bu nedenle erkeğe yapılacak eğitim yatırımı daha rasyonel kabul edilir. Bu ayrımcı sebepler kadının konumunu iktisadi hayatta da tanımlamaktadır. Kadının iş hayatındaki yerini aile içindeki görevleri belirlemektedir. Kadının konumunu aile içi alanla sınırlamak eğitime yatırım yapmak bu ayrımcılığın önüne geçmek için önemlidir (Ercan ve Özar, 2000).

Feminist bakış açısı beşeri sermayeyi cinsiyetçi tavır sergilediği için eleştirmektedir. Kadınların düşük ücret almalarının gerekçelerinin meşru zeminini hazırladığını söyler. Kadının ev içinde yaptığı işlerle; birçok işi aynı zamanda yaparak kendini geliştirdiklerini söylerler. Ancak maddi karşılığı olmadığı için bu işler değersiz kabul edilmektedir (Ercan ve Özar, 2000).

Mies kadının ayrımcılığa maruz kalmasını sosyal hayatta “ev kadını” olarak bilinmesinden kaynaklandığını söyler. Feministler ekonomik hayatta kadının ikincil konumda görülmesini aslında iş hayatının tüm bireylere haksızlık yaptığını söyler (Ercan ve Özar, 2000).

Dijkstra ve Plantenga cinsiyetçi yaklaşımların sosyo-kültürel etkinin toplumsal değerlere uygun bakış açısıyla hareket ettiğini öne sürer. Kadının ekonomik hayatta yer alabileceği işleri, alacağı ücreti toplumsal normlar belirler der (Ercan ve Özar, 2000).

Klasik iktisat, işsizliği bireylerin tercihi olarak yorumlar, bireylerin gönüllü işsiz olduğunu varsayar. Fakat bu oldukça spekülatif bir yorumdur. Yapılan psikolojik yönelimli araştırmalar insanların işsiz kalmamak için birçok olumsuzluğa tahammül etmek zorunda kaldıklarını gösterir. Klasik iktisat teorileri kuramsal zemininin olmamasından ve ideolojik önyargılardan dolayı eleştirilirler (Ercan ve Özar, 2000).

1.4.3. Mobbing

Mobbing son zamanlarda iş hayatında karşımıza çıkan yaygın kavramlardan biridir. Etimolojik olarak “mob” kelimesinden türetilmiştir. Psikolojik şiddet ve rahatsızlığı ifade etmek için kullanılmaktadır. Leymann psikolojik şiddeti, ekonomik hayatta bir işverene bağlı olarak çalışan bireyler üzerinde sistemli baskı oluşturan kişiyi korkutma, sindirme gibi planlı aşamalarının söz konusu olduğu işten çıkarmayla sonuçlanan süreçtir (Mizrahi, 2013).

Mobbing’e maruz kalan kişi haklarından mahrum edilip, haklarını kullanamaz hale getirilir. Bu tarz tutumlar süreç içerisinde sıklıkla yapılır. Mobbing’e maruz kalanlar süreci ya istifa ederek ya da işten uzaklaştırılarak sonlandırır (Mizrahi, 2013).

Mobbing’in yaşanmasında pek çok sebep vardır. Bu sebepler kişisel ya da örgütsel olabilir. Mağdurun işinde oldukça iyi olması, kariyer hedefinin yüksek olması gösterilebilir. Çobanoğlu’nun 2005 yılında yaptığı çalışmada mobbinge maruz kalanların %70’i kadındır. Mobbing yapan kişiyle ilgili sebeplere bakıldığında,

uygulayıcının kendini kanıtlama çabası, hırslı ve özgüvensiz birey olması gösterilebilir (Mizrahi, 2013).

Leymannmobbingi beş farklı süreçle özetler:

- İlk aşamada mağdura direk bir etkisi yoktur. Grup içindeki herhangi bir çatışma ya da bir anlaşmazlık süreci başlatır.
- İkinci aşamada mağdura yönelik psikolojik baskılar başlar. Saldırgan tutumlar bu aşamadır.
- Üçüncü aşamada sürece yönetimde katılır.
- Dördüncü aşamada mağdur olumsuz özelliklerle damgalanır. Bu damgalama kimi durumlarda gerçeği de yansıtabilir. Çünkü mağdur psikolojik olarak süreç içinde yıpranmaktadır.

Son aşamada mağdur ya isteyerek ya da zorla istifa eder.(Mizrahi, 2013).

Mobbing sonucunda mağdur ve ailesi olumsuz etkilenir. Stres ve kaygı bozuklukları mağdurun yaşam kalitesini düşürür. İntiharla sonuçlanabilecek olumsuzluklar da yaşanabilir. Toplumsal hayatta mutsuz ve kaygılı bireylerden olumsuz etkilenir (Mizrahi, 2013).

Mobbing ile mücadele etmek için hukuksal ve toplumsal önlemler alınmalıdır. Birey haklarının bilincinde ve bu haklarını kullanabilecek yeterlilikte yetiştirilmelidir. Birey kurban zihniyetiyle hareket etmemeli, profesyonel önlemler almalıdır. Mobbing'e karşı en önemli önlemleri çalışanları korumak adına devlet almalıdır. Mobbing tutumları, suç olarak kabul edilmeli, yasal yaptırımları olmalıdır (Mizrahi, 2013).

1.4.4. Mesleki Deformasyon

Mesleki deformasyon kavramı Fransızca'dan türemiştir. Mesleki deformasyon bireyin mesleki itiyatlarının gündelik hayatını farklılaştırması, etkilemeye başlaması olarak kullanılmaktadır. Bu farklılıklar psikolojik ya da fizyolojik olabilir. Psikolojik ya da fizyolojik yönünü ayırt edebiliyor olmak önemlidir.⁷

---

⁷<https://sirazduvari.com/ogretmenlerde-mesleki-deformasyon/>

Yapılan mesleğin bireyin hayatını gerektiğinden fazla ve olumsuz etkilemesi mesleki deformasyon olarak gösterilebilir. Mesleki deformasyonun öğretmenlik mesleğinde fizyolojik ve psikolojik etkileri şu şekildedir:⁸

- Fizyolojik etkiler: kas ağrıları, sürekli ayakta durmaktan dolayı; varis ve topuk dikenini, sesini çok kullanmaktan dolayı; ses nodülleri ve faranjit gibi sorunlardır. Bu fizyolojik rahatsızlıklar bireyin yaşam kalitesini düşürmekte hayatını oldukça olumsuz etkilemektedir.
- Psikolojik etkiler: baş ağrıları, yorgun hissetme, insanlarla daha az etkileşime girme isteği gösterilebilir.

1.5. KADIN İŞGÜCÜ KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ KONUMU

Kadın iş hayatına her dönemde ve her toplumda farklı zorunluluklarla girmiştir. Fakat sanayi devriminden sonra çalışma hayatında daha yoğun bir şekilde yer almıştır. Genel anlamda bakıldığında erkekler beden gücü gerektiren işlerde, kamusal alanda çalışmakta; kadınlar ise ev işleriyle, çocuk yetiştirmekle ve eşine karşı sorumluluklarla hareket etmektedir. Kadınlar iş piyasasında önemli bir unsur olmalarına rağmen “ikincil işgücü” olarak kabul edilirler. Hatta kadınların bu konuları tüm yaşamlarını kapsamaktadır (Şenol ve Mazman, 2013).

Kadınlar her dönemde çalışma hayatında yer alsalar da hane içinde konumlandırılmalarından dolayı ücretsiz emeğin temsilcisi olmuşlardır. Kadınların ücretli olarak sektöre katılmaları sanayi devrimiyle gerçekleşmiştir. Kadın ev içi işlerden uzaklaşıp ücret alabileceği iş arayışına girmiştir. Avrupa’da 19. yy’a denk gelen bu dönem kadınların ev içi işlerden uzaklaşmaları adına önemli bir süreç olmuştur. Teknolojik gelişmelerle birlikte işçiye ihtiyacın artmasıyla toplumsal hayatta önemli bir sosyo-ekonomik değişim yaşanmıştır. Sanayi faaliyetlerinin dokuma ile başlaması kadınlar için önemli istihdam alanı yaratmıştır (Şenol ve Mazman, 2013).

Kadınların iş hayatına katılmalarının nasıl bir süreçten geçtiğini incelersek iş hayatını tüm yönleriyle görmemize yardımcı olacaktır.

---

⁸<https://sirazduvari.com/ogretmenlerde-mesleki-deformasyon/>

1.5.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kadının Konumu

İnsanlık tarihinin oldukça uzun zamanı insanların basit aletler yaparak avcılık ve toplayıcılık faaliyetleriyle gerçek anlamda herhangi bir üretimin olmadığı dönemdir. Bu dönemde kadınlar daha çok toplayıcılık rolünü üstlenmişlerdir. Bunun en temel nedeni, doğum kontrol yöntemlerinin olmaması, kadınların sürekli hamile kalmaları bu yüzden bebeğe olan bağılıklarının artması fizyonomilerini bu şekilde etkilemiştir. Bu biyolojik farklılıklar kadınların hareket kabiliyetlerini sınırlandırmıştır. Bu nedenle kadınlar yerleşikliği gerektiren işlerde yoğunlaşmışlardır. İkel dönemde iş bölümü fiziksel farklılıklar üzerine şekillenmiştir (Pektaş, 2017).

İkel dönemde insanlar göçebe hayatı yaşadığı için avcılık ve toplayıcılık gibi faaliyetlerle hayatını idame ettirmektedirler. Bu toplumlarda iş bölümünden dolayı kadın önemli görevler üstlenmiştir. Erkekler avcılıkla ilgilenerek önemli yaşam kaynaklarını sağlamaya çalışırlar. Kadınlar ise doğum faktöründen dolayı evden çok uzaklaşamayıp ev ve çocuklarla ilgilenip, ekim işleriyle, çanak çömlek yapımıyla, dokuma işleriyle uğraşmışlardır (Şenol ve Mazman, 2013).

Göçebe hayattan yerleşik hayata geçmeleriyle toplumsal hayatın her alanında önemli değişimler yaşanmıştır. Yerleşik hayattan dolayı ticari faaliyetler başlamış, tarımsal üretimin yanında, madencilik gibi farklı iş alanları ortaya çıkmıştır. Tarımsal faaliyetle ilgilenen kadın, hayvanları evcilleştirerek onları üretim alanında kullanmaya başlamıştır. Bu çabayla kadın üretici bir konuma yükselmiştir (Şenol ve Mazman, 2013).

Üretici konumda görünen kadın aynı zamanda tarımsal üretimde ikinci planda da kalmaktadır. Tarıma geçişle birlikte ilkel insan tükettiğinden fazlasını üretebilme imkânına kavuşmuştur. Aletli-hayvanlı bir faaliyet olan tarımsal üretim, çocuklu kadın için fiziksel zorluklar taşımaktadır. Bu zorluk kadının üretim sürecinden kopuşuna neden olmuştur. Artı değerın depolanmasıyla iktidar ilişkileri oluşurken, belirleyici konuma erkek yükselmiştir. Ataerkil toplum yapısının ilk örnekleri tarımsal üretime geçişle başlamıştır (Pektaş, 2017). Artı değerın oluşması ve biyolojik ayrıcalıklar kadının üreticiliğine gölge düşürmüştür. Kadının tarımsal üretimdeki rolü işçiliktir. Karar verici konuma yükselen erkek olmuştur.

Gelişmelerin beraberinde savaşların yaşanması kadını ikinci plana itmiştir. Bu durumun yaşanması kadına ait rollerin toplumsal hayata yerleşmesinde önemli etkileri olmuştur. Kölelik düzeniyle birlikte tam anlamıyla erkek egemen bir yapıya geçilmiştir. Toplumsal hayatta kölelerin önemli bir kısmını kadınlar oluşturmuştur (Şenol ve Mazman, 2013).

Köleci düzenden sonra gelen feodal düzen özel mülkiyetle birlikte kadınlar üzerindeki tahakkümü derinleştirmiştir. Sosyal alanın dışında kalan kadın özel alana dönük iş kollarında etkin olmaya başlamıştır. Sanayi inkılâbıyla feodal düzenin yerini kent ve fabrika kavramları doldurmuştur (Şenol ve Mazman, 2013).

1.5.2. Sanayi Devriminden Günümüze Kadar Kadının Konumu

Sanayi devrimiyle birlikte feodal düzen son bulmuştur. Kentleşmenin etkisiyle sanayi üretimi artmıştır. Artan üretim işçiye olan ihtiyacı da arttırmış bu ihtiyaçla birlikte kadınlarda sürece dahil olmuştur (Şenol ve Mazman, 2013).

Sanayi devrimi demir-çelik endüstrisinin yaygınlaşmasıyla kitlesel üretim birçok ülkede görülmeye başlanmıştır. Tarımsal üretimde de değişim dönüşüm yaşanmıştır. Tarımsal alanda etkinliğin azalmasıyla işini kaybeden kadınlar, büyük şehirlere göç ederek iş hayatına girmişlerdir (Şenol ve Mazman, 2013).

Sanayileşmenin ilk dönemlerinde kadınlar tekstil sektöründe oldukça düşük ücretlerle, zor koşullarda çalıştırılmışlardır. Kapital anlayışla birlikte kadınların maaşları erkeklerden oldukça düşüktür. 19. yy sonlarına doğru kadınların elverişsiz çalışma şartlarının düzenlenmesine yönelik koruyucu tedbirler alınmaya başlanmıştır (Şenol ve Mazman, 2013).

Savaş yıllarında erkeklerden arta kalan iş alanlarını kadınlar doldurmuşlardır. Savaşların son bulmasıyla beraber erkekler eski yerlerini almaya başlamıştır. Ancak bir grup kadın iş hayatından ayrılmış önemli bir kısım işlerine devam etmiştir. Kadınların iş hayatında kalmaları devleti çocukların bakım ihtiyaçları için bazı önlemler almaya zorlamıştır: kreş, okul gibi kurumsal yapılar gerekmektedir. Ancak kadına biçilen roller ve erkek egemen düşünce yapısı doğrultusunda hareket eden devlet kadını hem işte hem evde çalıştırarak çift vardiya yaptırmıştır. Kadın hayattaki sorumlulukları artsa da çalışmaya devam etmiştir. Sıkıcı ev işlerinden uzaklaşmak, düşükte olsa maaş almak için iş hayatında mücadele vermektedir (Şenol ve Mazman, 2013).

Patriyarkal kapitalizm kavramıyla özdeşleştirilen sanayi sonrası dönemdeki kadınların iş hayatı ve ev hayatındaki rolleri yalnızca ideolojik bir bağlamda değil, maddi temelleri olan bir bağlamda da çözümlenmelidir. Patriyarkanın önemli öğeleri olan heteroseksüel evlilik, kadının çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu olması, erkeğe olan ekonomik bağıllığı, cinsiyetçi toplumsal unsurlar üzerine kurulmuş, kurumlarla da desteklenen öğelerdir (Pektaş, 2017). Kadının iş hayatındaki yeri özel hayatının belirlediği sınırlar çerçevesinde çizilmektedir. Kapitalist sömürü düzeninde iş hayatına girmesi onu ataerkil düzenden soyutlamaz. İş koşulları da patriyarkal düzenin öğeleriyle şekillenecektir.

Kadınlar çalışma hayatında etkin rol almaya II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Hukuksal düzenlemeler bu dönemde etkin olmuştur (Şenol ve Mazman, 2013). II. Dünya Savaşı'nın yıpratıcı etkisi, toplumsal çözüm arayışları hukuki anlaşmaları zorunlu kılmaktadır. Savaşların olumsuz etkileri hukuku daha önemli kılmış, insanlara en önemli çıkar yolun uzlaşma olduğunu göstermiştir.

1950'li yıllarda iş hayatında önemli bir değişim yaşanmış tarım ve sanayi kollarında çalışan kadın hizmet alanlarında yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu değişim kadınların iş hayatlarında olumlu etkiler olmuş ve kadınlar hizmet sektöründe çok fazla yer almaya başlamışlardır (Şenol ve Mazman, 2013).

İş hayatındaki bu değişim ve dönüşümler Türk kadınına da etkilemiştir. Türk kadını her dönemde evin geçimine yardımcı olmuştur. İlk Türklerde kadın ile erkek hemen hemen aynı işleri yapmaktaydı. Bu işbölümü cinsiyetçi bir ayrımın var olmadığı anlamına gelmemelidir. Osmanlı Devleti'nde kadın tarım ve hayvancılıkla ilgilenmekteydi (Şenol ve Mazman, 2013). Kadın her dönemde ev içinde ya da dışında çalışsa da emeği para etmemektedir. Osmanlı devletinde kadınların uzun yıllar nüfus sayımına dahil edilmediğini emeğinin maddi karşılığı olmadığından bu tutuma maruz kaldığını biliyoruz.

Kadınları eğitimle iş sahibi yapma 1842' de kadınlara yönelik olarak verilen sağlık kurslarıdır. Devamında Kız Rüştîyeleri ve Darülmüallimatlar açılmıştır. Osmanlı Devleti'nde kadınlar daha çok eğitim sektöründe etkin olmuşlardır (Şenol ve Mazman, 2013).

Tanzimatla birlikte kadınların eğitimi daha önemli görülmeye başlanmıştır. 1869'da Kız Sanayi Okulları açılmıştır. Toplumsal hayatta ücretli işçi olarak kadınlar

1897 yılında başlamışlardır. Ülkedeki savaşlar kadınların erkeklerden kalan yerlere devlet dairelerine girmelerine neden olmuştur (Şenol ve Mazman, 2013).

Cumhuriyetle birlikte kadınların ekonomik hayatta daha faal olmaları tartışılmıştır. Ancak sosyo-kültürel alt yapının yetersiz olmasından dolayı istenilen başarı elde edilememiştir (Şenol ve Mazman, 2013).

Atatürk'ün kadınlara verdiği haklar, yapılan hukuki düzenlemeler kadınların iş hayatını gerçek anlamda düzenlemeye yetmemiştir. Cinsiyet ayrımcı tutumlar halen kadının yolunu tıkamaya devam etmektedir. Hukuki düzenlemeler etkisiz ve yetersiz kalmaktadır. Sosyal yapının kadına yönelik olumsuz değer yargılarının değişmesi tüm kurumlarda iyileşmenin yaşanacağını söyler.

1.6. KADIN İŞGÜCÜNÜN ÇALIŞMA YAŞAMINDAKİ KONUMU

1.6.1. Kadının Çalışma Yaşamına Katılma Gerekeçleri

Dünya nüfusunun hemen hemen yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Sosyal ve ekonomik hayatın bir yanında kadın, diğer yanında erkek vardır. Ancak bu eşitlik sosyal ve ekonomik hayatta söz konusu değildir. Kadınlar toplumsal ve ekonomik hayatta erkeklerden sonra gelmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadınların ikincil konuma düşmelerinin birçok sebebi vardır: Toplumsal yapının özellikleri en temel faktördür. Erkek egemen toplumsal yapı ayrımcılığı destekleyici tavır sergiler, kadınların kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamaz, kadının biyolojik özelliklerinden dolayı, argümanlarını kadının aleyhinde meşrulaştırmaya çalışır. Hukuksal alt yapının olmaması da önemli sebepler arasındadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadın varlığını kanıtlama çabasıyla bağlı olduğu topluma göre gelişim göstermektedir. Her dönem ekonomik hayatın içinde yer almasına rağmen toplumsal kalkınmadaki payını adil bir şekilde alamamıştır, yoksulluktan en fazla zarar gören kesim olmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadın emeği yüzyıllarca ücretsiz emek olarak görülmüştür. Sanayi devrimiyle birlikte kadın ücretli emeğe geçmiştir. Yaşam şartlarının kötüleşmesiyle birlikte yoksulluktan en çok etkilenen sınıfı oluşturmuştur. İşçi haklarını düzenlemeye yönelik çıkarılan yasalar içerik bakımından çok sığ kalmıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Dünya savaşlarına erkeklerin katılmasıyla, yaşanan ekonomik buhranlar ve yaygınlaşan sanayileşme hareketleriyle kadınlar bu alanda çalışmaya başlamıştır. Bu değişimler beraberinde kadına yeni görev ve sorumluluklar yüklemiştir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Türkiye’de kadınların çalışma hayatına katılması ancak 1950’lerin sonunda mümkün olmuştur. Bu dönemle birlikte hizmet sektöründe yeni imkânlarla iş hayatına katılmışlardır. Toplumsal gelişmelerle birlikte kadın değişen dünyaya adapte olmak için eğitim almaya başlamış, çalışma hayatına daha profesyonelce girmeye çalışmıştır. Ancak toplumsal yapıdaki muhafazakâr tutum, kadını ev içi alanla sınırlandırmıştır. Erkek egemen toplumsal yapıyı muhafaza etmeye çalışan toplum, kadının ev ile iş hayatı arasında bocalamasına sebep olmuştur. Erkekle aynı koşullarda çalışsa bile erkekten düşük ücret alarak eril ekonomik koşullarda mücadele vermiştir. Hem ev ortamındaki hem iş ortamındaki bireylerden farklı türdeki şiddete maruz kalmıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Türkiye’de eğitilmiş kadın uzmanlık isteyen işlerde çalışırken; eğitimsiz kadın ise beceri ağırlıklı işlerde çalışmaktadır. Genel olarak bakıldığında yaşanan toplumsal gelişmelere rağmen kadına yönelik modern anlamda bir çalışma hayatı görülmemektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadının iş hayatına katılma gerekçelerinin temelinde ev ekonomisine katkı amacı vardır. Yaşanan ekonomik krizler kadınları çalışmak zorunda hissettirmiştir. Asgari bir yaşam düzeyine ulaşmak için kadınında çalışması gerekli görülmüştür.

Ekonomik sebeplerle beraber kadın evin monoton işlerinden bunaldığı içinde çalışma hayatına girmektedir. Toplumsal değişmelerle kadın kendini ne ile sınırlandırdığını fark etmektedir. Tüketici konumdan çıkıp toplumsal kalkınmadan payını net olarak almak içinde çalışmaya ihtiyaç duymaktadır.

Kadınların hizmet sektöründe artmalarında çeşitli faktörlerin etkili olduğu gözlenmektedir. Temel faktörler şu şekilde gösterilebilir:

- Dünya çapında kadınları iş hayatında destekleyen önlemlerin alınması,
- Toplumsal gelişmeler,
- Eğitim imkânlarının artması
- Esnek çalışma şekillerinin yaygınlaşması
- Evlenmelerin azalması, boşanmaların artması,

- Çocuk bakımı gibi önemli hususlarda iyileşmelerin yaşanması gibi başat faktörler sıralanabilir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Ancak toplumsal gelişmelere nazaran Türkiye’de hala geleneksel değerlerden dolayı kadının iş hayatına girmesini istemeyen ya da sınırlandıran tutumlar devam etmektedir. Kadın günümüzde hala bir erkeğin rızasına bağlı olarak iş hayatına girebildiği durumlar gözlenmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

1.6.2. Kadın İşgücünün Çalışma Yaşamına Katılma Biçimleri

İşe yerleşmeyle alakalı temelde iki farklı yerleşme biçimi söz konusudur:

- Birinci tip yerleşme, klasik istihdam biçimidir ve Sanayi Devrimiyle birlikte ortaya çıkan bir işverene bağlı olarak, onun gözetimi altında tüm gün boyu normal çalışma saatleri içerisinde çalışmaktır.
- İkinci istihdam biçimi ise, günümüzde yaygınlaşan katı kapitalist kurallara bağlı olmadan, işverene bağlılık sözleşmeyle sabitlenmekle birlikte doğrudan bir gözetimin olmadığı çalışma biçimidir. Esnek çalışma biçimi yeni iş olanağı arayışıyla ortaya çıkmıştır (Kuzgun, 2004).

Kadınların hayatları özel alanla sınırlandırıldığı için esnek çalışma koşulları onlar için daha avantajlı görünmektedir. Klasik istihdam toplumsal hayatta erkeğe daha uygun olarak düşünülür. Bu liyakat eksikliği de kadının erkeklere oranla klasik istihdam koşullarında daha düşük ücretlerle, zor şartlarda çalışmalarının bir başka nedenidir.

Esnek çalışma biçimleri daha çok hizmet sektöründe görülmektedir. Esnek çalışma şeklinin artmasında hizmet sektörünün doğrudan ilişkisi söz konusudur. İşkur verilerine göre esnek çalışma ilk sırada tarım sektöründe görülmektedir. Tarım sektöründen sonra esnek çalışma koşulları yaygın olarak hizmet sektöründe görülür. Esnek çalışmanın yaygınlaşmasıyla ekonomik koşullarda iyileşme olacağı varsayılmaktadır. Esnek çalışma koşulları küresel dünyaya ayak uydurma açısından önemlidir (Kuzgun, 2004).

Kısmi zamanlı çalışma esnek çalışma şekilleri içinde en çok bilinen ve en yeni koşulları düzenlenen çalışma biçimidir. İş yerinde geçirilmesi gereken standart saatin altında çalışma olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) tarafından kısmi zamanlı çalışmanın koşulları belirlenmiştir (Kuzgun, 2004).

Kısmi süreli çalışma işsizliği önlemede önemli bir adımdır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapısal işsizliğe bir çözüm önerisidir. Kısmi zamanlı çalışmanın ilk yasal dayanağı 1992 yılında yapılan bir kanunla üniversitelerin kendi öğrencilerini kendi bünyelerinde çalıştırma olanağı sağlamasıdır (Kuzgun, 2004).

Kısmi zamanlı çalışma evli kadınlar açısından oldukça avantajlı görülen bir çalışma şeklidir. Ancak işverenin işçi maliyetini düşürmek adına çok fazla tercih etmesi verimliliği de düşürmektedir. Kısmi zamanlı çalışmanın Türkiye’de koşullarının henüz düzenlenmediğini gündelik hayattaki birçok örnekle görmekteyiz (Kuzgun, 2004).

Kısmi zamanlı çalışmanın diğer bir şekli çağrı üzerine çalışmaktır. İşçi belirli bir zaman diliminde çalıştırılır (Kuzgun, 2004). Bu tarz çalışma şekli son zamanlarda oldukça artmıştır. İşveren belirli zamandaki yoğunluğu için işçinin bir günde en az dört saatini alarak çalıştırılır. Ancak işçinin sosyal güvencesinin dikkate alınmadığı, sigortasız çalıştırıldığı gündelik hayatta gözlenmiştir.

Tele çalışma şeklide yaygınlaşan bir iş koludur. Teknolojik araçlar üzerinden işin süreci takip edilir, iş bu araçlarla yürütülür. Çalışan ev koşullarında da işini yapabilir. Özellikle satış ve pazarlama sektöründe yoğun olarak tercih edilmektedir.

Esnek çalışma biçimin en eskisi ev hanımlığıdır. Kadın ev içindeki tüm işleri kendi belirlediği koşullarda gerçekleştirir. Ancak ücret olarak bir karşılığı söz konusu değildir. Karşılığında herhangi bir ücretin alınmaması işi değersiz kabul ettirmek için yeterlidir. Evde çalışanların çoğu da süreci bu şekilde tanımlamaktadır. Kadın kendini işsiz, tüketici olarak yorumlar. Ancak bu tanım kendisine eril egemen dille, hegemonik üstünlükle öğretilmiştir. Ev kadınlarının çoğu yaptığı işleri yapması gereken olarak gördüğü için bu algıdan kurtulmaları önemli bir eğitim, bilinçlendirme süreci gerektirmektedir.

1.7. ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN İŞGÜCÜNÜN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

1.7.1. Aile Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar

İş hayatında kadın aile hayatıyla birlikte birçok olumsuzluğa maruz kalmaktadır. Kadın kendisine yüklenen sorumluluklardan dolayı sosyal ve ekonomik hayatta ezilmektedir. Kadının iş hayatına girmesi görünen anlamıyla bakıldığında ekonomik bağımlılıktan kurtulma, toplumda değer kazanma gibi birçok avantaj

sağlamaktadır. Ancak kadını sınırlayan tutucu toplumsal yapı iş hayatında kadını sıkıntıya sokmaktadır. İş hayatı ile ev hayatı arasında bocalayan kadın, yüklendiği iki farklı rolün gereklerini yapmaya çalışırken sıkıntı yaşamaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Çalışan kadın sayısının artmasıyla, aile ve ekonomik hayattaki rolü etkilenmektedir. Kadının iş hayatına verdiği anlam, aile hayatındaki yaşadığı durumlarla anlaşılmaktadır. Uzmanlık gerektiren bir işe sahip olan kadın, iyi bir kazanç sağladığı için mesleki doyuma ulaşacağından iş ve aile hayatını sistematik bir şekilde yönlendireceğinden iki kurum arasında daha sağlıklı ilişki kurar. Kadının çalışma koşulları da aile hayatını etkilemektedir. Kadın ücretli bir işte çalışsa da iş hayatında cinsiyetçi tutumlar varlığını sürdürmektedir. Kadına yüklenen iki farklı görev genel anlamda iş hayatını olumsuz etkilemektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadının ev koşullarında çalışması yaptığı işi değersizleştirerek işini görünmez kılmaktadır. Kadın bazı durumlarda evde çalışmak zorunda kalmaktadır. Kadını evde çalışmak zorunda bırakan durumlar şöyle sıralanabilir:

- İş bulamamak,
- Yaşadığı yere uzakta bir iş bulmak ve dolayısıyla işe gidememek,
- Eşinin kadının çalışmasına izin vermemesi, eşinin rıza ve onayıyla hayatını idame etmek zorunda hissetmesi,

Çocukların ve ev işlerinin yüklendiği sorumluluklardır. (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadının evde çalışmak zorunda kalması eğer tek başına kalırsa geleceğini güvence altına alan asgari yaşam kalitesinden yoksun oluşu kadını erkeğe mecbur kılmaya devam eden süreçtir. Erkek egemen akıl bu sebeple de kadının özel alandan çıkmasını istemez. Kadının kendisine bağımlı hale getirilmesi için uygulanan bir stratejidir.

Çocuk bakımının ve yetiştirilmesinin tek sorumlusunun kadın olarak görülmesi de önemli bir diğer husustur (Kocacık ve Gökkaya, 2005). Toplum bu görevi yalnızca kadına yüklememeli sorumluluk ailede ve toplumsal hayatta eşit paylaşılmalıdır. “Devlet özellikle çocuğun sağlığı için, duygusal ve zihinsel gelişimi için anneye gerek doğum öncesi gerek doğum sonrası izinlerini yeterli süre içerisinde vermelidir”(Kocacık ve Gökkaya, 2005).

1.7.2. Devlet Politikalarının Getirdiği Engeller

Toplumsal beklentiler bireyi şekillendirmektedir. Kadın ile erkeğin görev ve sorumlulukları toplumsal beklentiler üzerinden şekillenir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılıkları kadını yalnızca aile içinde sınırlamaz, tüm yaşam alanını daraltır. Kadın toplumun tüm kurumlarında bu kalıp ve roller çerçevesinde davranmaya zorlanır (Durmaz, 2016). Toplumun bir parçası olan devlette bu kalıplara göre hareket ederek, siyasal yaşamda kadını hor gören tutum sergileyerek politikalarını oluşturur. Ancak devletin bu değer yargılarına göre hareket etmesi kadını daha çok savunmasız bırakır. Devlet kadını güçlendirici önlemler almalıdır. Gerek kadının statüsünde, eğitin ve sağlık hizmetlerinde kadınları özel alana mahkûm etmeyecek hizmetler sunmalıdır.

Türkiye’de devlet politikaları kadını dar bir alana mahkûm eden strateji izlemektedir. Ancak Cumhuriyet’in ilk yıllarında kadınların tüm haklarını aldığını düşünceleri kadınları politik alandaki mücadelesini devam ettirmemiştir (Tekeli, 1998). Bu yanlış uzun yıllar kadınları tatmin etmiştir. Fakat gündelik yaşam pratiğine baktığımızda kadının hakları her daim geriden gelmeye devam etmektedir.

Devlet kadının sadece kadın olduğu için yaşadığı sıkıntıları önleyememektedir. Eril olan yasalar kadının aleyhine karar vermektedir. Kadın tacize veya tecavüze uğradığında erkeğin suçunu ispatlamak zorunda bırakılmaktadır. Bu durum da örtük şiddetin önemli bir göstergesidir. Kadının beyanı esas alınmalıdır. Erkek suçsuzluğunu kanıtlamalıdır. Yakın zamanda medyada gördüğümüz Şule Çet davası bunun için önemli bir örnektir. Çocuğu öldürdüğü halde babası kızına sahip çıkmamakla suçlanmaktadır. Şule işten çıkarıldığı ve parasını alamadığı için gittiği plazanın 20. Katından düşerek ölmüştür.⁹ Sanıklar ilk etapta serbest bırakılıp sonrasında sosyal medyanın gücüyle soruşturma derinleştirilince tekrar tutuklanmıştır. Bu olayda devletin kadını iş hayatında oldukça savunmasız bıraktığını görmekteyiz.

Kişi hakkını yasal yollarla çok uzun süre ve emek harcadığında alacağını bildiği için bireysel çözüme yoluna gidiyor ve bu noktada kadını şiddete açık hale getiriyor.

1.7.3. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Cinsiyet ayrımcılığı temel anlamıyla kişiye yalnızca cinsiyetinden dolayı yapılan adaletsiz tutumlardır. Bu ayrımcı tutumlar kişinin haklarından faydalanması

⁹<https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/05/15/sule-cet-davasina-destek-icin-gelenler-mahkeme-salonuna-sigmadi/>

yönündeki engelleri yansıtır. Birey cinsiyet kimliğinden dolayı toplumsal hayattan dışlanmaya ve ayrılmaya maruz kalmıştır. Sosyal imkânlara ulaşmada eşitsizlik ve şiddet yaşaması bireysel ilişkilerdeki güç dengesizliği farklı göstergeleridir.¹⁰

Kadının gündelik hayatını kısıtlayan, imkânlardan yoksun olmasına neden olur. Cinsiyet ayrımcılığı iki farklı biçimde görülür:

1. Doğrudan cinsiyet ayrımcılığı: Bireyin yalnızca kadın olmasından dolayı erkek bireye davranacağı tutumdan farklı olarak olumsuz ya da daha az olumlu tutum takınmasıdır.
2. Dolaylı cinsiyet ayrımcılığı: genel manada fark gözükmezken pratik hayatta kadının toplumdan kendisine yönelik yaşadığı olumsuz tutumlardır. Örneğin; kadının uysal, sessiz yetiştirilmesi yaşamını mücadeleden yoksun devam ettirmesine ve dolaylı olarak kimi imkânlardan yoksun kalacağını gösterir. Eğitim ve sosyal yaşamdaki kısıtlamalarda kadının ufku daraltacaktır.¹¹

1.7.3.1. Özel Alana Hapsedilme

Kadın iş hayatında kendini görünür kılamaz. Gerek ataerkil düzen gerek toplumsal baskı mekanizmaları kadının yerinin evi olduğunu iddia ederek eril hegemonyayı en rahat üretebileceği özel alanı, gövde gösterisi alanı olarak belirlemiştir.

Kadınların aile içinde kendilerinin, ailelerinin ve toplumun düzeni için yeniden üretimine yaptıkları katkılar, kullanım değeri olduğu halde yani yapılmadığında ciddi düzensizliğin yaşanacağı bir durumun oluşur. Ancak piyasada değişim değeri olmayan ve parasal karşılığı bulunmayan çalışma biçimlerini içerdiği için (yemek pişirme, temizlik, çocuk ve ailenin diğer bireylerinin bakımı gibi işler) üretim faaliyetlerinden sayılmamaktadır. Kadının çabaları değersiz kılınmakta ve istatistiklerde varlığı görünmemektedir. Çalışma yaşamına katılan kadın aynı zamanda erkeklerden farklı olarak ev işlerini yapmakta ve çocuk bakımı gibi işlerden de sorumlu tutulmaya devam etmektedir. Bu gibi sorumluluklar kadınları daha az çalışma yaşamına katılmaktadır; bu tarz sorumlulukların benzerindeki işlerde, belli mesleklerde yoğunlaşmaktadırlar; karşılıksız çalışma biçimleriyle kamusal alanda bile özel alana mahkûm edilmektedir.

¹⁰<https://www.tmmob.org.tr/sayfa/cinsiyet-ayrimciligi-hakkinda>

¹¹<https://www.tmmob.org.tr/sayfa/cinsiyet-ayrimciligi-hakkinda>

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadının öncelikli görevlerini eril dille izah eder. Kamusal alanda görünür olması ataerkil düzenin yeniden üretimine bir tehdit olarak algılanacaktır. “Kadının yeri evidir ve alışılmış görevi kocasının eşi, çocuklarının annesi olmaktır” şeklindeki izahlar kadını özel alanla sınırlandırmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

1.7.3.2. İş Hayatındaki Kadının Kısmi Görünürlüğü

Ekonomik hayatta kadın elbette vardır. Fakat kadının bu varlığı yanıltıcı olabilir. Çünkü kadın iş hayatında sürekli olmayacaktır. Evlenmesi yani dünya evine girmesiyle eşine karşı sorumlulukları onu iş hayatından geri çekmek için bir sebep yaratabilir. Sonrasında çocuk sahibi olması tam anlamıyla kamusal hayatla bağımlı koparabilir. Kadının öncelikli görev alanı ev içi olarak belirlenmiştir.

“Karı koca birdir, o da kocadır” (Davidoff, 2012: 212). Davidoff, bu sözle kadının görünürlüğünün ne denli silik olduğunu özetlemiştir. Aile yaşamındaki iş yaşamında da devam eder. Kadının iş hayatında görünür olduğu kısım tezgâh önüdür. Ciddi, bilimsel, yönetsel alanda kadın yok denecek kadar azdır. Yapılan birçok çalışmada bu tezi destekler niteliktedir.

Kadının kısmi görünürlüğünün diğer boyutu iş hayatındaki son söze sahip olamayışıdır. Eğitsel ve mesleki donanım yetersizliği gibi lanse edilse de en temel gerekçe eril hegemonyanın sindiği kamusal alan kadının varlığını silikleştirir; önemli kararlarda çoğu zaman erkek egemen akıl söz sahibidir.

1.7.3.3. Prezantabl Olmak Zorunda Bırakılma

Kadın toplumsal hayatta akıl yani karar verici mekanizmaya sahip olarak görülmez. Çoğu zaman bedensel gösteriş unsuru olarak iş yerlerinde konumlandırılır. Kadının temsiliyeti yine eril hegemonya tarafından bedeni üzerinden verilir. İş başarısı ve işe olan liyakati görünüşünden sonra önem arz eder. Bu nedenle işe alımında en etkili faktör bir başkası ya da bir kurum için kadının kendine gösterdiği özendir. İş ilanlarına göz gezdirildiğinde bu durum çok net fark edilir.

Prezantabl olmanın Türkçe karşılığı sunulabilir, pazarlanabilir olmaktır. Prezantabl kişi, giyim kuşama, saç şekli, rengi, sakalı veya makyajıyla kabul edilebilir özelliklere sahip olması beklenir. Yani görünüş olarak göze hitap etmeli, rahatsızlık vermeyen bir imaja sahip olmalıdır. Marjinal tutumlar, davranışlarda ve dış görünüşte kabul edilmez. Yapılan iş modeline uygun olması, o işi kendi bedeniyle, tarzı ve

duruşuyla pazarlayabiliyor olması beklenir. Sunulan ürünün hedef kitesince beğenilen bir duruşa sahip olmalıdır aksi durumlarda tercih edilecek bir birey olamaz.¹²

1.7.3.4. Ücretlendirmede Eşitsizlik

İşe yerleştirilen kadınlara ödenen ücretle erkeğe ödenen ücret arasındaki fark zamanla daralsa da kadın hala erkekten daha az kazanmaktadır. Kadınlar toplumsal yargılardan dolayı daha düşük ücretli sektörlerde daha düşük niteliklerle çalışmaktadırlar (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadınlara verilen işlerin sıklıkla geçici nitelikte olması, iş hayatında sınırlı sektörlerde çalışmaları, işsizliğin her geçen gün artması ve iş hayatının dışına en çabuk çıkarılacak zayıf halkanın kadınlar olması eşitsizliği arttırmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Yaşanan ekonomik krizler kadınların bir işe girip çalışmalarını zorunlu kılmıştır. Niteliksiz, yoğun emek harcayan ve aynı zamanda düşük ücret alınan işlerde çoğunlukla kadınlar kullanılmış ve değersiz işle özdeşleştirilen kadın işgücü ikincil konuma düşmüştür (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

1.7.3.5. Eğitim Ve Mesleki Eğitimde Eşitsizlik

II. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınlar iş hayatında önemli ölçüde görünürlük kazanmıştır. Savaşla beraber erkeklerden arta kalan yerlere kadınlar yerleştirilmişlerdir. Zorunluluktan kaynaklanan bu durum zamanla kadınların lehine olmuştur. Ancak iş hayatına girmeleri onları özgürleştirmeye yetmemiş, toplumun onlara yüklediği kadınlık rolleri hem iş hayatında hem de aile hayatında kadını iki farklı rol çatışmasıyla karşı karşıya getirmiştir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadınlar genellikle hizmet sektöründe ikincil konumda çalışmışlardır (Kocacık ve Gökkaya, 2005). Daha az yetkili, düşük pozisyonlarda çalışmalarında eğitimlerinin de önemli etkisi vardır. Nitelikli bir eğitim sürecine girmelerinin yolundaki en büyük engel toplumun kadını geleneksel değerlerle yetiştirme çabası, kadını tekdüze, kolay ancak düşük ücret alabileceği işlere yönlentmesidir. Nitelikli iş gücünü oluşturmamaları, nitelikli eğitim sürecine girmemelerinin önündeki en büyük engel, cinsiyet ayrımcı toplum yapısıdır.

---

¹²<https://www.hizliadam.com/prezentabl-olmak-nedir.html>

1.7.3.6. İŖe Alma, YerleŖtirme Ve Yükselme Sürecinde EŖitsizlik

DeęiŖen günümüz koŖullarında kadınların toplumsal hayatta üstlendiği rol her geen gün artmıŖtır. Bu Ŗekilde kadınların iŖ hayatına katılmaları ve kendilerini geliŖtirmelerinde önemli bir artış söz konusu olmuŖtur. Ancak nitelikli eğitimle üst pozisyonlara ulaŖabilecek kadın henüz erkeklerle eŖitlięi yakalayamamıŖtır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

İŖverenlerce hâkim olan görüŖ genellikle kadınların iŖ hayatında geçici görülmeleri, iŖine adaptelerinin erkeklere nazaran daha az olması, aile odaklı olmaları iŖ sorumluluğunu kaldıramayacaklarını düŖündürmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005). Bu nedenle kadınlar düŖük statülerle iŖe yerleŖtirilir ve yükselmelerinin önündeki ilk engel iŖveren tarafından konulur. Ancak kadının kendilerini sınırlandırdığı toplumsal baskıların içselleŖtirilmesiyle kabullendiği ayrımcı yaklaŖımlarda toplumsal kalıplarla ortak tavır sergilediği durumlarda söz konusudur.

Koray'ın 1993'te yaptığı alıŖmada Avrupa da alıŖan kadınların yalnızca %10'u orta ve alt seviyelerde idareci olmakta, %5'ten azı ise üst yönetim pozisyonlarında olabilmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005). Karar verme düzeyinde ok az kadın bulunmaktadır. Bu durumun bir sebebi de kadınlığın temsil ettiği konuyla ilgilidir.

1.7.3.7. İŖ Yerinde Cinsel Ve Duygusal Taciz

Uluslararası Özgür İŖi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) Kadın Komitesi'nin "iŖyerindekiler tarafından, tekrar edilen ve istenmeyen, sözle, vücut hareketleriyle ve jestlerle gerekleŖtirilen her yaklaŖım, cinsel bakımdan küümseyici her beyan, cinsel ayırım güden her söz" olarak tanımladığı cinsel taciz, birok ülkede son derece yaygınlaŖmıŖ ve oldukça ciddi bir sorun olarak karŖımıza çıkmaktadır. Bu sorunun mağdurları genellikle kadınlardır. Mağdurların, fiziksel ve psikolojik-ruhsal sağlığı, toplumsal ve ekonomik yaŖamın dokusu, bireyin iŖteki verimliliği, iŖinde yükselmesi Ŗansı üzerinde son derece yıkıcı ve olumsuz etkileri olan cinsel taciz, hukuki olarak da mağdurların kiŖilik haklarının ve kaliteli koŖullarda alıŖma haklarının ihlali olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2009).

İŖ yerinde yaŖanan cinsel taciz aynı zamanda bir otorite ve gü gösterisi olarak ta düŖünülebilir. Özellikle bir taraf patron ya da yönetici diğer tarafında alıŖan pozisyonunda olduğu noktalarda üstünlük söz konusu olmaktadır. Birey

karşısındakinden üstün olduğu durumlarda daha çok cinsel taciz uygulamaktadır. Cinsel taciz gibi bir durum yaşandığında kadın çözüm yolunu işten ayrılmakta bulmaktadır. Cinsel taciz yalnızca mağduru değil diğer çalışanları da olumsuz etkilemekte ve verimliliklerini düşürmektedir (Kaya, 2009).

İşyerinde cinsel tacizle birlikte duygusal tacizde çalışanın verimliliğini düşüren önemli bir husustur. “Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere göre, daha fazla tacize maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu durumu destekleyen bir başka çalışmada ise taciz ve dedikodu gibi korku durumlarının kadınların iş hayatına katılma olasılığını azalttığı saptanmıştır” (Tatlı, 2015).

1.7.4. Cam Tavan Sendromu

Günümüzde iş hayatında önemli süreçlerden geçen kadınlar hala istenilen başarıya ulaşmış değillerdir. Kadınların aile hayatındaki görev ve sorumlulukları, işinde yükselme imkânlarının daralması, kadınlara yönelik çeşitli ayrımcılıkların yaşanması kadının ilerlemesini durduran şeffaf tavanlar olarak adlandırılır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Kadınların ilerlemesini durduran nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- Kadınların çocuk yetiştirmek için iş hayatını sınırlandırmaları
- Uzmanlık gerektiren mesleklerde az yer almaları
- İş ve aile hayatını dengeleyememe
- İş tecrübelerinin az olması
- Duygusallıklarının iş hayatında engel olacağını düşünmeleri
- Özel alanın devamı niteliğindeki işlerde yer almaları

gibi nedenler gösterilmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMA DESENİ

Bu tezin araştırdığı problemler, en iyi şekilde niteliksel araştırma yöntemi uygulanarak çözümlenebilir. Niteliksel araştırma yöntemleri içinde ise en uygunu ise sözlü tarih çalışmasıdır. Niteliksel araştırma metodunda kişilerin sosyalizasyonu, cinsiyet rollerinin toplumda nasıl dağıtıldığı, kimliklerin, özne oluşumlarını daha iyi tanımlanması için pratik araçlar sunmaktadır.

Sözlü tarih, klasik tarih tarafından göz ardı edilmiş veya bastırılmış olay ve kimlikleri ortaya çıkarmak kadar, görüşülen kişilerin toplumsal olgulara bakış açılarını incelemek için de oldukça iyi bir yöntemdir. Sözlü tarih bu manasıyla etnografik, yani konuya daha vakıf olmamızı sağlayan bir yöntemdir. Sözlü tarih klasik etnografyadan şu şekilde ayrılmaktadır, katılımcı gözlemden çok, anlatıcı etkin olmakta onun değer anlayışları ve söylemleri ağırlıklı olarak verileri oluşturmaktadır. Klasik sosyal bilim mülakatından ayrıştığı nokta ise, yaşam öyküsel anlatılar üzerinde yoğunlaşmış bireyin yaşantı ve deneyimlerine ağırlık vermesidir, görüşmelerde zaman boyutu oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Neyzi, 1999). Sözlü tarih araştırmacısının öncelikli rolü, görüşme yaptığı kişiyle empati kurarak onun değerleriyle yaklaşarak onu konuşturmasıdır. Yani etkileşimli görüşme ortamı oluşturmak, anlatıcıya sorular yöneltmek ve en önemlisi, gerektiği yerde susmayı ve dinlemeyi bilerek hareket etmektir (Neyzi, 1999).

Bu araştırmadaki niteliksel metodun ilk avantajı açık uçlu soruların kullanılabilmesi katılımcılara kendi cümlelerini kurma özgürlüğü ve istedikleri sözcüklerin seçimindeki kolaylıktır. Bunun yanında nicel araştırma yöntemlerinin yaptığı gibi kişileri fiks cevaplar vermeye zorlanmazlar. Sözlü tarih çalışmasının anlatıcıları bireyler olsa da toplumsal yapının hafızalarını taşırlar. Bireyin hafızası ile toplum hafızası arasında oluşan boşlukları ve ilişkileri anlamlandırmak için de oldukça elverişli iyi bir yöntemdir. Geçmiş hatırlanırken zihnimizde onu nasıl tekrar kurduğumuzu ve nasıl ilişkilendirdiğimizi de görmemizi sağlar. Bireylerin hayat hikâyeleri bizlerin kişiliğini etkileyen sosyal ilişkilerle, iktidar ilişkileriyle ve daha bir çok anekdotla karşımıza çıkmaktadır. Birey hayat hikâyesini bizlere aktarırken aslında

kendi yaşamı ile bağdaştırdığı başka birçok durum hakkında da yeni ilişkiler kurmaktadır (Neyzi, 2005).

Sözlü tarih araştırmacıları ile anlatıcısı, karşılıklı ilişki kuran ve bu karşılıklı kurulan ilişkiden dolayı, sözlü tarih yöntem biraz karmaşıklaşmaktadır. Bu karmaşıklıktan dolayı ne tamamıyla nesnel ne de tamamıyla öznel bir araştırma yöntemidir. Sözlü tarihin en güzel yanı ise odak noktasının yaşam öyküsel anlatı üzerinden ve bireylerin performans ile deneyimlerinden oluşmuş olmasıdır. Yani günlük hayat pratiklikleriyle, teorinin; yaşanmış deneyimlerle felsefenin sınırında olmasıdır (Neyzi, 1999).

2.2. ARAŞTIRMA GRUBU

Bu araştırmada on üç kişi ile görüşüldü. Bunların yedisi kadın, altısı erkekti. Bu kişiler İstanbul ilinden seçildi. Bu kişiler 1 ile 17 yıllık iş tecrübelerine sahipler. Bir kısmı bir süre ücretli öğretmenlik yapmış bir kısmı ise hep özel kurumlarda çalışmış kişilerdir. Erkeklerin yaş aralığı 24-46 kadınların yaş aralığı ise 26-32 dir. Araştırmam sadece eğitim sektörünü kapsamaktadır. Bu alanda birçok araştırma var. Bu araştırmalar kadınların iş yaşamında temsillerine dair grafiksel bilgiler veriyor. Ben ise bu tezimle onların hayat hikâyelerine yer vererek deneyimlerini onların ağzından aktararak derinlemesine bilgi vereceğim. Çok az araştırma bu konuda benim yaptığıma benzer araştırmayı denedi. Benim çalışmam geçmişe dair kısıtlı bilgiler vermek değil şimdiki analiz ederken kişilerin gelecekteki beklentilerinden, bu beklentilerin nasıl kesintiye uğratıldığından ve geleceğe dair arzularından, korkularından da bahsetmek. Kadınlık rollerinin ataerkil sistem tarafından tekrar kurulurken yenilgiye uğrayan direnç noktalarını belirlemektir. Direnç noktasını geliştirecek yöntemler üzerinde tekrar düşünmeyi sağlamaktır. Sonuç olarak geçmiş yorumlarken hem şimdiki düşünen insanın hem de gelecekle kurduğu ilişkide bu üç sacayağının aksayan noktalarını gözlemleyip güçlü tavsiyelerde bulunmak amaçlanmıştır.

2.3. ARAŞTIRMA KATILIMCILARI

Bu çalışmada katılımcıların bir kısmı bir dönem benimle aynı kurumda çalışmış iş arkadaşlarım, bir kısmı ise arkadaşlarımdan tanıdığım kişilerdir. Görüşmede kişi seçimi kişilerin etnik ya da dini kimliklerine göre seçilmemiştir. Özel temel liselerde en az bir dönem çalışmış olması örneklemin temsili için önemli görülmüştür.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çalışanların Demografik Bilgileri

İSİMLE R	DOĞUM YERİ, YAŞI	CİNSİYET İ	MEDEN İ HALİ	MEMLEKET İ	ÇALIŞM A ALANI	İŞ TECRÜBES İ	MADDİ GELİR ARALIĞ I
Nevin	İstanbul28	Kadın	Bekar	Tekirdağ	Tarih Öğretmeni	3 Yıl	2000-2500
Berfin	İstanbul 32	Kadın	Bekar	Erzincan	Fizik Öğretmeni	4 Yıl	2000-2500
Burcu	Şanlıurfa26	Kadın	Bekar	Şanlıurfa	Coğrafya Öğretmeni	1 Yıl	1000-1500
Esra	Antalya, 26	Kadın	Bekar	Çanakkale	Edebiyat Öğretmeni	3 Yıl	4000-4500
Pelin	İstanbul26	Kadın	Bekar	Ardahan	Kimya Öğretmeni	1 Yıl	2000-2500
Defne	İstanbul 29	Kadın	Bekar	Erzurum	Tarih Öğretmeni	7 Yıl	2500-3000
Bedia	İstanbul26	Kadın	Bekar	Malatya	Rehber Öğretmen	4 Yıl	2500-3000
Hamza	Batman, 28	Erkek	Bekar	Batman	Edebiyat Öğretmeni	4 Yıl	2000-2500
Murat	İstanbul 46	Erkek	Bekar	Konya	Matematik Öğretmeni	17 Yıl	3000-3500
Ziya	Samsun, 33	Erkek	Evli	Samsun	Okul Müdürü	12 Yıl	4000-4500
Can	İstanbul,24	Erkek	Bekar	Sinop	İngilizce Öğretmeni	1 Yıl	2000-2500
Veli	Muş, 32	Erkek	Bekar	Muş	Matematik Öğretmeni	4 Yıl	2000-2500
Ali	İstanbul, 31	Erkek	Evli	Ardahan	Edebiyat Öğretmeni	7 Yıl	2000-2500

2.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Tezin amacı anlatıldıktan sonra katılımcıların sözlü onayları alındı. Katılımcıların sözlü tarihleri, gizliliğinden şüphe etmediğimiz mekânlarda telefonun ses kayıt programı ile kayıt edildi. Katılımcılar her hangi bir yazılı onay belgesini imzalamak istemediler. Bu durumun iş yaşamında kariyerlerini tehlikeye atacağını belirttiler. Bu nedenle görüşme onayları sözlü olarak ses kaydı esnasında alındı. Kişilerin gerçek isimleri yerine takma isimleri kullanıldı. Sesli kayıtlar bilgisayarda word dosyasına aktarıldı.

2.5. VERİ ANALİZİ

Sözlü tarihte kişilerin anlatıları bizim analiz edilen kaynağımız olmaktadır. Sözlü tarih çalışmaları edebiyattaki, folklordaki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Kişilerin sözlü tarihleri erkekliğin ve kadınlığın özel alanda ve kamusal alanda nasıl tekrar kurulduğunu konusunda tekrar düşünmemiz için fırsat vermektedir. Kişilerin gerçek deneyimleri ve hikâyelerinde geçen tanımadığımız kişilerin deneyimleri vasıtası ile kadına ve erkeğe dair söylemlerin de nasıl kurulduğunu göreceğiz.

Yazılı kaynakların çoğu zaman doğru olduğu düşünülür ama bu yazılı kaynaklar önce sözlü kaynakken bir çok ayrıştırma, sınıflama, seçme hatta manipülasyon işleminden geçerek yazılı hale getirilir bu nedenle her zaman yazılı kaynaklar çok güvenilir olmaya bilir. Sözlü tarih bu anlamı ile generallerin, kralların tarihinden daha gerçekçi ve daha tarihi belge konumunda şeyler verir. Sözlü tarihi okurken mantıksal hatalarını, hayallerini ve arzularını da görürsünüz. Gerçekler ile kişilerin belleğindeki tutarsızlıkları görmeniz analiz yapmanızı kolaylaştırır ve zamanla tarihsel belge haline dönüşür. Kişinin kendinin anlatırken geçmişi kendince tekrar kurgular ve bu kurgu içindeki sembolleri bulmak ise araştırmacıya düşer. Sözlü tarih çalışmasında anlatıcı kişi hikâyedeki birinci anlatıcı gibidir (Neyzi, 2005).

Dataları toplarken görüşmecilerime şu soruları sordum:

- Kendinizden bahsedebilir misiniz?
- İçinde yaşayıp büyüdüğünüz aile ve yakın çevrenizle ilişkileriniz nasıldı?
- Aile ve yakın çevrenizin kadına bakışını yorumlayabilir misiniz?
- Eğitim ve iş hayatında kadınlık deneyimlerinizi veya kadınlarla olan deneyimlerinizden bahsedebilir misiniz?
- İşinizde ne gibi zorluklarla karşılaştınız?
- Deneyimsizliğiniz işveren tarafından fırsata dönüştürülmeye çalışıldı mı?
- Sizin veya kadın iş arkadaşlarınızın eğitim sektöründe beden olarak algılandığını düşündüğünüz oldu mu?
- Prezantabl olmak sizce en çok kimin çıkarına hizmet ediyor? (İşveren, kurumun veli üzerindeki algısı, öğretmenin beğenilen, sevilen olması)
- Bilgi birikiminiz ve davranışlarınızdan ziyade dış görünüşünüz öğrenci/veli/kurum üzerinde ne derece etkili?

Sonrasında ise kişinin anlatılarını sosyolojinin verileri ışığında analiz edeceğim. Sözlü tarih çalışmam birçok yazılı veriyi de değiştirmeye zorlayacaktır. Kişilerin sözlü tarihleri yaptıkları dışında olmak istedikleri kimliği, düşünce sistemlerini, düşüncelerini analiz edeceğim.

Bireylerin bellekleri yaşanan her şeyi kaydeden etkisiz bir araç değildir aksine anlamları yaratan, üreten ve kullanan aktif hücreler kümesinden oluşmaktadır (Neyzi, 2005).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. KAMUSAL/ÖZEL ALAN DİKOTOMİSİ

Tüm toplumsal yapılarda var olan, kültür-doğa, eril-dişil, kamusal-özel gibi temel toplumsal ikilikler cinsiyet açısından bakıldığında; erkek ilk tanımlara ait görülürken, kadın ise ikinci tanımlarla bir tutulmaktadır. Toplumsal düzende, erkek ile kadın arasında bir çizgi çekilerek kadınlara ve erkeklere farklı anlam ve özellikler yükleyerek, onların bu farklı anlam ve özellikler üzerinden rollerini üstlenmesine zemin oluşturulur. Üretim ve yeniden üretim ayrışması, geleneksel anlamda bir işin cinsiyet farklılıkları üzerinden bölünmesi anlamını da içerdiğinden önemli aksaklıklara ve bireyi çıkmaza götüren sonuçlara sebebiyet vermektedir. Toplumsallaşma sürecinde yaşanan bu ayrışma temel farklılıklar üzerinden kadın ve erkeğin bir sonraki yaşamlarında hangi statü ve rollere yatkınlaşacağını, hangi statü ve rolün toplumca olumlanıp, hangilerinin olumlanmayacağını altını da çizmesi detaylarıyla göstermesi açısından oldukça önemlidir. Genel manada, erkekle bir tutulan erkeğe yakıştırılan özellikler şu şekildedir: saldırgan tutumlar sergileme, başarı hırsıyla hareket etme gibi aktiflik içeren roller onlara yakıştırılır, iş hayatında ve siyasal alanda daha etkili bir konuma getirilirler. Kadınlar ise sessiz, sakin, her konuda kendini ispatlamaktan uzak yapısı onun özel alana, çocuk bakımı ve yetiştiriciliği rolünü bürünmesine sebebiyet vermektedir. Kadının iş alanı pembe yaka olarak tanımlanan hemşirelik, çocuk doktorluğu ve sekreterlik gibi cinsiyetçi alanlarda, etkisiz pozisyonlarda çalışması makul bulunmuş yapısına da uygunluğu sıklıkla dile getirilerek uysal, sakin ve yetiştirici doğalarından dolayı çok daha konforlu olduğu belirtilmiştir (Günindi, 2015: s. 82).

En anlaşılır tanımı ile statü kavramı, sosyo-kültürel yapıda kişilerin bulunduğu konumu ifade etmek için kullanılır. Özellikle geleneksel muhafazakar toplumlarda evli olmak bir prestij olarak bekarlıktan daha çok iyi bir değere sahipken, genel olarak tüm toplumsal yapılarda kadın olmak sosyal bir değer olarak erkek olmaktan sonra gelen bir kavramdır. Bunun sonucu ; "erkek" ve "erkeklikle" ilişkilendirilen tüm kavramlar, statü ve roller de daha fazla anlam taşımaktadır. Örneğin; erkeklerle ilişkilendirilen kamusal alana çok daha önemli görülmekte, buna karşılık olarak özel alan ikincilliği, değersizliği ile bilinmektedir. Kadının doğası olarak nitelenen çeşitli

sosyo-kültürel, ekonomik, dinsel ve hukuki nedenlere eklenerek kadın özel alanın sınırları içinde tutulmaya çalışılmaktadır (Günindi, 2015: s. 82).

Bu çalışmada kamusal ve özel alan bulguları şu genel çerçeveyi görmeyi sağlamıştır: Erkekler kendini rasyonel tartışmalar üzerinden tanımlamaktadır, kadının doğaya daha yatkın olduğu vurgulanmakta, özel alana hapsedilen kadının ev içi sorumlulukları sınırsız olmaktadır ve kadının kapitalist koşullarda ataerkil sistemle ikincil konumda olması kamusal alana ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Kamusal alan aklın ve rasyonelitenin kabul edildiği alandır. Hebermas kamusal alanı; Özel kişilerin, kendilerini ilgilendiren onların görüşebileceği ortak bir konu etrafında akılcıl tutum sergileyerek, rasyonel bir tartışmalarla akıl sınırları içinde sürece dâhil oldukları ve bu tartışmaların sonucunda konuştukları konu hakkında ortak bir kararlar kamuoyu oluşturdukları araç, zaman ve mekânların anlamlandırıldığı yaşam alanı olarak tanımlar (Hebermas, 1997). Kamusal alanın öznesi erkektir kadın bu alanda özne olamayacağı gibi gölge ve eşya olarak kabul edilir.

Hamza: Kadınların; biz mantıklıyız, anlayışlıyız gibi lafları çok saçma geliyor. Kesinlikle anlayış ve mantık yok.

Hamza bu ifadeyi genelde kadınlar için sonrasında ise iş yerindeki kadınlar için kullanıyor. Hamza'nın ifadeleri genel anlamda kadına yönelik olumsuz bir dil hakim kendisiyle aynı kurumda çalışan Bedia görüşmelerde iş arkadaşı olan Hamza'nın kullandığı cinsiyetçi üsluptan dolayı defalarca tartıştıklarını belirtmiştir.

Bedia: Çalıştığım kurumda özellikle erkek iş arkadaşlarım bize ve kız öğrencilere yönelik çok absürt bulduğumuz ifadeler kullanmaktadır. Amiyane ağızla ders işlediği için kız öğrenciler Hamza hocadan defalarca dert yanımlardır. Ancak erkek öğrenciler kendisini çoğunlukla samimi bulmaktadır.

Butler, Cinsiyet Belası(2018) adlı eserinde: nesnel bir olgu olarak cinsiyet ile kültürel sembolleştirilmenin aracı olan cinsiyet kavramı söylemsel kurgusal bir oluşumdur. Doğa ile kültürün ayrışmasıyla bu farklılık desteklediği hegemonik tahakküm yöntemleri için normalleştirilmiş bir başlangıç, ana işlev görür. Kültür ile maddesel doğa arasındaki birliktelik ilişkisini bir hiyerarşi sırası takip eder. Bu ikili ilişkide kültür anlamlar yaratarak doğa üzerine keyfi imgeler dayatır ve böylece onu kendi keyfi sınırsız kullanımına hazır edecek bir ötekiyi oluşturur, sembolleştirilenin idealini yansıtan ve anlam dayatanın tahakküm modeli üzerinden keyfi davranış

kalıplarıyla hareket eden bireyler yaratılır (Butler, 2018).Kadının doğasından dolayı kamusal alandan dışlandığı söylenir. Fakat kadınlık ve erkeklik nasıl toplumsal olarak inşa edildiyse; kamusal ve özel alanın sınırları da bu şekilde inşa edilmiştir. Alan düzenlemesi cinsiyetlere göre yapılmıştır. Görüşmelerde Veli, kadınlarla erkekleri şu şekilde kıyaslamıştır.

Veli: Biz daha kabayız, kadınlar daha şefkatli, biraz da duygusallıktan sanırım ama bize göre bu konularda 10-0 öndeler.

Avantaj gibi gösterilen bu durum kadını duygusallığından dolayı özel alana hapseden yumuşak ifadelerdir. Kadının doğaya yakın görülmesi onu özel alan sınırları içinde tutmaktadır. Bu nedenle kamusal alan diye nitelediği alan tahakküm ilişkisinde onu özel alanın içinde tutmaktadır. Erkek egemen hegemonya yaptığı tanımla alanın sınırını belirler. Beauvoir, *İkinci Cins* kitabında: “Kadın doğa gibi sahip olunacak işlenecektir. Erkek savaşlar ve avlar ile kendi varlığını açacaktır.” der. Erkeğin egemen olması bir tesadüf eseri olmamıştır, bu egemenlik için erkek ağır bedeller ödemek zorunda da kalmamıştır. Biyolojik ayrıcalıklar kendilerini kadınlardan farklı hissetmelerine neden olmuştur yalnızca bu özellikleri kullanarak kadın üzerinde tahakküm kurmuşlardır (Beauvoir, 1980).

Görüşmede “erkek işi, kadın işi nedir?” Şeklinde soru sorulmamasına rağmen görüşmecilerin yanıtları şu şekildedir:

Veli: Bence kadınlara en çok yakışan meslek anaokulu öğretmenliğidir.

Butler’ın da belirttiği gibi “Ezilmenin kaynağını sandığımız şeyin, ezenin dayattığı işarettir” sözüyle örtüşmektedir (Butler, 2018). Kadının bedeni olarak gördüğümüz şiddetin kaynağı erkeğin tanımlamalarıdır. Bu tanımlar zamanla farklı şiddet biçimlerinin kaynağı olur.

Erkek aklının zaferini kutlarken, kadına da duygusallığının bedelini hem toplumsal hem ekonomik hayatta karşılaştığı zorluklarla ödemektedir. Erkek akılla kadın bedenle bir tutulmaktadır.

Ziya: Kadınlarımızın güç teşkil eden işlerde çalıştırılmasından yana değilim. Kadının şiddet içeren bir gücü olmamalı. Kadınların ben manevi gücünden yanayım.

Bu şekildeki ifadeleri kadının acziyetinin devam etmesine yönelik düşüncelerini yansıtır. Kadın fiziksel bir güç olarak görülmek istenmemektedir. Erkeğe rakip olmamalıdır. Kadınların manevi gücünden yana olan Ziya için erkeklerin manevi güce ihtiyacı yok mudur? Fiziksel güç erkeğin, manevi güç kadının olsun derken cinsiyetçi hiyerarşiyi tekrar kurar.

Ziya: İş hayatında kadınların olmaması gereken iki tane iş kolu var bence. Bir askerlik, iki polisliktir. Maalesef bunlar bizim bayanlarımıza özgü değil. Çünkü şiddet içeren şeyler ve bizim kadınlarımıza şiddeti aşlamamız gerekiyor. Çok iyi eğitim almış çocuk dahi anne tarafından eğitildiği için anne polis olunca o bile sertleşmeye başlıyor. Kadını böyle bir işe soktuğunuzda onun büyüteceği çocukta aynı öyle olacak.

Şiddet içeren tüm meslekleri erkeklerin dünyasına ait gören Ziya, kadınları korumak adına kadınların şiddet içeren meslekleri yapmaması gerektiğini söyler. Daha da ileri giderek anne şiddet içeren bir iş yaparsa çocuklar da şiddete eğilim gösterir diyor. Oysaki kadınlar şiddet içeren işleri en az yaptıkları dönemlerde de erkeklerin artık biz savaşmayacağız dediği bir dönem olmuş mudur? Savaşların azaldığı bir istatistiğe sahip değiliz. Kadınların polis, asker olabildiği toplumlar, olamayan toplumlara göre daha mı şiddete eğilimlidir? Bu konuda kesin bilgimiz olmasa da toplumdaki şiddeti azaltmanın birçok yolu varken şiddet içeren filmlere, oyunlara ve eğitimdeki şiddet unsurlarına karşı mücadele etmek varken bunu kadınların bu alanlardan uzaklaştırma kaygısı, kendi cinsinin iktidar alanını korumaya çalışmaktan başka bir iddia taşımıyor.

Kadının çocuk doğurma ve bakımıyla görevlendirilmesi yaşamının büyük bir kısmını kısır bir döngü içerisinde sürdürmesine ve haliyle toplumsallaşmamasına neden olmuştur. Bu nedenle de kadının konumu erkeğin tanımına mecbur kalır. Kollontai, *Maksizim ve Cinsel Devrim* kitabında bu durumu şöyle aktarır: riyakâr burjuva destekçileri, abartılı olarak yüceltilen bir hayranlıkla, annenin kutsal rolü üzerinden yalancı kolaylıklarla kadını avutarak yanıltmaya devam etmektedir. Anneyi çocuğun bakımından ve sorumluluklarından uzaklaştırdığı için kadının iyi bir işte

uzman niteliklerle çalışmasını yadırgayarak kadına karşı ikiyüzlü bir tavır sergilemektedir (Kollantai, 1992).

Ziya'nın ve Hamza'nın söylemi Kollantai'yi doğrular niteliktedir. Çocuk bakımını kadınla özdeşleştirmiştir. En aşağı kabul edilen işler kadına bırakılmaktadır.

Ziya: Bu arada eşime evde yardımda ederim. Mesela çok iyi salata yaparım, çok iyi ev temizlerim ama negatif olduğum tek taraf çocuk bakımı. Uyuturum, yediririm ama altını temizleyemem.

Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* adlı kitabında; fakir erkeğin kapitalist koşullarda çalışması emeğini satmaya rıza göstermesinin arkasında sınıfsal sömürü ilişkilerine aldırış etmeden ancak para kazanarak erkek ayrıcalıklarını yakalayacağını sandığını söyler. Böylelikle ekmek parası kazanmak için sömürü koşullarına aldırış etmeden girdiği iş onu topluma kabul ettirecek, bir kadına ve çocuklara sahip olabilecek konuma getirecek koşulları hazırlar. Bu nedenle erkek kapitalist düzendeki sömürü ilişkilerine aldırılmamaktadır (Sancar, 2009).

Hamza: Mesela ben kadın olsam çalışmazdım. Bir erkeğin çalışması zorunlu onlar çalışsın. Ama kadının maddi durumu iyi fakat şartları çok kötü değmez yani çalışmaya. Ben erkeğim çalışmaya mecburum.

Hamza için erkeğin çalışması mecburidir. Çünkü erkek yaptığı işten tuttuğu takımın başarısına kadar evinde, işinde, statta ve yatakta her zaman sınanmaktadır. Erkeğin erkekliği üzerinden tehdit edilir. Hayatının her anında kıyasıya rekabet etmek vardır. Bu erkekliğin kaybedileceği korkusuyla canlı cansız, kadın erkek tüm engelleri aşmak için her şeyi kadınsılaştırmaya çalışır (Pektaş, 2017). Bu nedenle kendi alanı olan kamuyu muhafaza etmek için kadının gereksiz yere orayı işgal ettiğini düşünür. Şartların onlara göre düzenlenmediğini bahane ederek çalışmamaları gerektiğini savunur. Şartlar ne şekilde düzenlenmiş olursa olsun o alana ait olanın kendisi olduğunu belirtir.

Bu ataerkil söylemi güçlü olmasının diğer ayağı erkeklerin söylemini tekrarlayan kadınların var olması ve bu söylemi gönüllü kabullenmesidir. Yani erkek egemen kültürü erkekler zorla kabul ettirmezler kadına. Kadınlar kendileri adına zararlı bir söylemi iştahla gönül rızası ile kabullenir. Bu İtalyan yazar Antonio Gramsci'nin *Gramsci Kitabı-Seçme Yazılar*'da belirttiği gönüllü rızanın üretilmesi

denen şeydir. Nasıl işçiler kapitalistlerin çıkarının savunucusu haline gelirse kadınlar da erkek egemen kültürün gönüllü savunucusu haline gelirler. Zamanla kadınlar diğer kadınları bilhassa bunun dışına çıkmak isteyen kadınları denetler ve baskı kurar.

Connell'e göre erkek egemenliğinin kuruluşunda kadınlarında suç ortaklığı barizdir. Öz güvensiz yetiştirilen kadının erkeği yüceltmesi, güzel görünme takıntılılarıyla kendini erkeğin beğenisine sunması, onun işini kolaylaştırmak adına her şeyden feragat etmesi bu eril hegemonyayı yeniden üreterek kadını suç ortağı yapmaktadır (Connell, 1998).

Pelin: Bekârken kimyagerlik yaparım, evlenince öğretmenlik yaparım diye düşünüyorum.

Esra: 5. Kattan aşağı iniyorum sigaramı içiyorum bunun üzerine sözlü tacizler “burada bu kadar erkeğin içinde neden sigara içiyorsun?” gibi erkek arkadaşlardan baskılar söz konusuydu. Çok rahat bir şekilde bunu söyleme hakkını buluyorlardı. Kadınlar da kadınları kontrol ediyordu. Daha ağır vakalarda özellikle oluyordu. Mesela açık giyindi, çok renkli giyindi bu tarz durumlarda kadınlar daha müdahaleci oluyordu.

Pelin öğretmenliği kolay yapılabilecek meslek olarak görmekte sorumluluğun yoğunlaştığı zamanda öğretmenliği tercih edecektir. Kadın, evlendiğinde sorumluluklarının artacağına farkındadır. Bu yüzden sorumluluklarına ters düşmeyecek şekilde işlere yoğunlaşmak ister. Kendince evli, bekâr çalışma kategorilerini hayatındaki erkeğe göre düzenleyecektir. Esra ise öğrenciliğinde üniversitedeki erkeklerin baskının kadın arkadaşları sayesinde nasıl arttırıldığını anlatır. Bu da kadınlarca bize erkeklerin beden üzerindeki kontrolün kadın arkadaşlarınca nasıl sürdürüldüğü bize gösterir.

Ancak erkeklerin kontrolüne karşı olan, onların çıkarına hizmet etmek istemeyen, erkeğin gölgesi olmak istemeyen güçlü kadınlarda vardır. Onlar eril gücün kendilerini nasıl tahakküm altına almaya çalıştığının farkındadır. Ve bu tutuma karşı çıkmaktadırlar.

Berfin: Okul müdürümüz benden bir çalışma yapmamı istedi. Bazı duyarlı öğrencilerimiz yardıma muhtaç küçük çocuklar için kampanya başlatmış, benimde çocukların başında olup onları yönlendirmemi söyledi. Seve seve kabul ettim. Ancak bu kampanyanın, yani oyuncak vesaire toplamanın 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'ne kadar yetişmesi gerektiği için baskı uygulamaya başladı. İlk anlam veremedim. Çocuklara oyuncak topluyoruz, neden 8 Mart'ı seçiyoruz? Sonuçta 23 Nisan daha mantıklı bir tarih. Sebebini sorduğumda bana "Hocam kadın çocuk doğuruyor ya" dedi. O an çok sinirlendim kendisine ve "Kadının tek yaptığı bu mu?" diye çıktım. Daha sonra ifadelerinde biraz daha seçici olmaya başladı.

Ancak erkek eril üslubu her ortamda devam ettirmektedir. Direnen bir grup varsa karşılarında daha ölçülü olmaya çalışırlar fakat bu ölçü ikiyezlidir. Karşılaşılan düzelme yalnızca tepki verene karşıdır. Diğer erkek ve kadınlarla aynı eril dil kullanılmaya devam etmektedir.

Bedia: Kurum müdürümüz aşırı muhafazakâr görünümlü bir kişiydi. Bir gün okula diz üstü etekle geldim ki öyle aşırı açık, teşhirci bir etek değildi. Müdürün odasına toplantı evrakı vermeye girdim, ilk eteğe bakıp hoşnutsuz olduğunu anladım ama çokta umursamadım açıkçası. Rahatsızlığı kendisinin sorunu, ancak odadan çıkarken beni huzursuz etmek için parfüm sıkmadığım halde "Hocam parfümünüz, çok ağır kokuyor" dedi. Kendisine parfüm kullanmadığımı söyleyip çıktım. Evet sinirlendim, ifade ettiğiyle ima ettiği çok farklıydı. Ancak eteğe laf etse altından kalkamayacağı için parfüm bahanesiyle huzursuz etmeye çalıştı. Ancak bu erkeğin problemi, maalesef benim eteğimle çözemeyeceğini bende, o da çok iyi biliyoruz.

Erkek şiddetten asla vazgeçmemektedir. Direnç gösteren ya da göstermeyen tahakküm altında tutmak istediği herkese şiddet uygulamaktadır. Direnç göstermeyene daha yoğun fiziksel, psikolojik şiddet uygularken, direnç gösteren ve gücünün fiziksel olamayacağını anladığı kadına ise ya sembolik ifadelerle sembolik şiddet uyguluyor ya da psikolojik olarak kötü hissettirme yoluyla şiddete başvuruyor. Başkalarının ne söylediği üzerinden gerçekleşen şiddet yani "eril gözetleme" (Sancar, 2009) sembolik şiddetin bir göstergesidir. Kadını bu iktidar ilişkisi içinde tutabilmek adına, kadının bedenine karşı bir güvensizlik yaratmak ve bunu sürekli kılmak sembolik şiddet biçimlerindedir (Sancar, 2009).

Eril söylem kadın bedenini sürekli olarak denetim altında tutmaya çalışır. Bekaret tabusu sembolik şiddetin en bariz örneğidir. Ancak giyim kuşam üzerinden değer biçme ve bunu kadına imalı bir şekilde hissettirme de örnek olarak gösterilebilir. Kadının yakıştığı işler, yapacakları üzerindeki genel kabuller de sembolik şiddeti besleyen öğelerdir.

Veli: Annemi hep ekmek pişirirken hatırlıyorum. Sabahtan akşama kadar tüm uğraşı ekmek pişirmektir. 50 60 kişi için her gün tandır ekmeği pişirirdi. Yengelerim hayvanları sağmakla, evi çekip çevirmekle uğraşırdı. Annem yengelerimi günlük yapılacak işler konusunda yönlendirirdi.

Veli: Ben liseye gelene kadar kızların okumasına karşıydım. Kızlar okumamalı, evde ailelerine yardımcı olmalıdır diye düşünürdüm.

Veli, kadının özel alanda kalması gerektiğini içinde yaşadığı toplumdan dolayı benimsemiştir. İçinde yaşadığı toplumun kodlarıyla düşünce dünyasını şekillendirmiştir. Erkek-kadın rollerini önce aileden gözlemler. Annesi ve yengelerinin görevi bellidir. Kız çocuklarının evde ev işlerine yardımcı olması beklenir. Ev temizliği, yemek yapmak, çocuğu yıkama gibi günlük monoton işler erkekten beklenmez. Evin hanımı hem kendisi iş yükünü azaltmak, rahat etmek için hem erkeğin düşmanlığından korunmak, hiçbir işe yaramadığını hissettirmemesi için ev işlerini kız çocuğuna yıkmakta aynı zamanda kızını da bu şekilde eğitim sürecinden geçirerek kadınlar dünyasına hazırlamaktadır (Beauvoir, 1980).

Eşi ev hanımı olan Ziya'ya "eşinin çalışmak istediğinde nasıl karşılayacağı" sorulduğunda şöyle yanıtlamıştır:

Ziya: Sen(eşine) çalışmak istiyor musun en iyi yeri(iş yerini) seçeceğine eminim. Çalışmak istemiyor musun evde bana en iyi hizmeti vereceğine de eminim. Ben sana hiçbir şekilde git çalış ya da çalışma demem.

Burada Ziya'nın vurgulamak istediği aslında eşinin çalışıp çalışmamasına karışmadığıdır. Fakat ifade ederken ortaya koyduğu şartlar en iyi yerin seçimi ya da en iyi hizmetin görülmesi erkeğin kadını nasıl konumlandırıldığını gösterir. Beauvoir'ın, "evlilik bir kadını hem erkeğin hizmetçisi hem evin kadını yapar" sözü Ziya'nın eşinin durumunu özetler (Beauvoir, 2010).

Davidoff, ataerkillik sorununun kadınları düşük ücretle çalıştırmaktan ziyade, kadınları bu ilişkilerin içinde kapitalist düzene uyumlu hale getirilerek

etkisizleştirilmesi daha önemlidir. Evli kadının kamusal alanda bir maaş karşılığında çalışabilmesi için kocasından ya da bir erkekten iznini almasının zorunlu olduğunu söyleyen kurallar kadına daha olumsuz etkilerde bulunmuştur (Davidoff, 2012). Sonuç olarak kadın önce kocasından izin alarak kamuya giriş yapar. Kadının kamuya dâhil oluşu evdeki izne bağlıdır. Kadın hem evde hem kamuda toplamda en az iki patrona sahiptir.

Ataerkillik toplumumuzda erkekler kendini ister muhafazakâr ister modern değerlerle tanımlasınlar. Eşlerinin daha gözlerinin önünde bulunduğu ve daha denetlenebilir bir alanda çalışmasına izin veriliyor. Hamza güneydoğudan gelen ve İslami değerlerle tanımlayan birisi ve nişanlısının aile işinde çalıştığı için memnundur.

Hamza: Kendi lokantaları var iş hayatına karışmam çünkü hep tanıdıklarının yanında çalışıyor.

Bir diğer görüşmeci Murat, kendini alt orta sınıf ve modern değerlerle tanımlıyor ama eşinin kendisinin bilmediği kimselere özel derse gitmesi konusunda kaygılı.

Ben: Eşinizde özel ders vermek için başka evlere gidebilir miydi?

Murat: Güvendiğimiz, tanıdığımız insanlarsa gitmesinde bir mahsur olmazdı.

Kadınını hem duygusal hem de fiziksel olarak zayıf olduğu için hep gözetilecekleri alanlarda bulunması gerektiği konusunda hem muhafazakâr hem modern aileler farklı derecelerde olsalar da hemfikirler. Kadın erkek gibi özel alandan kamusal alana geçtiğinde bedensel kimliğinden soyutlanarak var olamıyor. Kadın kimliği özel alandan kamusal alana hep akış halindedir.

Eril tahakkümün meşrulaştırılmasında kadının varlığı davranışları biyolojik doğaya indirgenir. Doğal gibi görünen toplumsal inşa ile kadınlık algısı oluşturulur. Beden temsilleriyle birbirine bağlanır (Sancar, 2009). Ve kadının temsil ettiği alan özel, içeriye dönük, gündelik hayatın devamı niteliğindeki işlerle görülür.

3.2. BEDEN OLARAK KADIN

Sosyal bilimlerin araştırmalarına konu olan insan, her şeyden önemlisi bir bedendir ve bu bedeniyle vücut bulmaktadır. İnsanlar toplumsal hayatta bir beden olarak varlığını sürdürürler ve kendi bedenleri yoluyla insani ihtiyaçlarını giderip kendilerini ifade edip varlığını kanıtlamaya çalışırlar. Amerikalı psikolog olan Abraham Maslow'un, ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidinde kavramsallaştırdığı öncelikli olarak ihtiyacı, kişinin fizyolojik-bedensel ihtiyaçlarıdır. Yeme, içme, cinsellik gibi biyolojik ihtiyaçların belirtildiği bu ilk kademeden ardından kişi diğer ihtiyaçlara geçebilir. Bireyin nesnel dünya ve toplumsal hayatı ile ilgili diğer tüm ihtiyaçları biyolojik ihtiyaçlar giderildikten sonra kademeli olarak giderilmeye çalışılacaktır (Seyyar, 2007: 441). Bu nedenle bedenimiz varlığımızın en temel kanıtı olduğu gibi, yaşamsal fonksiyonlarında devam ettiği, toplumsallaşma sürecine de dâhil olan varlıktır.

Bedeni toplumsal özellikleriyle ele almanın temel amacında bedenin varlığının ve onun edim ile fonksiyonlarının toplumsal düzlemde yarattığı etkiyi ve bu etkinin hareket zemini üzerindeki farklılıklarını dikkate almak gerekmektedir (Cirhinlioğlu, 2010: 403). Beden; zihin, bilinç, akıl gibi bilişsel alanları ile toplumsal hayattaki değer ve bu değer yargılarını yapılandırmalarla sosyalleşme süreci gibi çeşitli toplumsal öğeleri içine alarak kişiyi toplumsal hayatında temsil etmektedir.

Kişinin bedeni; simgeselleştirilmeye oldukça yatkın, kompleks yapısıyla ve sınırları toplumsal normlara göre belirlenmiş her işleyişinin bir modeli oluşuyla, her türlü sınırı bünyesinde gösterebilecek bir kategoridedir (Douglas, 2007: 146, 200). Sembolleştirmelerin en yoğun halini kadın bedeninde görmekteyiz. Beauvoir'in "kadın cinsiyettir" iddiasının tartışmalarını Irigaray, aksi yönde göstererek kadının aslında ona biçimlendirildiği gibi bir cinsiyet olmadığını, tartışmayı daha ileri düzeye taşıyarak hegemonyanın ötekilik kimliğine sarmalanmış eril cinsiyet olduğunu söyler (Butler, 2018). Kadının kendini tanımlamaya gücün olmadığını, aslında erkeğin yaptığı kadın tanımlamalarının da bir nevi erkek olduğunu söylemektedir.

Pektaş kitabında, Beauvoir'in düşüncelerini şöyle aktarır: erkekler kendilerini belli bir cinsin temsilcisi olarak toplumsal hayata dahil olmazlar der, onların erkek oluşu kendiliğinden gelişen sıradan pratiklerdir. Ancak kadının kadın oluşu, erkeğin verdiği karara bağlıdır. Erkek kadını cinsel yanı ağır bastığı zaman dişi sıfatını verir.

Erkeğin erkek oluşu onun mutlak değeri iken, kadınlık erkeğin tanımı üzerinden belirlenmiş kavramları taşımaktadır. Bu yönüyle erkek kadın üzerinde iktidar oluşturur (Pektaş, 2017).

Butler, “eril öznenin anlamı yarattığını, eril özne olmak için; ötekisini yaratıp kendi varlığını yeniden olumlamaya çalıştığını” vurgular (Butler, 2018). Yapılan bu çalışmada erkek görüşmecilerden Ziya kadının olmaması gereken meslekleri söylerken; Veli’nin kadına en çok yakışan mesleği anaokulu öğretmenliği olarak tanımlaması Butler’ın vurgusunu destekler niteliktedir.

Murat, kadınların beden-cinsiyet olarak algılanmalarında kendilerinin de payı olduğunu şu ifadelerle belirtir:

Murat: Bir gün PTT den kart almıştım. Bir zamanlar çok kullanılıyordu. 30’luk kart almıştım. Bir açtım 7 tanesi eksik. Aldım gişeye gittim. Adam bana beyefendi benim yapabileceğim bir şey yok dedi. Yukarı çıkıp müdüre hanımla görüşebilirsiniz dedi. Yukarı çıktım, ben normal aslında sinirli de değil hafif tepkili bir şekilde bu durumun nasıl olabileceğini sordum. Sonuçta onların hatası benim suçummuş gibi bir muamele görüyordum. Ama asla saygısızca konuşmamıştım. Beyefendi bir kadınla konuştuğunuzu hatırlatırım dedi. Ben onu öyle bir durumdayken cinsiyet olarak görmüyordum. Fakat kadınlar özellikle üst düzeyde olan kadınlar bu anlamda kadınlıklarını çok fazla kullanıyorlar. Kadın olabilir ama bunun konuyla hiçbir alakası yoktu. Bu durumda kadınların basamakları atlamaları için cinselliklerini kullanmaları gerekiyor.

Murat kadınların kimi zaman işlerini kolaylaştırmak adına cinselliklerini kullandıklarını ileri sürer. Toplum içinde cinsiyet olarak algılanmalarında önemli bir etkileri vardır. Özellikle üst konumdaki kadınların o pozisyona gelebilmek için cinselliklerini kullanmaları gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu algı kadının beden olarak algılanmasına hizmet eden, kadına olumsuz özellikler atfeden düşüncelerdir. Erkek eril tahakkümü meşrulaştırmak adına da kadına suçu atmayı ve kadınlara bu olumsuz tutumları genellemeyi yaygınlaştırır.

Foucault’ ya göre cinsellik olarak adlandırılan tanımlamaların yapay bir kavramsallaştırma olduğunu ve bu kavramsallaştırmanın cinsiyeti ürettiğini; cinsiyet kavramının da kendi özü itibarıyla sorumlu olduğu iktidar alanının ilişkilerini etkili

bir şekilde yaygınlaştırıp ve gizlediğini belirtir, bu yaygınlaştırma ve gizlemenin sonucunda etkili bir iktidar kurulmuştur. İktidarı oluşturmanın, sonrasında devam ettirmenin ve bir şekilde gizleyebilmenin yolu iktidar alanı ile toplumsal cinsiyet arasında dışsal ya da kuralların söz konusu olmadığı keyfi bir ilişki yaratmaktan geçtiğini söyler (Foucault, 2010).

Hamza: Bayanlar kendilerini çok fazla kullanıyorlar. Sırf güzel oldukları için çalıştırılıyor. Ve kadınlar bunun bilincinde ve bu durumdan oldukça memnunlar. Yoksulluktan şikâyet ederken bile oldukça lüks giyiniyorlar. Bu görsellik için sırf başkalarına kendilerini beğendirmek için. Kıyafet için çalışan kadınlar var bu sektörde. Kadınların bu durumdan çıkarı var.

Kadının beden olarak algılanmasında gönüllü ve mutlu olduğunu dile getirir. Hamza ile aynı kurumda çalışan diğer görüşmeciler Hamza'nın kadınlara karşı olumsuz tutumlarından şikâyetçi olduğunu eril üslubundan dolayı tartışma yaşadıklarını belirttiler. Hamza ile aynı kurumda çalışan Bedia iş arkadaşlarının eril üslubundan rahatsızlığını şöyle dile getirmiştir.

Bedia: İş arkadaşlarım, müdürüm çok fazla erkek jargonuyla konuşuyor, bu beni ve bazı kadın arkadaşlarımı rahatsız ediyor. Öğretmenler odasında denk geldiğimde kendilerine çıkışıyorum ama eğitilmiş kabul ettiğimiz kesimin bile böyle tutum sergilemesi oldukça endişe verici geliyor.

Bedia erkek egemen üsluba karşı olan bir kadın ve bu noktada kişisel çabasının yetersiz olacağını farkında. Bu nedenle yeni yetişecek nesilde etkili bir değişimin olması konusunda karamsar bakış açısına sahip.

Hamza: Bazen öğrencilerime şunu diyorum sizi en iyi ben anlarım. Çünkü kadın düşmanı vb. şeylerde söyleyebiliyorlar. Ama ben bir şey söylüyorsam yaşadığım şeylerden yola çıkarım çoğu arkadaşımın gözlemleyip söylerim. Kadınlar böyledir, şöyledir gibi genellemeler yapıyorum.

Ben: Kadınları nasıl genelliyorsunuz?

Hamza: Mesela kadınların; biz mantıklıyız, anlayışlıyız gibi lafları çok saçma geliyor. Kesinlikle anlayış ve mantık yok.

Hamza: Fakat ne kadar fedakârlık yaptıysam, bazı şeyleri görmezden geldiysem de kadınların bunu suiistimal ettiğini gördüm. Hep sudan sebeplerle kavga edildi, düzgün bir gerekçe gösterilmedi.

Hamza: Kadınlar çok doyumsuz geliyor bana. Hep bir memnuniyetsizlik var.

Hamza: Flört döneminde bana marka takıntım yok dedi(nişanlısı için). Fakat nişanlanınca aşırı takıntısı olduğunu gördüm. Kadınlar çoğu zaman anlayış göstermezler. Yalnızca kendi istedikleri olsun istiyorlar.

Hamza: Bayanlar erkeklere göre daha çok iş yükünü başkasına yıkma tarafında.

Bu anlatılardan görüldüğü gibi Hamza'nın bakış açısına göre; kadınlar mantıksız, anlayışsız, fedakârlıktan anlamayan, doyumsuz, asla memnun olmayan, kavgacı, suiistimal eden, marka takıntısı olan, tembel varlıklardır. Bu kadar ataerkil bakmasına rağmen erkek bedeninin kadına olan ihtiyacının da önüne geçemiyor. Bunu şuradan anlıyoruz.

Hamza: Hayatıma giren kadınlara evlilik gözüyle baktım her zaman. Artık küçük değiliz ciddi bir gözle bakmamız gerekiyordu. Gerçekten ailene yakıştırabildiğim...

Wilhem Reich'in Cinsel Devrim kitabında cinsel içgüdünün en temel içgüdü olduğundan bahseder ve bunun önüne asla geçilemez ve geçilmeye çalıştıkça çeşitli ruhsal ve davranışsal problemlere neden olur (Reich, 1974). Hamza kadınlar hakkındaki tüm olumsuz, nefret dolu söylemlerine rağmen evlenmekte ısrarlı ve şu an nişanlı. Hatta nişanlısına karşı da birçok olumsuz düşünceye sahiptir. Bu olumsuz düşünceleri bir erkek arkadaşına duysa o an arkadaşlığı keserdi ama her şeye rağmen nişanlısını hayatında tutuyor.

Hamza: Şimdi nişanlımla iyiyiz. Benden izin al asla demem ama bana mutlaka gittiğin yeri söyle. Fakat o da birkaç kez suiistimal etti. Ben onu işte biliyorken ablasına gitmiş. Fakat kızmadım ama hoşuma gitmedi. Bazen kız arkadaşımda iyi niyetimi suiistimal ediyor özellikle bu süreçte eşya konusunda hiç anlayamıyoruz. Maddi durumumu biliyor ama yine eşya çok baskı yapıyor.

Hamza: Flört döneminde bana marka takıntım yok dedi. Fakat nişanlanınca aşırı takıntısı olduğunu gördüm. Kadınlar çoğu zaman anlayış göstermezler. Yalnızca kendi istedikleri olsun istiyorlar.

Bruce Brown, *Günlük Hayatın Eleştirisi* adlı kitabında tüm ideolojilerin ve ataerkilliğin günlük pratikler ile üretildiğini ve eğer günlük hayata müdahale edemiyorsanız bu gündelik hayat pratiklerinde ve sistemler de bir değişikliğe gitmeniz mümkün değildir der (Brown, 1989). Günlük hayatta da Hamza kadın bedeni üzerindeki kontrolü ailesinde, akrabalarında nasıl gördü ise aynı şekilde kendi ilişkisinde sürdürüyor. Bunu ailesinden başladığını aşağıdaki konuşmadan anlıyoruz.

Hamza: Ailemin eleştirisi (nişanlığa) oluyor, eski fotoğrafları şöyle böyle diyorlar bu beni rahatsız ediyor. Ben onu bir kez uyardım.

Kate Millet'in *Cinsel Politika* eserinde bahsettiği kadın bedenini kontrol etme çocukken ailede, evlenince ise eş ile devam ediyor. Kadınları kontrol etmenin başlangıcı bedenden başlıyor ve sonrasında sosyal hayatta devam ediyor. Kendi bedeni üzerinde, giyimi üzerinde babasının, abisinin, sevgilisinin kendinden önce söz söylemeye başlarsa kadın ürkek ve kendine güvenmeyen varlık olarak sosyal hayatta varlığını sürdürür. Kate Millet'in dediği gibi küçük yaşlardan itibaren yalnızca cinsel bir obje olarak görülen kadın, hep bedeninden utanması gereken ve aynı zamanda aynı kadın sosyal hayatta da o cinsel meta kimliği ile var olmaya çalışır (Millet, 1973). Bunu aslında kadın bilinçli yapmaz bilinçaltına inmiştir. Yetersiz olduğu her durumda cinselliğini de kullanmaya hazırdır.

Hamza: Patronlar bile ilk etapta cinsel obje olarak görüyor çalışan öğretmenini.

Hamza: Bayanlar kendilerini çok fazla kullanıyorlar. Sırf güzel oldukları için çalıştırılıyor.

Hamza'nın söylediği bir gerçeği ifade ediyor güzel kadınlar, güzel bedenli kadınlar ataerkil erkek patronlar için işe alınma sebebi. Aslında kadın en rahatsız olduğu durumu, kendi bedenin cinsel meta haline getirildiğini bildiği halde yaşamak için sosyal hayatta var olmak için bu yönünü bazen kullanıyor. Aslında buna mecbur ediliyor. Hamza'nın aslında fark etmeden söylediği şey bu gerçeğe tekabül ediyor. Hamza bu durumdan rahatsızmış gibi anlatırken aslında tam da aynı şekilde kadınlara yaklaştığını, defalarca anlatılarında gördük. Benzer anlatısı da aşağıdaki gibidir.

Hamza: Bir kız arkadaşına memlekete döndüğümde bir hediye almıştım. Onu götürüp verdiğimde kabul etmişti. Erkek olarak düşünüyorsunuz, bir bayan sizi (sevgili olarak) kabul ediyorsa hediyenizi de kabul eder. Aldığım her şeyi kabul ediyordu. Ama (sevgili olmaya) olmaz diyordu.

Anlatılar ciddi çelişkiler barındırıyor. Kadınların iş yaşamında eşit olduklarını söylerken...

Ben: Kadınlar ayrımcılığa maruz kalıyor mu?

Hamza: Hayır bu sektörde kadınlar eşit, ayırım gözetilmiyor. Ücretlendirme noktasında da eşit olduğumuzu düşünüyorum.

Başka bir cümlede şöyle diyebiliyor.

Hamza: Kadının bu sektörde %50 si eğitimini belki pazarlıyor. Gerisi bedensel görünüşünü pazarlıyor. Patronlarda bu yüzden yoğun olarak kadınları tercih ediyor. Kadınların erkekler üzerinde bu şekildeki etkisi tartışılmaz.

Güzel olmayan, güzel bedene sahip olmayan kadınlar iyi eğitilmiş olsa bile görüntülerinden dolayı işe alınamayacaklar bu sistemde. Kadınların bir kısmı aslında ciddi bir dışlanmaya güzel olmaya zorlanma durumunda ama bunu düşünebilmeleri çok zor. Eleştirirken de erkek patronunu eleştirmiyor aslında hep kadınlar üzerinden anlatıyor hikâyesini. Neden patron böyle işçi seçiyor, çirkin kadın çalışamaz mı? Erkeğin bu güzellik düşkünlüğü erkekler için sorun mu? İş ortamı için sorun mu? Bu tarz bir sorunsallaştırma mevcut değil. Okul yöneticilerinin çok büyük kısmının erkeklerde olması rahatsızlık nedeni olmuyor. Oysaki verilere baktığımızda eğitim fakültesi mezunlarının büyük kısmı kadınlar.

Hamza'dan farklı eril dilin yoğun olmadığı ortamda büyüyen Can, kadının beden olarak algılanmasından rahatsızlığını şöyle dile getiriyor:

Can: Her sektörde olduğu gibi bu sektörde de kadın bedeninin çok kullanıldığını düşünüyorum. Bu kurumda(çalıştığı okula) bir hocamız geldi kılık kıyafeti diğer hocalara nazaran daha özensizdi, 3-5 gün durdu sırf bu yüzden işten atıldı. Görüntüsü de alay konusu çok oldu; hem hocalar tarafından hem öğrenciler tarafından. Bu da çok zoruma giden olaylardan biriydi.

Yasemin İnceoğlu'nun, *Kadın ve Bedeni* kitabında; beden toplumsal denetimin en somut ve gözlenebilir olarak uygulandığı yerdir. Bireyin dış görünüşü estetik emek

kavramıyla birleşir, der. Estetik sermaye diğer tüm sermaye türleri gibi, adil olmayan bir şekilde dağılmış ve görselli önceleyen iş hayatı ve eğitim sektöründe fırsat eşitliğine sorun oluşturacak haksız bir set gibidir (İnceoğlu, 2016). Önemli bir nokta olan fırsat eşitliği konusunda da bedensel görünüşümüz ya yolumuzu açan bir pazarlık unsuru ya da kapatan bir engel olarak tartışıla gelmektedir. Beauvoir, *İkinci Cins* kitabında; Erkeklerin imkânlarıyla ekonomik ayrıcalıklarını kullandıklarını, toplum içerisindeki değerler ile evliliğin getirdiği etkinlikle kadınları pasifize ettiklerini söyler, bir erkek desteğini alabilmek için kadınların var olan gücünü kullandıklarını; tüm yararlılıklarını sergilediklerini ve böylece erkeklerin hoşuna gitmeye çalıştıklarını söyler (Beauvoir, 2010). Dolayısıyla kadın kendi varlığını değil kendini erkeğin hizmetine adanarak, erkeğin onu tanımladığı biçimde tanıyıp seçmektedir.

Gatens, *İmgesel Bedenler* adlı kitabında “Beden imgesi topluluktaki çeşitli ilişkilere göre topluluğun beden imgelerinin toplamıdır” der. Bedenin sembolleştirilmesinde bedendeki erotik değişikliklerin daima toplumsal ait bir olgu olduğunu ve bu olgulara göre ötekilerin(kadının) beden sembolünde değişiklikler yaşandığını söyler (Gatens, 2017). Gatens’e göre kadınlar kendi bedenlerini dışlayacak, kendi bedenine zıt olacak şekilde yapılandırılmakta ve tanımlanmaktadır.

Murat: Çalıştığım kurumlarda bazı kadın arkadaşlarımın çok dekolte giyindiklerini fark ettim. Hoş benim için önemli bir detay da değil. Ama kadınlar bu şekilde teşhircilik yapıyorlar. Hatta daha çok kadınlar için kendilerine özeniyorlar.

Şeklindeki ifadesi Gatens’i doğrular. Kadının dekolte giyip giymemesi, dekoltenin şekli, boyu toplumun belirlediği standartları aşmamalıdır.

Hamza: Ben aynı zamanda kız arkadaşımın çok açık giyinmesini istemem. Bu konuda nişanlım beni birkaç kez ezdi. Kendi evinin içinde benim yanımda nasıl giyinirse giyinsin ama kadınlar kendilerine erkek gözüyle bakamazlar.

Şeklindeki ifadesi nişanlısının bedeninin tam anlamıyla ona hizmet etmesi gerektiğini, bedenine göstereceği tüm özeni onunla birlikte yapmaktaki sınırlandırmaktadır. Bu durum Hamza’nın birlikte olduğu kadının bedenini denetlediğini gösterir. “Akıl sahibi insan kendine sahip olmayı bilir” (Foucault, 2010:

168) ancak akıldan yoksun olmasıyla kadın kendine sahip olamaz ve bu yüzden kendi bedeni üzerinde denetim hakkına da sahip değildir (Kaylı, 2010: 16).

Kadının beden olarak algılanmasına karşı tepki geliştiren kadınlar da var. Onlar erkeğin kendi gücünü meşrulaştırmak adına bu çabaya girdiğinin farkındalar. Bu noktada erkek çıkarını korumak için, gövde gösterisinden vazgeçmeyeceğini biliyorlar. Kadının beden olarak algılanmasına engel olmak için kadının kadına desteği oldukça önemli.

Bedia: İş arkadaşımın kurucumuz tarafından taciz edildiğini öğrendim. Ancak bağıra çağıra sen tacizcisin diye kendisine çıkışamazdım. Çünkü tacizlerini masumane göstermek için çok iyi kamufle ediyordu. Mesela bir gün göbeği açık olan öğrencinin çıplak beline sarıldığını gördüğümde “Hocam bu yaptığınız Avrupa’da ensest olarak geçer.” dediğimde söylediklerimi dalgaya vurdu. Bu adamla bu şekilde iletişim kuramayacağımı ve alttan alta hınc beslediğini fark ettim. Tacize uğrayan arkadaşla şikâyet etmenin yollarını aradık. Daha doğrusu şikâyetçi olması için defalarca kendisini uyardım. Ancak bu konuda da devlet en somut delille gelmemizi istiyor, üstümüzde gizli kamera ya da ses kayıt cihazı taşımamızı istiyor. Ancak bu kurucunun alenen yapmadığı kardeşimsin, bacımsın diye yaptığı için elimize bir done vermiyordu. Yaptıkları yanına kar kalıyordu. Bu noktada devlette ve yasalarda da ciddi sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. İlla fiil olduktan sonra mı şikâyet edebiliyoruz. Kadını gerçek anlamda koruyan yasalar olsaydı, öyle insanlar bu denli çirkinleşemezlerdi.

Bedia, kadının beden olarak algılanmasına devletinde katkı sağladığını, yasaların kadınları tam anlamıyla korumadığını, tacize uğradıktan sonra yani her şey olup bittikten sonra kanıtlanması da kadına düşmekteydi. Bu eril yasaların varlığı kadını hakkını aramaktan da vazgeçirmektedir. Erkek devlet gücünün de kendisinin lehine olduğunu farkındadır. Kurumsal yapılar hep birlikte eril tahakküme hizmet ettiği için kadının işi çok fazla zorlaşmaktadır. Bir zarar gördüğünde tüm kurumsal yapıları karşına alma gücü varsa karşı koyma gücü olmaktadır.

Nevin: Babam öldüğü için başımızda dedem vardı. O da kız çocuklarını asla ciddiye almazdı. Anneme hep benim için “Bunu okutup ne yapacaksın? Ver

kocaya gitsin. Bunun başını kapat, kapatmazsan bu senin başına çok işler açacak.” derdi.

Toplumsal hayatta kadın erkeksiz düşünülemezdir. Başlarında mutlaka eril otoriteyi dayatacak erkek olmalıdır. Nevin konuşma sırasında:

Nevin: Babam öldüğü için başımızda dedem vardı.

Nevin bu durum olması gereken normal bir şeymiş gibi izah etmiştir. Dedesinin annesine sürekli evlenmesi gerektiği konusunda baskı yaptığını söylemektedir. Eril zihniyet kadını bir erkeğin denetimine sokmaya ısrarlıdır. Kadın bedeninin denetim altında olması genel anlamda kadın-erkek eşitliğini zedeler. Kadınların bedeni üzerindeki denetim özel alanda yeniden üretilir. Bu kez aile içinde ya da evlilik içerisinde erkekler tarafından kadının bedeni denetim altındadır. Bu hem özel alan içerisinde doğrudan kadına yönelik şiddet biçimlerini yaratır hem de kadına yönelik şiddete zemin hazırlar. Erkekler kadın bedeni üzerindeki baskıyı kendi etrafındaki kadınların bedenlerini denetim altına almak için kullanır.

Kadın bedenine sahip olmak, kadının toplumsal hayatta bir sorun olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Toplumsal hayat açısından sorunlu bir bedene sahip olan kadınlar hem köleci anlayışla var olan toplumlarda, hem feodal düzene göre yürütülen toplumlarda, hem de kapitalist günümüz toplumlarında erkeğin egemenliği altında kalmışlardır (Turner, 2011: 116). Erkek egemen sistemin ortaya çıkmasından bu zamana kadar kadınların doğurganlıkları, cinsellikleri ve bedensel etkinlikleri gerek toplumsal normlarla gerek örtünme yoluyla denetim altına alınmaya çalışmıştır. Tüm tarihsel zamanlarda erkek egemen sistemin hâkim olduğunu ve erkeklerin kadınların cinselliklerini ve üremeye ilgili kapasitelerini kontrol altına alarak kadınlara toplumsal hayatta el koymalarıyla onları özel mülk haline getirmişlerdir. Özel mülkiyetin miras yolu ile aktarıldığı devrinin devam ettirilmesi için de kadın bedeninin ve cinselliğinin baskı altında tutulması önemlidir. Yüzyıllar boyunca kadın bedeni farklı şekillerde örneğin örtünme yoluyla, bekâret tabusu ve bekâretin korunması gerekliliğiyle, regl tabusu, namus algısıyla ve günümüzde söz konusu olan kürtaç yasağı, doğurmaya teşvik söylemleriyle, doğuracağı çocuk sayısı ve hatta doğuracağı çocuğun bebeğın ve doğum yapacağı yöntemine kadar müdahale edilerek farklı şekillerde kontrol altında tutulmuştur.

Bedia cinsiyet ayrımcılığına anne babasından yana yaşamamış ancak akrabalarının babasına müdahalelerine şahit olmuştur. Bireysel anlamda kıyafetine karışılmazken, akraba ortamında dikkatli olması yönünde uyarılmıştır.

Bedia: Babam ya da annem benim giydiğime ettiğime karışmazdı, ancak yetiştiğim çevrenin muhafazakâr olması onların da üzerinde baskı yaratıyordu. Bayram ziyaretine gidileceği zaman ya da eve aile büyükleri geldiğinde annem düzgün giyinmemi söylerdi. Karşı çıktığımda beni laf sözle uğraştırma derdi.

Berfin de cinsiyet ayrımcılığına ailesinde maruz kalmamış, modern bir çevrede yetişmiş bir kadındır. Fakat kadının ailesinde veya yakın çevresinde görmediği cinsiyetçi tutumları toplumsal hayatta bir daha karşısına çıkmayacağı anlamına gelmez.

Berfin: Aydın bir ailede yetiştim. Ne anne, babamdan ne de akrabalarımızdan cinsiyetçi bir tutumla karşılaşmadım.

Berfin: Üniversite öğrencisiyken Bursa da çok zorlandım. Giyimime aşırı müdahale ederlerdi, gözleriyle taciz ederlerdi.

Kadın bedeni yalnızca bireyin ya da ailenin değil, aynı zamanda toplumun da malıdır. Hannah Arendt, “toplumsalın yükselişi tamlamasıyla özel mülkiyete ait olan şeyin korunması meselesinin toplumsal alana yöneltilerek bir kamu meselesi haline dönüştüğünü” ifade etmektedir (Arendt, 2011: 116). Kadının ailede eşitsizliğe maruz kalmaması onun eşitsizlik üzerine kurulmuş tutumlardan kurtulabileceği anlamına gelmiyor. Yaşadığı toplumsal çevrede bedeni kuşatarak denetim altına alıyor.

Cinsiyetler arasında kabul edilen bazı ayrımlar Bourdieu’ya göre kimi durumlarda normal ile doğal olan(doğaya ait olan) arasındaki ayrım biçiminde de kurularak toplumsal hayattaki farklılıklarda kendini göstermektedir (Bourdieu, 2016). Doğal olanı kadın, normal olanı da erkek olarak düşündüğümüzde bu durumu anlayabiliriz. Örneğin çalışma hayatında bir iş yerinde aynı işi yapan ve aynı konumda bulunan erkek ve kadın çalışanın farklı ücretler alması, kadının ev işleri, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, hasta bakıcılığı gibi görevlerin daha çok kadına yüklenmesi biyolojik cinsiyet ayrılığından kaynaklanan farklılıklardır. Kadına yakıştırılan duygusallık rollüyle beraber kadının daha çok öğretmen, hemşire gibi mesleklerle bir tutulması; buna karşılık yöneticilik gibi karar verici önemli üst düzey pozisyonların erkeklere layık görülmesi toplumsal hayat ve iş hayatının bu farklılıklar

üzerinden şekillenmesinin yalnızca bazı örnekleridir. Bu anlamıyla bedenler gerçek manada sosyal hayattaki ayrımların araçlarıdır.

Kadının toplumda beden olarak algılanması beraberinde şiddeti getirir. Beden olarak algılanmanın getirdiği şiddet çok yönlüdür. Toplumda kadının yalnızca cinsiyetine odaklanıldığından nesne olarak görülen kadın şiddete de layık görülmektedir. Aile hayatında, eğitim kurumlarında, iş yerlerinde eril hegemonyayla birleşerek kadına fiziksel, cinsel, psikolojik... şiddet olarak yansımaktadır.

Berfin: Öğretmenlik hayatında da daha çok ergen gençlikle uğraştığım çocuk kadın öğretmenini beden olarak görüyor. Derste o farklı bakışı her zaman hissediyorum. Özellikle erken olgunlaşmış erkek öğrencilerde. Yanıma yaklaşmalarına bile müsaade etmemeye çalışıyorum. Bir öğrenciyi bu yüzden kendimden soğuttum. Yok sesiniz çok güzel, yok eliniz, arasanız konuşsanız saatlerce dinlerim, tesadüfen arasanız sizi görmeden sesinize âşık olurum... gibi imalar hoş değil.

Berfin tacizin yalnızca öğrenciyle sınırlı kalmadığını şu sözleriyle belirtir:

Berfin: Kurucunun kıyafete çok baktığını düşünüyorum elbise giyince konuşmasıyla normal pantolonla geldiğimdeki konuşması çok farklı. İlla onun gözüne hitap etmem gerekiyormuş gibi bir algısı var.

Berfin: Velilerde maalesef bu konuda böyleler. Açıklık kapalılık onlar için çok önemli. Bu bakış çok yanlış.

Berfin, beden olarak algılanmanın çalıştığı kurumda olabilecek tüm boyutlarını yaşamış bir kadındır. Öğrenci, veli, işverenin şiddeti farklı boyutta olsa da şiddetin başlangıç noktası beden yani cinsiyet olarak algılanmaktır. Öğrenci, öğretmene; cinsel şiddet uygularken, kurucu(patron) hem psikolojik şiddet hem de cinsel şiddet uygulamaktadır. Irigaray, Beauvoir'ın "kadın cinsiyettir" iddiasını tersine çevirerek kadının aslında ona yöneltilen bir cinsiyet olmadığını, ondan farklılaşarak başkalık kılığına bürünmüş eril tahakkümlü toplumsal cinsiyet olduğunu savunuyor (Butler, 2018).

Berfin, çalıştığı kurumda, kadın olarak haklarını savunan biridir. Kurucunun kendisine karşı yapabildiği en üst şiddet gözüyle taciz etmektir. Fakat Berfin'nin çalıştığı kurumdaki diğer kadın öğretmen arkadaşları daha ileri düzeye taşınmış cinsel şiddete maruz kalmışlardır. Diğer kadın öğretmenlerin daha ileri düzeyde tacize

maruz kalmalarında deneyimsizlikleri, ekonomik mecburiyetleri, şikâyetçi olsalar dahi arkalarında onları destekleyecek kimsenin olmadığını biliyor olması(kurucunun) sebep olarak kabul edilebilir.

Bedia: Kurucumuzun bana işe ilk başladığım zamanlarda cinsel obje olarak yaklaştığını fark ettim. İlk zamanlarda çok yakıştıramasam da, o gözle bakıyordu. Bir gün masamda bilgisayarla işlerimi yaparken tepemden sözde bilgisayara bakma bahanesiyle mahrem alanı işgal ederek işimi kontrol etmeye kalkıştı. Bende kendisine böyle davranışlardan aşırı rahatsız olduğumu ve mahrem alanı korumasını sert bir ifadeyle belirttim. Daha sonra bana artık iltifath konuşmaktan, rahatsız edici bakışlarından vazgeçti. Sanırım illa kendilerini sert bir dille uyarmak gerekiyor. Anlamalarını beklememek gerekiyor. Çünkü kasıtlı yaptığı alenen ortadaydı.

Bedia da Berfin gibi hakları noktasında ısrarcı olan, sınırlarını net bir şekilde ifade eden bir kadındır. Kurucusunun tavırlarına, tacizci tutumlarına sert çıkarak önünü kesmeye çalışmıştır.

Nevin kendi tanımına göre muhafazakârlıkla dindarlığın birbirine karıştığı konum açısından batı olarak kabul ettiğimiz fakat zihniyet olarak muhafazakâr bir köyde, cemaat yapısı içinde büyümüş bir kadındır. Çocukluğunda babasını, gençliğinde annesini kaybetmiştir. Bir başına hayatını idame ettirmeye çalışmaktadır. İlk etapta işe girmesi için kendisine avantaj olarak görünen bedeni işvereninden yaşadığı cinsel tacizle soruna dönüşmüştür. Beauvoir' ın *Genç Kızlık Çağı* kitabında geçen “Erkeklerin bakışı hem gururunu okşar hem de yaralar. Erkeğin hayran olmasını ister ama hem de bağlanmak istemez.”(Beauvoir, 1980) ifadesi Nevin' in durumunu kısmen özetler. Fakat asıl sorun onu bedenden ibaret kabul eden eril zihniyettir. Kimsesiz oluşu, çalışmak zorunda kalması işveren tarafından fırsata çevrilmek istenmektedir. Nevin işe giriş sürecini ve daha sonra yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

Nevin: İş görüşmesinde erkek meslektaşım birçok deneme sürecinden geçerken patronum bana demo ders bile anlattırmadı. Direk işe aldı. Bunun sırf görsellik ve cinsiyetten kaynaklandığını biliyorum. Çünkü benimle birlikte aynı deneyime sahip arkadaşım mülakata girdi, ders anlattı, uzunca bir süre beklemede bırakıldı ama benle görüşme 1 saat yapıldı pazartesiye evraklarını

ayarla başla denildi. Kadın olmanın, genç olmanın, kendime bakmanın çoğu yerde bana kapı açtığını biliyorum. Kolayıma geliyor mu evet. Bu şekilde işi kaptığımı düşünüyorum açıkçası.

Dış görünüşüyle işi kaptığını, kendine iyi bir şey yapıldığını düşünüyor. Fakat Nevin geçmişte yaşadığı birçok olumsuzluktan dolayı çalışmak zorunda olan bir kadındır. Bu zorunluluğu görüşme sırasında dile getirmese de hayat hikâyesinden bu çıkarımda bulunabiliyoruz. Ondan yaklaşık 30 yaş büyük olan kurucusu ekonomik üstünlüğünden kaynaklı olarak kendisine cinsel tacizde bulunmuştur. İş yerinde beden olarak algılanmanın diğer bir boyutudur ekonomik şiddet. Çünkü Nevin gerekli tepkiyi verdiğinde işten çıkarılacağı kesindir. Kollontai, “besleyiciye sırtını dayamayan kadınlar, sermayenin ekonomik bağımlılığı düğümüyle kuşatılıyor” der (Kollontai,1992: 85).

Nevin: İş hayatımda en rahatsız edici olay kurucumun ben işe girdikten sonraki tavırlarıydı. Aşırı rahatsız olmaya başladım. Gerçi şu anda rahatsız olduğumu o anladı. Eskisi kadar yanaşmıyor ama ilk başlarda çok rahatsız ediciydi. Bu tavrı yalnızca bana değil ben ve benimle beraber çalışan bir kadın arkadaşşıma da yönelikti. Bir taraflara dokunma huyu var. Yakınmış gibi davranıyor fakat oradaki art niyeti anlayacak tecrübedeyim.

Ben: Nasıl tepki gösterdiniz mi kendisine?

Nevin: O an şoka giriyorsunuz. Tepki veremiyorsunuz. Ne yapacağınızı ne edeceğinizi şaşırıyorsunuz. Geçenlerde hatta bana dediği laf şu hocam siz gün geçtikçe ne güzelleşiyorsunuz böyle. Ne diyeceğimi bilemedim bahar mutluluğu olsun dedim. Mesela bir hocamızın doğum gününde herkes kutlarken şöyle bir ifade kullandı: “Öpmeyen varsa ben öpebilirim dedi.” Daha sonrasında hocayla bunu konuştuk bana “haklısın Nevin dedi. Ben sert görünürüm ama o an da o şok etkisiyle bende cevap veremedim” dedi. Ben sonrasında düşündüm bu adam benim tipime, görüntüme bakarak bendeki bu iyi niyeti fark edip, ona göre yaklaştı. Bu tavırlarını kabul ederim sandı. Bu konuda rahatsızım bu yüzden onun olduğu ortamlarda bulunmuyorum. O geldiğinde kalkıyorum. Yanıma geldiğinde uzaklaşıyorum. Artık belli bir mesafede durmayı öğreniyor gibi. Ama korkuyorum.

Nevin yaşadığı bu olumsuzluktan kendi tipini, görüntüsünü, iyi niyetini sorumlu tutmaktadır. Kate Millet’ in Cinsel Politika eserinde “kadın çalışma hakkını elde ettiğinde ekonomik bağımlıktan kurtulacağını sanıyordu” der (Millet, 1973). Fakat geldiğimiz nokta kadını bağımlı kılan şeyin sahip olduğu cinsel kimliktir. Çalışma hakkını elde ettiğinde iş hayatına cinsiyetini bırakarak devam etmeyecektir. Bu kez şiddeti patronu uygulamaktadır. Millet(1973), kadın cinsel bir obje erkeğin cinsel hazzının aracı olan bir varlık olarak görüldüğü halde cinselliğinden dolayı acıya ve utanç duymaya mahkûm edildiğini söylemektedir. Bu riyakâr tavır erkeklere aittir. Kadını hem cinsel obje olarak sergilenmesinden mutludurlar hem de rahatsız olmaktadır. Bu rahatsızlık daha çok özel mülkiyet ilişkisinden kaynaklanmaktadır. “Kadının bedeni ailenin ve toplumun bir malıdır ve cinselliği de bu sınırlar dâhilinde kontrol altında olmalıdır” (Foucault, 2010: 91).

Nevin gibi Burcu da aynı kurumda çalışan bir kadındır. Burcu, Nevin gibi kimsesiz olmasa da deneyimsizliği fırsata dönüştürülmeye çalışılmıştır. Burcu hem ekonomik anlamda hem cinsel hem de psikolojik olarak aynı işveren tarafından şiddete uğramıştır.

Burcu: ben maalesef kadın olduğum için tacize uğradım. Art niyetli bir patronum var. Benim samimiyetimi yanlış anladığını hatta şöyle söyleyeyim anlamak istediğini anlayan bir insan. Ben biraz saf salak ayağına yatıyorum ki insanlar bana böyle gelmesin yani söylediği şeyleri anlamazlıktan gelmeye çalışıyorum. Çünkü anladığımı gösterirsem ters tepki verirsem gerginlik olacak hiç yoktan en iyisi anlamazdan gelmek olduğunu düşünüyordum. O kendi çapında eğlensin ne yapıyorsa yapsın benim bakış açım buydu. Patronum benden oldukça büyük olduğu için aramızda yaş farkı olduğu için üzüldüğünü söylüyordu. Ama bu durum onun için yine de hiç problem değil onu da ayriyeten söylüyordu. Dokunmaya çalışıyordu; omzuma, koluma, saçlarıma, yüzüme; yüzün ne kadar güzel diye dokunmaya çalışıyordu. Bir gün kantinde nöbetteyken yanıma geldi küpe takmışım, uzun kırmızı bir küpem vardı, herkes beğeniyordu zaten. O da geldi saçlarıma dokundu, okşadı, küpemi çok beğendiğini söyledi. Sonra saçlarıma omzuma dokundu. O ara ben geri gittim. Saçların çok güzelmiş gibi iltifatlar etti. Sonra bir gün aşağıda sekreter hanımın yanına gitmiştim orda bir veli vardı onlar konuşurken odaya girdim bana girer girmez söylediği şey şu “keşke daha genç olsaydım, keşke seninle aynı yaşta

olsaydım.” Dedi. Bende duymazlıktan geldim. Çünkü onun duyulacak bir yanı yok, ona verilecek bir cevabım yoktu. Sonra öğretmenler gününde yemeğe gittiğimizde biz öğretmen arkadaşlarla çok güzel eğlenmiştik, arkadaşlarım dans ettik eğlendik onlardan hiçbir şekilde yanlış bir şey hissetmedim. Sonra kurucum yanıma geldi neden benimle dans etmedin, bana borcun olsun, başka bir yerde istiyorum dedi. Sonra öğle aralarında sürekli yemek ısmarlayayım, yemek ısmarlayayım tarzında konuşuyordu. Bende kantinde yenir diye düşünüyorum olur tabi dedim. Tabi bu ben okula yeni başladığım zamanlardı.

Daha sonra Burcu sömürüldüğünü fark ediyor. Burcu için tacize uğramasının ana sebebi kadın olması. Fakat etkili bir karşı koyma gerçekleştiriyor. Bunun sebepleri haklarını tam anlamıyla bilemiyor oluşu, sert bir tavır takınamaması olabilir. Sonrasında ekonomik hakkını talep ettiğinde oldukça olumsuz tutumlarla karşı karşıya kalıyor.

Burcu: hakkım olan parayı istediğim zaman da bu kez beni kötölemeye başladı. Benden hiç verim alamadığını, benden memnun olmadığını, bana burada ihtiyacının olmadığını, burada fazlalık olduğumu söylemeye başladı. Çünkü beni tam zamanlı olarak asgarinin altında çalıştırıyordu. İlk işe girdiğimde bunun 3 ay olacağını söylediler, daha sonra bu tür taleplere(cinsel taleplerine) cevap vermeyince maaşım asgariye çekilmedi.

Burcu: Bardağı taşıran son damla şu oldu siyasi işleri vardı kurucumuzun Ankara’ ya gidecekti. Beni de Ankara ya çağırmişti beraber gidelim demişti. Ben de tabii ki hayır dedim. Ne işim vardı benim o adamlar Ankara da. Artık iyice davetkâr olmaya başladığında kesin bir biçimde reddedilince bana karşı cephe almaya başladı. Açık açık konuşunca artık patron işçi ilişkisinden çıkmıştı. Hem zamanımı, hem emeğimi, hem de bedenimi kullanmaya heveslenmesi artık ciddi boyutta midemi bulandırmıştı. Şu an ne o bana selam verir, ne de ben ona selam veririm. Ki zaten SGK’ya şikâyet de ettim. Asgarinin altında çalıştırdığını ama hiçbir geri dönüş olmadı. Sözde okula gelip denetleyeceklerdi. Benim en somut şikâyetime bile devlet kulak asmadı. Psikolojik, fiziksel tacize hiç kulak asacağını sanmıyorum.

Kadının beden olarak algılanması, ekonomik bağımlılık üzerinden hegemonya kurulmasının yanında işveren devlet denetimsizliğinin de rahatlığı da vardır. Çünkü

normal şartlarda kimse asgari ücretin altında çalıştırılmaz. Ve bu kişi siyasi bağlantılar yakalamaya çalışan belediye başkanlığına aday olmuş göz önünde olan bir işverendir.

Beauvoir'a göre sömürülen, köle olarak görülen insan bu değersizliği içselleştirip daha çok nesne gibi davranmaya ve geleceğinden dolayı ümidini kesmeye başlar (Beauvoir, 1980). Burcu'daki kabulleniş de bu durumla açıklanabilir. Böyle gelmiş, böyle gider mantığıyla bir kez hakkını aramayı denedikten sonra vazgeçmiştir. Diğer aynı duruma maruz kalan arkadaşlarıyla örgütlü hareket etseler belki bu kadar ileri gidemeyecektir. Kollontai'nin dediği gibi kadının uzun yıllar sömürüldüğü, değersiz hissettirildiği zamanlardan çıkıp, şimdi tazelenmesi genel tabuları yıkması zaman alacaktır. "Durum böyleyken bugün, devrim çanı çalıp onu savaşa katılmaya çağırdığında kadın, kendine güvenme eksikliğini sürdürüyor. Kollektiflik için kendi öz değerlerine inanmıyorsa erkekten destek arıyor" (Kollontai, 1992:94).

Anna'nın Notları adlı kitabının birçok yerinde Nadejda Sanjar tarafından şu ifadeler kullanılmıştır: "Kadın vücuduma lanet ediyorum, çünkü bende başka, daha değerli şeyler de olduğuna dikkat etmeyişiniz onun yüzünden." diye yazar (Kollontai, 1992:75). Bu oldukça haklı bir isyandır. Kadının yalnızca beden olarak algılanması ona kendini değersiz hissettirmektedir.

Kadınlar kapitalist dönemde de doğurganlıkları yüzünden ve yeniden üretimdeki rolü sebebiyle bedeninin çok fazla baskı altında olduğunun bilincindedir. Kapitalist sistem aynı zamanda kadın bedenine sermaye olarak kar edebileceği piyasa değeri olan bir araç olarak görmekte ve yaratıcısı olan erkeğin ürettiği değer üzerinden şekillenen bir nesnedir. Kadın hem yeniden üretime dâhil olarak yeni nesillerin üretimindeki bir kuluçka makinesi hem de sermaye için değer yaratım sürecinde erkeğin hazzının temsilcisi rolünü üstlenir.

Kadın bedeni özel eğitim kurumlarında da pazarlama unsurudur. Hizmet sektörünün örtük sermayesini oluşturur. Örneğin; öğretmenler için iş ilanları incelendiğinde presentabl yani dış görünüşüne önem veren bireyler aranmaktadır. Bu bireylerden kimi kastettiği nettir. Kadının dış görünüşüne çeki düzen vermesi en çok istenilir durumdur. Beauvoir Evlilik Çağı kitabında "Hiçbir şey yapmamanın acısını çeken kadın, süslenme aracılığıyla varlığını dile getirdiğini sanır" der (Beauvoir, 1980). Kadının güzel olmaya çalışması, giyimine çok fazla önem vermesi onun için,

kadın için kendisini var eden yegâne ereklerdir. Kadın süslendiği zaman benini kendi eliyle seçtiğini, kendisini kendinin yarattığını zanneder. Ancak bu çaba onu kendine daha da yabancılaşmaya sürüklemektedir. Erkeklerin kıyafetleri tıpkı onların vücudu gibidir, onları gösterişli kılma zorunluluğu yoktur, bütün bakışları üstünde toplamaz, erkek kendini başarılarıyla tanımlamak ister. Erkek kendini nesne gibi gösteren şıklığı dikkate almaz. Dolayısıyla erkeğin dış görünüşü onun varlığının yansıması olarak kabul edilmez. Kadınlarsa tam tersi bir hareketle cinsel bir nesne olmayı arzulayan tavır sergilemektedirler. Kendisini tahakküm altına alan modanın gereğini yerine getirerek, erkeğin yüreğini kazanacak zannederek oyuncuğu olarak kendini sunmaktadır (Beauvoir, 1980). Prezantabl olan kadın iş yerinde kendi değerlerinden ziyade kurumun değerlerini yücelterek yabancılaşması beklenir. Ali kadınların neden özenli görünmek zorunda kaldıklarını şöyle ifade eder.

Ali: Ben bir erkek olarak altına bir pantolon üstüme bir gömlek giyip dışarı çıkabiliyorum. Yakışıklı da olsam çirkin de olsam kimse bana bir şey demiyor. Ama bir kadın güzelse güzel giyinmesi gerekiyor. Çirkinse de, toplumsal imaj ve kadının maalesef kendi görüntüsünden dolayı çirkinse de güzel giyinmesi gerekiyor. O çirkinlik olarak gördüğü şeyi kurtarmak için. Bu üç yıllık gruplaşmalarda birbirinin kıyafetleri üzerinden dedikodular döndüğünü gördüm hep. 20 yıl okul okuyup, belki de bu çocukları nasıl düzeltiriz, bu çocuklar niye kavga ediyor ya da siyaset spor bile konuşsalar daha iyi bir şey konuşmuş olacakken birbirlerinin kıyafetlerini çekiştiren kadınlardı. Çok çirkin bir şey bu durum. Bunları izah ederken bile eleştirimin çok ucuz olduğunu düşünüyorum. Ama maalesef bunu yapıyorlar.

Ali, çalıştığı kurumlarda; kadınların eril dilin gereğini yerine getirdiklerini söylemiştir. Kadınlar üzerinde bulunan onca şiddete rağmen birde birbirlerine kendileri şiddet uygulamaktadır. Çoban köpeklerine artık gerek kalmamış, kadınlar birbirini kontrol etmekten zevk alır hale gelmiştir. Fakat bu noktada da yalnızca kadınları sorumlu tutmak doğru bir tavır değildir. Beauvoir'in(1980) kadın cinsiyettir sözünden ziyade, Irigaray'ın "kadın eril cinsiyettir" sözü daha doğru olur. Çünkü kadının kullandığı dil, üslup erildir ve şiddet uygulamaya başladığında bunu eril hegemonyaya uydurarak yapmaktadır.

Kadın bedeni kadınlık ve güzellik ölçüleriyle ile denetim altına alınarak kapitalist düzen içerisinde sermaye araçları tarafından nesne ilişkileri içinde

etkileşimli bir değer üretmek için kullanılır. Sermayenin ihtiyaçları ve pazarın beklentileri ölçütünde kadın bedeninin ölçülerini, güzellik kriterleriyle bedenin nasıl sunulacağını belirlemeye çalışır.

Kadındaki güzellik miti ve bedenini bu şekilde düzenlemesi içselleştirilmiş baskının en açık örneğidir. Örneğin kadının makyaj yapmadığı zamanlarda kendini hasta gibi hissetmelerine ya da hissettirilmelerine çokça şahit olmuşuzdur. Ebru Pektaş, *Cinsellik, Şiddet, Emek* adlı kitabında Bartky'nin şu ifadesine yer verir. Kadının incelik imajının arkasındaki takıntının kadına mümkün olduğunda az yer kaplamayı emreden eril egemen düşüncenin ürünü olduğunu belirtir. Kadının pürüzsüz, tüysüz, hiç yaşlanmayan, ince ve zayıf bedene sahip olması gerekliliği kadındaki çocuksuluğu ve deneyimsizlik temasını daha ileri bir noktaya taşımaktadır (Pektaş, 2017). Sıfır beden dayatmalarının arkasındaki imajda buradan gelmektedir. Kadın zarif ve ince görünerek toplumdaki zayıf ve etkisizliğini tam anlamıyla meşrulaştırmaktadır.

Kadın bedeni için belirlenen şart ve kriterler, toplumsal normlar sebebiyle kadına dayatma olarak gelmektedir. Toplumsal hayatta kadınların önemli bir kısmı bedenlerinden şikâyetçilerdir ve arzu edilen beden ölçülerine ulaşmak için büyük çaba sarf etmektedir. Bu çabayla birlikte ideale ulaşamama durumu kadınları erkeklere karşı yetersizlik algısıyla ve özgüven sorunlarına sürüklemektedir. Bu ölçülerle kadın bedenine hem sistemli bir psikolojik şiddet uygulanmakta hem de birçok kadının özgüven problemine sebebiyet verdiği için kadını şiddet uygulanmaya açık hale getirmektedir. Berfin pazarlama unsuru olarak işveren tarafından çalışanların giyimine nasıl müdahale edildiğini şöyle aktarmaktadır:

Berfin: Özel okullar özellikle kurumsal yerler dış görünüşe çok fazla önem veriyor. Bu önemde statüyü maalesef belirliyor. Benim bir arkadaşım var özel bir okulda çalışıyor o da, orası çok daha beter öğretmenlerin her gün ne giyeceğini ne renk giyineceğini söylüyorlar. Onların belirlediği konseptle, her gün makyajını yapıp da gitmek zorunda oraya. Çok şirin gözükmek zorundasın veliye okul seni kendini öyle pazarlıyor. Okul, öğretmenin kalitesini; dış görünüşü, kibarlığıyla pazarlıyor.

Ben: Öğrencinin sizi beden olarak algıladığımı hissettiğiniz zamanlar oldu mu?

Pelin: Bu okulda oldu mesela 11. Sınıf öğrencilerinden biri idaredeki sekretere benim bekâr olup olmadığını, yaşımı sorup öğrenmeye çalışmış. Dersine girmiyorum bu öğrencinin ama ben nöbet tutarken sürekli dibimde bitmesi beni işkillendirmişti. Diğer kurumda da koç öğrencim var, ailesinden uzak bende ilgileneyim, her şeyi dört dörtlük olsun diye uğraşıp duruyorum, netleri yükselsin, sınıf atlasın diye. Sonra bana hocalar o öğrencinin benden hoşlandığını, diğer hocalara bunu dile getirdiğini söylemiş. Bayağı psikopatça üstelik karakalem resmimi yapacaktı benden resmimi istiyor. Bende çocuk emek verdiğim için iyi niyetiyle yaklaşıyor sanıyorum. Ben resmimi verdim, bunu çizemem net değil başka var mı, bu da olmaz piksel piksel, sürekli bir bahaneyle farklı farklı resimlerimi istedi. Meğerse resimlerimi biriktiriyormuş. Tabi ben bunu düşünemedim, öğrenince koçluğumdan çıkardım.

Beauvoir, kadının giyim kuşamına göre yargılandığını söyler. “Giyisileri daha başında yarı kötürüm etmiştir onu ve çağlar boyunca hep böyle dayanıksız olagelmıştır” (Beauvoir, 1978). Berfin aynı zamanda özel kurumlarda erkeklerin de ekonomik kaygılardan dolayı pazarlama unsuru olduklarını şu cümlelerle aktarmaktadır:

Berfin: Erkeğin kendini daha çok pazarladığını görüyorum bu sektörde gerek sürekli överek, gerek başkasının emeğine konarak... daha çok pazarlıyor kendini. Karşı tarafta bu duruma aldanyor. Asıl iş yapanı gölgelediği için birazda öyle mi diye düşünmüyor. Kadın maaş pazarlığı yaparken dersini anlatıyor beğenirsen tamam diyor ama erkek ben şunu yaptım, bunu yaptım diye övme moduna giriyor. Erkek iş hayatında daha çok eski olduğu için pazarlamayı daha iyi beceriyor.

Esra çalıştığı kurumda prezantabl olmaya zorlanmış bir öğretmendir. İdarenin bu konuda kendisine yaptığı baskıyı şöyle dile getirir:

Esra: Veli toplantılarında özellikle daha şık görünün, şöyle özenin, böyle olun tarzında sözler işittim. Çünkü gelen veli portföyü seni son derece bakımlı, düzenli, tertipli bir şekilde görmek istiyor.

Ben: Birlikte çalıştığımız kadın arkadaşlarımızda bedenini kullanan var mıydı?

Berfin: Evet vardı. Özellikle öğrencilerle yakınlaşmasında kılık kıyafetini kullanan arkadaş vardı. İngilizce öğretmenimiz sırf bir öğrenci güzel bir kıyafetini beğendi diye günlerce aynı kıyafetle okula geldi. Kokuyordu artık. Kendini beden olarak algılatıyordu, sırf beni gönderirler diye arkasında öğrenci tutmaya çalışıyordu. Çocukları arkasına almaya çalışıyordu. Kılık kıyafetiyle kendini patrona beğendirmeye çalıştığını düşünüyorum. Çünkü bizim patronumuz dokunmayı sever. Biz kızacağımız için yapmaz ama o tarz insanlara bunu yapmayı sever. O yüzden kalıcı olacağını düşündüğü için o kadar rahattı burada. Bu yüzden çok fazla işleri savsaklıyordu.

Kapitalist toplumsal düzende, özel mülkiyet hem bedene hem de toplumsal pratiğe ve bu gündelik pratiklerin bireylerin zihinlerindeki temsiline işlemektedir. Üretim-tüketim sermaye ilişkileriyle modern hayattaki yapıları öznedeyer alır, kendi bedeninden ayırılmış bir zihinsel temsile bağlı olarak iki yönlü bir gündelik ilişkinin parçası olmaktadır: sermaye olarak görülen beden pratikleri ile fetiş(tüketim nesnesi) olarak beden pratikleridir. Her iki özellikte de bedenin fonksiyonlarını yadsınmak bir yana bedenin bilinçli olarak o şekilde kabul edilmesi önemli bir olgudur (İnceoğlu ve Kar, 2016: 78). Erkekler özel alanda kapitalist sistem için kadın bedeni üzerindeki hegemonyanın sürdürücüsü ve düzenin beden politikaları üzerinden bir uygulayıcısı konumundadır. Kadın bedeni üzerindeki baskıdan dolayı kadınların kendi bedeni üzerindeki hak ve talepler yok sayılmaktadır. En önemli olgulardan biri olan rıza(onay) kadını baskı altına alan erkekler tarafından aranmamaktadır.

Ali çalıştığı kurumda kadın meslektaşının beden olarak sunuluşunu şöyle aktarmıştır:

Ali: Yeni iş görüşmesine geldiğimde, içeriye girdim danışmada bir arkadaşımız bir masaya oturtulmuş, yeni mezun oraya oturtulma sebebi müdür yardımcılığı diye bir görevi var. Yeni başlamış ve müdür yardımcılığı verilmiş niçin açıklayamıyorum. Yeni mezun evet iş yapmaya da çok gönüllü ve bezdirildi ki birinci dönemin sonunda müdür yardımcılığı elinden alınıp part-time geçirildi. Bu arkadaşımız okul tanıtımı için stantlara gönderildi. Çünkü güzelde bir arkadaşımız, müşteri çeksini diye. Maalesef bu hep böyle özel kurumlarda.

Berfin özel kurumların her anlamda kar odaklı hareket ettiklerini kişilerin mesai dışı zamanlarını bile kullanmaya çalıştıklarını söyler.

Berfin: Özel sektörde erkeklerin de üstleri tarafından çok taciz edildiğini düşünüyorum. Arkadaşım var özel okulda müdür yardımcısı. Fakat akşamın 9'u, 10'u müdürü sürekli arayabiliyor. İzin günleri bile böyle. Özel sektör bu konularda çok acımasız. İstiyorlar ki her an her dakika onlara hizmet et.

Aynı zamanda özel kurumların ekonomik kaygılarının yoğun bir şekilde çalışanlarını sömürmeye yönelik hareket ettiğini vurgular. Fizik öğretmeni olmasına rağmen arta kalan tüm dersleri geometriyle doldurulmuştur.

Berfin: İşverenin beni tercih etme sebebi en temelde iki branşa girmem. Bedenle beraber özel sektörde maddi getirinin de çok önemli olduğunu düşünüyorum. Yerime başkası gelse aynı şekilde onu da tercih ederdi. Deneyimsizleri de özellikle tercih etmelerinin sebebi bu. Maddi gerekçeler de çok göz önünde tutuluyor.

Çalışma kavramını Marx şu şekilde açıklar: insana yakıştırılan hedef (insanlığı geliştirmek, doğayı insanileştirmek) doğrultusunda gösterilen ancak çeşitli nedenlerden dolayı bireyin erişiminin engellendiği insanı yabancılaştırmış bir süreçtir. Çalışma bu yönüyle gerçek amacından sapmıştır. Bu da insanı ve işçiyi metalaştıran bir durumdur. Bireyin bilinçli, gönüllü, istekli olduğu yaşamsal bir faaliyet olmaktan çıkıp çalışma bir araç olarak gösterilmeye başlanmıştır (Marx, 2014). Marx'ın belirttiği üzere işçi içinde bulunduğu koşullarla ilişkilendirildiğinde emeğine yabancılaşmaktadır. İşçi çalışmasıyla kendini varlığını kanıtlayamamakta kendini gerçekleştirememektedir, gönüllü değildir, yaşamsal zorunluluktan dolayı çalışmaktadır. Sermayenin karını yükselmesi için ücretleri düşürülmekte, çalışma zamanı arttırılmakta ve sermayenin kendini koruması için işçinin emeği sömürülmektedir. Çalışma kavramı, toplumsal unsur olarak incelendiğinde insan ilişkileri açısından olumlu bir tavır sergilese de modern çağa yani günümüze kadar olumlu bir anlam içermemiştir. Örneğin Antik Yunan kültüründe insanların emek sarf etmeleri, çalışmak zorunda olmaları kölelere özgü bir durum sayılmıştır. İnsanın diğer insanlardan ayırt edilebileceği bir özellik olarak değil, diğer canlılarla yaşadığı dünyada ortak olan zaruri ihtiyaçlarının bir neticesi olarak kabul edilmiştir (Küçükalp, 2003). Marksist kuram, kadın iş gücünü ev içi ve ev dışı alanda ele alır. Ev içi emeğin görünmezliği, ev dışı emeği de etkilemektedir.

Pelin uzun yıllar Kafede çalışmış diplomasını aldıktan sonra 2 farklı okulda öğretmenlik yapmaya başlamış kadındır. Çalıştığı iki farklı sektörde de beden olarak algılanmasını yaratacak söylemlere maruz kalmıştır. Pelin'den yöneticileri uygun bir pazarlama unsuru olmasını şöyle talep etmiştir.

Pelin: İşyerlerinde sırf kadın olduğum için tercih edildiğimi düşünüyorum. Kafede çalışırken de öğretmenlik yaparken de bunu çok fazla hissettim. Giyimime dikkat etmem gerektiğini çok söylüyorlardı. Mesela öğretmenlik görüşmelerine gittiğimde hiçbir tecrübe yokken bile şöyle söylüyorlardı; “Hocam duruşun iyi, duruşun iyi.” Duruştan kasıtları fizik olduğuna eminim tecrübesiz birinin duruşundan başka ne çıkabilir ki. Mesela öğrenciye kendini beğendirmeni istiyorlar. Show yap diyorlar, egoist görün diyorlar, iyi giyin, dersine de hakim oldun mu öğrenci buradan kaçma ihtimali yok diyorlar. Mesela diğer çalıştığım kurumdaki rehberlik öğretmeni iyi giyiniyor, orda tutma sebepleri de bu biraz. Veliyi, öğrenciyi çok güzel bağlıyor, her anlamda.

Kadın beden olarak algılanması onu üst düzey seviyelere getirmemiştir. Butler, “kadını mutfağa ya da süslenme odalarına kapatıyoruz sonrada ufkunun darlığına şaşıyoruz” der (Butler, 2018). Kadını yalnızca doğa olarak kabul ederek, sınırlarını daraltarak ufkunu da daraltmaktayız. Kadın öğretmenlerin yoğun olduğu eğitim kurumlarında idari kadronun çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Bunun sebebi kadına çizdiğimiz keyfi sınırlardır.

Veli, kadın yöneticilere karşı oldukça önyargılıdır. Bu önyargısını şu şekilde dile getirmiştir:

Veli: Kadınlar yöneticilik yapamaz. Duygusallıkları onları bu konuda sıkıntıya sokar. Bir de egoları çok fazla erkeklere göre. Deneyimlerimden şunu çıkardım kadınlar yöneticiliği beceremiyorlardı. Çok fevri hareket ediyorlardı. İmkân az verildiğinden sanırım imkân ellerine geçtiğinde de imkanı iyi değerlendiremiyorlar. Sahibinden çok sahibi gibi davranıyorlardı.

Veli, ataerkinin yüksek düzeyde olduğu bir aile ortamında büyümüştür. Onun büyüdüğü aile ortamında kadının yapacağı işler özel alana ait işlerdir. Veli kadınların doğa durumuna yatkın olduğu için yönetimi beceremeyeceklerini söyler. Aynı zamanda imkânın az verildiğinin de farkındadır. Fakat bu konuda yetiştirilirse düzelebilir diyerek söylemini yumuşatmak yerine kadının imkânı iyi

değerlendiremediğini vurgulamıştır. Ona göre kadın kraldan çok kralcıdır. Davidoff'un da dediği gibi "iktidarda olanın iktidarda olması gerekene dönüşmesi daha kolaydır" (Davidoff, 2012). Veli, kadının yerini tanımlarken kadını aşağıda gördüğünü tutarlılık içinde yinelemektedir.

Beauvoir, kadın evrensel ilkelere göre nesnel değerlere göre düşünmelerinden dedikoduya inandığını söyler. Bundan dolayı kadınların erkeklere karşı çıkabilecek bir ortam hazırlayamadıkları, kendilerine özgü bir dünya kurmayı başaramadıklarını belirtir. Ona göre kadın düşünmek, yorumlamak yerine düşürmektedir (Beauvoir, 1978). Kadın bu tutumu imkânlarla ulaşma kısıtlılığı yüzünden takınır. Fakat erkek bakış açısını bunu böyle kabul etmemektedir.

Ziya: İki bayan bir araya geldiğinde çok dedikodu yapıyorlar. Kadının hamurunda var böyle dedikodu yapmak, fiskos yapmak. Erkeklerde dedikodu yapıyor ama bayanlar daha fazla.

Ali: çalıştığım okulda şunu gördüm kadınlar bu öğretmen de olsa birbirini kollamayı hiç bilmiyor. Türkiye'de kadın hak hukuk çabasına girmeden önce var olma çabasına girmesi lazım. Türkiye'de kadın yok. Belli bir makama geliyorsun senden erkek olmanı bekliyorlar. Yani senin erkek olman gerekiyor. Çünkü kültürümüz bu.

Ali: Ben bir okulda çalışırken bir erkek beden eğitimi hocası vardı bu erkek hocadan hoşlanan iki kadın hoca vardı. Bir tane de bu erkek öğretmenin arkadaşı üçüncü bir kadın vardı. Bu üçüncü arkadaş birinci ve ikinci kadınları kızdırmaya sebep oldu. Bunlar bir tane erkek için kavga ettiler. Bu kadınlar değersiz bir insan için birbirlerine öğretmenler odasında giriyorlar. Küfürlerle başlıyorlar araya girmeseler muhtemelen fiziksel şiddette olacaktı. Böyle bir duruma kendilerini sokuyorlar ve 20 yıl okul okumuş ve oraya bir öğretmen olarak gelmiş insanlar sınıfta kavga olsa çocukların kulağını çekip iki tokat atacak kişiler.

Ali: Kadınların birde gruplaşmaları söz konusu; böyle gruplaşıp birbirlerinin ayağını kaydırma birbirlerinin arkasından iş çevirme, söz konusu. Erkek öğretmenler de bu söz konusu değildi, diyalog kurmasalar bile birbirlerine karşı bir hareketleri olmuyordu.

Can: Kadın hocalarda aşırı acımasız bir dedikodu olayı var. Sevdiği sevmediği seviyor gözüktüğü herkesin arkasından atıp tutuyorlar. Bu durum beni aşırı rahatsız ediyor. Benim şahit olduklarım bu kadar mide bulandırıcıyken şahit olmadıklarımı düşünmek bile istemiyorum. Mesela idari bir durumdan şikâyetçiyizdir bu idareye üslubunca söylenmez ama haftalarca dedikodusu döner.

Ali, Ziya ve Can aynı şeyleri söyleseler de farklı bakış açılarına sahip bireylerdir. Ziya kadının dedikodu yapmasını fitratına bağlarken, Ali ve Can kendini yetiştirememeye bağlamaktadır. Kadının mitsel gerçekliğe daha bağlı olduğu algısı söz konusudur. Kadın hikâyelerden, dedikodulardan beslenir, akla uygun düşen erkek ise gerçekler üzerinden hareket eder.

3.3. ERİL HEGEMONYANIN YENİDEN ÜRETİMİNDE TOPLUMSAL KURUMLARIN ROLÜ

Kurumları, Bourdieu'nun habitus kavramıyla birleştirecek Bourdieu habitus kavramından kalıplaşmış yerleşmiş alışkanlıklar olarak söz eder. Bourdieu'ya göre habitus biz insanların bir diğer doğası olarak içselleştirip kabul ettiği yargılardır ve bu durumda tarihsel zaman olarak hafızalardan silinmiş olan bedenleşmiş tarihimizi gösterir. Habitus ürünü olan tüm geçmiş yaşantıların aktif varlık kümeleridir. Bu yönüyle anlık hafızanın bireyin zihnini kontrol eden hücrelerin dış uyarımlar karşısında gündelik hayata göreli izafi yargılar katan habitus kavramıdır... habitus kavramı bilinçsiz zihinsel süreçler ya da istençsiz duysal süreçler olarak kendiliğinden olmaktadır. Habitus aynı zamanda bireylerin kurumsal düzlemde nesne görevi görerek tarihsel sürece eklemlenmelerinin bir aracıdır. Kurumsal yapıları hükmü kalmayan kokuşmuş kurallardan kurtararak, içlerinde var olan anlamı canlandırarak ve bu canlandırmayla birlikte bu kurumsal yapılara düzeltme, gelişme ve dönüşümleri mecbur kılarak, kurumlara nüfus etmeye, onları gündelik hayatta yaşamsal pratiklerle ele geçirerek ve böylece onları canlanmaya zorlayarak etkinleştirmeyi zorunlu kılmak gerekir (Gatens, 2017: 15-16).

Eril hegemonyanın kuruluşu ailede başlar. Çocuk içine doğup büyüdüğü ailenin değerleriyle kendi değerlerini oluşturmaya çalışır.

Hamza'nın söylemlerinde eril dile ne kadar yatkın olduğunu gözlemledik. Fakat bu eril söylemin yeniden üretildiği aileyi gözden kaçırmamak gerekir. Sekiz

kardeşli ailede en kaba ataerkil anlayış ile yetiştirilen ve ailede aldığı bu eğitimin daha da köklüleşerek kaldığını Hamza'da görüyoruz. Hamza ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite eğitimi boyunca yani 15 yıllık aldığı bu eğitime rağmen hiçbir değişime uğramıyor. Buradan örgün eğitim sisteminin kökleşmiş ataerkilliği dönüştürme, ehlileştirme konusunda ne kadar da zayıf ve etkisiz olduğunu görüyoruz. Var olan geleneksel doku çok modern görünen eğitim sistemimizde hiçbir değişime uğramıyor. Hamza hayat hikâyesini anlatırken annesinin ya da yedi kız kardeşine dair hiçbir şey anlatmıyor. Ailesini anlatırken muhatap aldığı hep babası, kadınlar hikâyesinde gölge gibi varlar ama sesleri yok. Hamza'nın ataerkilliği aslında çevresi tarafından, sevgilileri, öğrencileri tarafından fark edilmiş ama buna rağmen kendi anlatısında kadına eşitlikçi baktığı konusunda ısrarcı. Hamza görüşmede babasını şöyle aktarır:

Hamza: maçlar akşam olduğu için babam çıkmama izin vermezdi. Bizim aile biraz o konuda baskıcıydı. Kız da olsa erkek de olsa akşamları evden çıkmaya izin vermezlerdi. Amcama bile gitmek istesem babam niye gidiyorsun evinde otur gibisinden konuşurdu.

Hamza ailede üniversite eğimi almış tek bireydir. Babası okumasını istemiş ve o da onun bu isteğine riayet ettiği için okuduğunu dile getirmiştir. Fakat eşitlikçi bir aile olmadığı çok bariz olduğu halde Hamza görüşmenin tamamında babasını eşitlikçi göstermek için de ayrıca çabalamıştır. Evin tek oğlu olduğu için mi müsaade edildiğini sorgularken kendisine şu soruyu yönelttim.

Ben: Kız kardeşlerinize de aynı şekilde okumak istediklerini sordu mu babanız?

Hamza: Tabi sordu. Okumak istiyorsan oku, okumayacaksan hep beraber çalışacağız dedi. Onlar çalışmayı tercih etti ve herkeste kendi hayatından memnundu. Kimse demedi o okuyor biz niye çalışıyoruz demediler.

Pelin eril değerleri ailesinde özümsemiş ve yakın çevresinin tutumlarının da o yönde olmasını istemektedir.

Pelin: Mesela bir erkek arkadaşım vardı üniversitedeyken sürekli çiçek sepeti geliyordu, sürekli çikolatalar filan birinin beni tamamıyla sevdiğini görünce soğuyorum. Saçma aslında ama beni sevdiğini belli edince uzaklaşıyorum. Daha erkeksi böyle sözünü geçiren tiplerden hoşlanıyorum. Mesela bana şunu giyme dediğinde tepki veriyorum ama hoşuma da gidiyor.

Mesela kıyafetime karışmayan hiçbir şey söylemeyen olunca tuhafıma gidiyor niye söylemiyor diye. Söyleyene de niye karışyorsun diye çıkışıyorum. Ve sevgilimin kıskanç olması hoşuma gider.

Beauvoir *Genç Kızlık Çağı* kitabında kadınların bu tutumunu şöyle aktarır: “Erkeklerin bakışı hem gururunu okşar hem de yaralar. Erkeğin hayran olmasını ister ama hem de bağlanmak istemez. Göğsünü bağrını açar bacağına gösterir sonra da kızar kapatır.” (Beauvoir, 1980). Bu tutum kendi isteklerine yabancılaşan başkaları üzerinden kendini tanımlamaya çalışan kadının bocalamalarıdır.

Kadın güvenlik ihtiyacıyla bir erkeğin hayatında olmasını arzular. Kendine yabancılaşan, kendi içinde yozlaşan kadın bu ihtiyacı mazoşist tutumlarla sergiler. Kadın yalnızlığından ve çaresizliğinden kurtulmak için bir erkeğin egemenliğine kendini bırakmayı ister. Bu tarz kurulan bağlantılarda en önemli unsur güç ilişkileridir, onun yoksunluğunun arayışıyla kadın kendine zarar verecek özneyi bulmaya çalışır. Mazoşist karakterin özellikleri şu şekilde gösterilebilir:

- Mazoşistlerde en çok görünen nitelikler, aşağılık duygusuyla kendini hiç olarak görme, kendini güçsüz hissetme, önemli görmeme, değersiz, aşağılık olarak görme şeklinde özetlenebilir. Bu duyguların farkındadırlar bu duygulardan sıyrılmak daha basit hayat istemektedirler ancak bunu beceremezler.
- Kendi dışındaki bir gücün, tahakkümün altına girmekte, otoriteye boyun eğmektedirler, birinin kendilerini kahramanca kurtarmasını beklerler, başkalarının yardımına muhtaçtırlar(Turan, 2006).

Bourdieu, kadın ahlakının, her şeyden önce kendi bedeninin tüm kısımlarını kapsayan ve saç ve kıyafetlerine yönelik yaptırımlar, denetimler yoluyla kendini sürekli olarak anımsatan ve dayatmaları yaptıran kadının tüm anlarını disiplin altına alarak denetim çabalarıyla kendini dayatır. Erkek kimliği ile kadın kimliğinin sıradan kurallarını bedeninde taşımasıyla ve kendi duruşlarıyla ilişkilendirilmekte uzun yıllar bu kuralları bedenlerinde kazılı bir biçimde bir etiksel normun gerçekleştirilmesi için ve daha da önemlisi doğallaştırılması için çaba sarf eder. Eril değerler erkeğin onur gurur meselesi haline getirilerek şeref ahlakı içinde görüşülen kişilerle defalarca tekrarlanan doğruluk dürüstlikle ifade edilen görüşlerken; kadın ahlakı ise itaatin doğal bir göstergesi olan eğilmede, kamburlaşmada, küçülmede ve boyun eğmede vücut bulur. İtaatkâr uysal, sessiz, sakin duruş ve bunların sirayet ettiği yumuşak başlılık da kadına oldukça yakıştırılan davranış kalıplarıdır (Bourdieu, 2016).

“Özel olan politiktir” sloganının anlamı kadının ne zaman kısıtlaya, şiddete maruz kaldığında, devletin bu süreci engellemediğinde özel bir anlam kazandığını söyler (Gatens, 2017). Murat kadınların sömürülmesinde, eril kültüre boyun eğmek zorunda kalmasına tepkili duran bir kişidir. Fakat söz konusu kendi ailesi olduğunda çağdaş birey muhafazakâr söylemi tekrar inşa etmektedir.

Murat: Eşimle ikimiz aynı düzeyde maaş alıyorduk. Eğitim sektöründe maaş farkı yok. Fakat ben matematik öğretmeni olduğum için ondan daha fazla özel ders alıyordum, bu yüzden daha çok kazanıyordum. Eşime çok fazla özel ders gelmiyordu, o edebiyat öğretmeni idi.

Ben: Eşinizde özel ders vermek için başka evlere gidebilir miydi?

Murat: Güvendiğimiz, tanıdığımız insanlarsa gitmesinde bir mahsur olmazdı. Çünkü eskiden gazeteye ilan verirdim. Ama erkek olarak ben bile bazı insanlara ders vermeye çekinirken eşimin öyle bir şekilde ders vermesi zor olurdu.

Nevin akrabalarının baskılarından şu şekilde bahsetmiştir. Akraba ilişkileri denetime yönelik oluşturulmuştur.

Nevin: Benim ailem iyi misin, mutlu musun diye sormaz asla bir yerde biriyle mi görüldüm hemen başına üşüşürler. O zaman ortaya çıkan bir akraba güruhum vardır. Sen niye bunu yaptın, sen niye şunla gezdin diye sorarlar.

Esra, eril hegemonyanın eğitim kurumlarında nasıl kurulduğunu özetler. Esra kendi ailesinde ya da akrabalarında eril gücü hissetmese de eğitim kurumunda karşılaştığı arkadaşlarının ailelerinde nasıl kurulduğunu şöyle gözlemlemiştir:

Esra: Bölümde Türkçe öğretmenliği olunca tabi ideolojik çok fazla baskılar vardı. Okutulan kitaplar, görüşler verilen örnekler tamamen milliyetçilik, ülkü, kafatasçılığa dayanan o Orta Asya kıvamları çok yoğundu. Mesela ben sigara kullanan biriyim 5. kattan aşağı iniyorum sigaramı içiyorum bunun üzerine sözlü tacizler “Burada bu kadar erkeğin içinde neden sigara içiyorsun?” gibi erkek arkadaşlardan baskılar söz konusuydu. Çok rahat bir şekilde bunu söyleme hakkını buluyorlardı. Kadınlar da kadınları kontrol ediyordu. Daha ağır vakalarda özellikle oluyordu. Mesela açık giyindi, çok renkli giyindi bu tarz durumlarda kadınlar daha müdahaleci oluyordu.

Esra: Bizim ailede kültürden de dolayı çok bir ayrımcılık söz konusu olmadı. Çanakkaleliyiz aslen, babaannemle dedem erkek kardeşim daha küçük diye bayramlarda ona daha fazla harçlık verirlerdi ama onun haricinde o şunu yapamaz, edemez tarzında hiçbir ayrımcılık yoktu.

Esra: Ama üniversite hayatımda yurttta kaldığım için çok fazla insanla haşır neşir oluyorsun. Özellikle doğudan gelen kadın arkadaşlarda çok fazla ayrımcılık oluyordu. Okutulmaması için para gönderilmediğine şahit olduğum arkadaşlarım vardı. Sürekli bir kısıtlama, arama, şunu yapma, bunu etme şeklinde baskı uygulanıyordu.

Ataerkilliğin kuruluşunda kadına verilen görev önemlidir. Kadın erkek hegemonyasını temsilinde başroldür. Baba, çocuklarla yüz göz olmaz. Onun kurallarını uygulatan kadındır. Burcu ev ortamında annesinin temsiliyetini şöyle anlatmıştır.

Burcu: 8.sınıftan sonra sokakta oynadığımı hatırlamıyorum. Çünkü hem büyümüşüm hem de artık istediğim gibi erkeklerle oyun oynamama izin verilmezdi, arkadaş olamazdım da annem izin vermezdi asla. Babam o konularda tüm sözü anneme devretmişti o bizimle yüz göz olmazdı.

“Boyunduruk altına alma eğilimi en yaygın, en karşı konulmaz eğilimdir; çocuğu kadına, kadını kocaya teslim etmek, yeryüzüne zorbalık tohumu ekmektir” (Beauvoir, 2010: s. 81). Kadının uyguladığı otoriteyi Davidoff, Ailenin gündelik hayatın en temel parçası olduğunu, evi çekip çevirenin kadın olduğunu, aile ilişkilerini denetleyen bir gücün ise devlet olduğunun bilinmesini gerekliliğinden bahseder. Bu güvenlik unsurları kadını mutlu etmektedir der. Kadın bu güvenlik unsurlarıyla çocuklarını güven içerisinde yetiştirir ve evini çekip çevirir (Davidoff, 2012: 134).

Eril değerler, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Ali, eril değerleriyle, aile içinde şiddet ortamı yaratan babasının benzer tavırlarını eşinin kız kardeşiyle evli olan kuzeninde gözlemlemiştir.

Ali: Ortalama Türkiye’de her ailede olduğu gibi bizim ailede de aile içi şiddet vardı. Kısmen sert şeyler de oldu; yaralamaya kadar giden şeyler oldu. Kavgalarının sebebi genellikle geçim sıkıntılarındandı.

Ali: Bugün bile baldızımın yaşadığı bazı sıkıntılar var. Baldızım eşi de babamın yeğenydi. Köyde aynı ortamda büyümüşler, bu davranışlarının kültürden kaynaklandığını düşünüyorum. Onlara göre kadın evin içinde hâkimdir evin işini yapar eğer kadın evin dışına çıktığı zaman sıkıntılar başlar. Kadının kendini göstermemesi lazım, dışarıda dolaşmaması lazım eğer dolaşıyorsa benim yanımda dolaşması lazım benim arkamdan gelmesi lazım. Gerçi bizim köy Alevi köyü olduğu için aşırı baskıdan söz etmek çok mümkün değildir ama benim köye ayrı ayrı ziyaretlerde gitmemle oradaki insanların günlük yaptıkları bir olmayabilir. Ben dışarıdan gelen bir gözlemlerle bunları diyorum. Ama babamın doğup yaşadığı ortam kadının ikinci sınıf muamelesi gördüğü bir ortamdır.

Toplumsallaşma kuramcıları, cinsiyet/toplumsal cinsiyet farklılaşmasını doğa/bilinç farklılaşması olarak yorumlar. Zihin/doğa farklılaşmasını analiz etmeden kullanan akademisyenler, insanın birey olma çabasını her zaman ya yoğunluk olarak biyolojik, fiziksel farklılaşmadan dolayı erkek tarafından tanımlanmış olarak, yani biyolojik özelliklerle ya da yoğun olarak toplumsal hayata yönelik veya hane içi bağlılığın etkisiyle ilişkilendirilmiş olarak, yani sosyal çevreyle bağdaştırılır (Gatens, 2017: 33).

Ataerkillikle iç içe geçmiş din anlayışı gündelik hayatta eril hegemonyanın kuruluşunun önemli zeminini oluşturur. Ali, çocukluğunda dinden uzaklaşmamak için babasıyla birlikte gittiği cemde eril dile karşı gelen kadınların nasıl cezalandırılmaları gerektiği konusunda din adamının söylemlerini şöyle aktarmıştır.

Ali: Bizim köy komple Aleviydi. Ben bir Alevi olarak cem sırasında yaşadığım bir olayı anlatmak istiyorum. Babam beni götürdü, ben biraz dinden uzaklaşmayayım diye böyle post dediğimiz yerde 2- 3 tane Alevi dedesi vaaz tarzında bir sohbet konusu açmışlardı. Mesela dedi kaçmış kızlarınız yani kocaya kaçmış kızlarınız oluyor bunlar pişman oluyor geri dönüyorlar bunları eve almayın dedi. Geri gönderin. Orda oturanlardan biri de peki eve almayalım da sokakta kalıp zor durumlara mı yani orospu mu olsunlar dedi. O bunu dediğinde dede de kem küm etmeye başladı. İnsanlar biraz homurdandı, bu olay yaklaşık ben 10 yaşındayken olmuştu.

Görüşmelerde dini ve eril dilin birleşimini en net bu ifadede gözlemlese de Alevilikle sınırlandırmak doğru değildir. Örgütlenmiş toplumsal kurumlar erkeklerin erkeklerle ve kadınlarla kurdukları ilişkileri eril iktidar düzleminde yeniden inşa etmektedir.

Ali: Din dediğimiz meselede kadının ikinci sınıflığı var. Ama İslamla bu daha belirginleşmiştir: kadın eve kapanacak, örtünecek, dışarının işine karışmayacak gibi bir söylemin olduğu çok bariz. Bu Alevilikte de Sünnilikte de var.

Eğitim kurumları eril hegemonyanın yerleşmesinde gizli müfredatı uygulamaktadır. Kadına yalnızca kadın olduğu için uygulanan şiddeti önlemeye ticari kaygılardan dolayı kalkışmamaktadır.

Ali: Şu an çalıştığım kurumda öğrencilerimiz çok sıkıntılı. Ben ilk gün gittim orda kurum genel müdürü bana dediği şeydu burada en büyük avantajın erkek olman. Şu an bana getirdiği avantajı kavrayabiliyorum. Doğru bir yaklaşım değil ama toplumumuzda böyle. Bir öğrenci, notunu beğenmemiş; bir kadın öğretmen arkadaşına, “Bu ne biçim not lan!” filan diyip kadının üzerine yürüdü. Ben olmasaydım orda dövcekti de kadını. Bu çocuğun tüm taşkınlıklarında da hep ben o ortamda oluyorum. Fakat öğrenci için hakkında hiçbir disiplin işlemi yapılmadı. Bu idarenin suçu ve kadına sadece kadın olduğu için sergilenen bir tavidir.

Ali: Bir başka öğrencinin de tarz şiddet içeren davranışları oldu. Kantin nöbeti tutan öğretmen arkadaşımız zil çalıyor öğrencileri sınıflarına göndermeye çalışıyor. Bir öğrenci ısrarla çikolata almaya çalışıyor. Kadın öğretmen arkadaş “oğlum ders başladı çikolatayı alıp ne yapacaksın.” demiş. Bunun üzerine öğrenci “hocam sertleştiriyor” diye karşılık veriyor. Neyinin sertleştiğini yorumlamak lüzumsuzdur. Yani bunu söyleyebilecek yüzü idareden bulduğu kesin çünkü yine idari bir işlem olmadı. Babası geliyor öğretmene hocam oğlum yarın size gelecek çiçeklerle özür dileyecek demiş sanki yaptığı tacizin çiçekle affı varmış gibi.

Ali: Ve bu öğrencinin tek vukuatı değil, kız arkadaşlarına da şiddette bulunmuş bu çocuk sıraya cinsel organ çiziyor ve kız öğrencileri oraya oturtmaya çalışıyor. Böylede sapıkça bir zevkleri var. Bununla ilgili bir sıkıntıda

da idare hiçbir şey yapmadı yapmaz artık onu gördük. Ama bu kız çocuğu bu durumu ailesine niye söyleyemedi burada ailelerin ciddi ihmali de söz konusu. Ben bu kız çocuğunun yerinde olsam aileme söylerdim, idareyle ilgili şikâyetçi olurum, ailemi çağırırdım. Bu kız onu yapmadı. Ailesi onu dövecek olsa bile okulu basardı ama yavuz hırsız ev sahibini bastırır misali tacizi yapan çocuğun babası okulu bastı. Ben bilmem ne partisindeyim oradaki bağlantılarımla çocuğuma iftira atıyorlar diye sizi Milli Eğitim'e şikâyet ederim gibi bir üslupla dışli davranmaya çalıştı.

Bu durum lise öğlencisiyken tacize uğrayan kadının sonuçta kamusal alanda tacize uğrayıp çevresindekilerin öğretmenleri de dâhil sessizliğini gören öğrencinin bu durumun doğal yaşanabilecek bir davranış modeli olarak görecektir. Gelecekte yetişkin olduğunda da bu tür durumları yaşadığında tolere edici duruma düşecektir. Özel kurumlarda öğrenci müşteri pozisyonunda olduğu için hataları görmezden gelinir. Öğretmenin tahammülü kalıcılığı için önemlidir.

Kadın aile içinde yaşanan şiddetin bizzat muhatabıdır. Benzer şiddete maruz kaldığı halde eril hegemonyanın ona bahşettiği güçle önlemek yerine sürdürmektedir.

Defne: Ailem hiçbir şekilde eşitlikçi değildi, dayak yiyen tarafta her türlü ezilende bendim. Ağabeyime çok fazla laf söylenmezdi yanlışı yapan hep bendim. Şiddet anlamında artık çok bir şey yok ama şiddetin fiziksel boyutu dışında her şey hala da devam ediyor. Şiddeti en çok annemden gördüm.

Defne: Babam başka bir kadınla birlikteydi çok ilgisizdi. Babamla çok bir anı hatırlamam zaten hep annemleydim. Aldatma olayı ortaya çıktıktan sonra boşanma olayları oldu ama aile büyükleri araya girip olayı kapattılar.

Defne: Annem çok ayrımcılık yapardı ağabeyimle ben kavga ettiğimde ben haklı da olsam dayak yiyen hep ben olurum.

Reich'e göre "çocuklar istediği zaman sevilecek, istediği zaman dövülecek ev hayvanıdır" (Reich, 1974 s.119). Annesinin Defne'ye keyfi şiddetiyle beraber eril dili koruyucu tavrı da söz konusudur. Sosyolog David Morgan aile kurumunun bir obje olmadığını, dinamik bir süreç olduğunu, gündelik hayattaki izlerine, davranış kalıplarına bakmanın gerekli olduğunu ileri sürer. Çünkü aile aynı zamanda iyi ve kötü yanlarıyla var olan dünyayı tıpatıp yansıtan küçük prototipler. Sembolik aile, duygusal ve iyi niyet dolu olarak gözükabilir ama gerçekte ailenin fonksiyonlarında

bu türden duygu yüklü, romantizm ağırlıklı yapısı söz konusu değildir. Nefretin ilk öğrenildiği, şiddet türlerinin deneyimlendiği, cinselliğin kargaşa içinde yaşandığı, sınırlamaların söz konusu olduğu ve delilik de dâhil insana has tüm özellikleri barındıran aile yaşamı içinde tüm unsurlarıyla sergilenir (Davidoff, 2012: 57).

Burcu'nun babası iki defa evlenmiş. İlk eşini çocukları ile terk edip Burcu'nun annesi ile evlenmiş. Hala da başka kadınlarla yaşıyor ve annesi buna katlanmak zorunda olduğunu düşünüyor. Hatta babası aileye ekonomik bir faydası olmadığı gibi yüküdür. Bazen annesini dövüp evden kovuyor. Defne'nin annesi de babası tarafından aldatılıyor. Baba çoğu zaman sevgilisi ile birlikte olmak için eve gelmiyor. Bu iki kadın yine iş yerinde veya ilişkilerinde en fazla tacize uğrayan ve buna ses çıkaramayan grubu oluşturuyor.

Burcu: Babamın daha önceden evlendiğini ve eşi olduğunu biliyoruz. Çocukları da vardı. Babam onları reddetmiş, onlar da babamı reddetmişlerdi. Babamı arayıp sormuyorlardı Annem hayatındayken bir sürü kadın varmış babamın hayatında. Annemi evden kovarmış, git boşan falan diye ama annem çocuklarından dolayı gitmemiş.

Defne: Babam 5 yıl boyunca sekreteriyle aldatmış annemi. Ve kadın kendini deşifre etmek için evi arayınca öğrenildi her şey. Şiddeti en çok annemden gördüm.

Anneleri aldatılan, evden kovulan, evde birçok şiddete maruz kalan bu kadınlar iş yerlerinde ve ilişkilerinde anneleri gibi son ana kadar seslerini çıkarmadan bekliyorlar. Bu bekleyiş pasif bir bekleyiş; belki tacizcim, sevgilim artık sıkılır veya bana acır da kötü davranmaktan vazgeçer diyerek bekliyorlar.

Burcu: Maalesef kadın olduğum için tacize uğradım. Art niyetli bir patronum var. Ben biraz saf salak ayağına yatıyorum ki insanlar bana böyle gelmesin yani söylediği şeyleri anlamazlıktan gelmeye çalışıyorum. Çünkü anladığımı gösterirsem ters tepki verirsem gerginlik olacak hiç yoktan en iyisi anlamazdan gelmek olduğunu düşünüyordum. O kendi çapında eğlensin ne yapıyorsa yapsın benim bakış açım buydu.

Defne: Orda ilk erkek arkadaşım oldu, onu kaybetmemek için ondan da şiddet gördüm. Kıskançlık yüzünden hep kavga ederdik. 2 kez bana çok ciddi

şiddet uyguladı. Birinde sokakta 2-3 kez tokat attı. Sonra barıştık son kavgamızda da elimde sigara söndürdü.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu diğer önemli bulgu: Eğitim kurumu olarak iş yerlerinde kadın öğretmenlerin taciz edildiğini hem erkek hem de kadın öğretmenler bildikleri halde bu duruma hiç kimsenin müdahale edememesidir. Namus deyince birçok sözü olduğunun düşünüen erkekler, sevgilerinin namusu her saniye kollayan erkekler kendilerine ait olmayan kadınları yani iş arkadaşlarını korumakta isteksizler. Bu yönetici veya patron tacizleri erkekler tarafından yapılmakta. Erkek öğretmenler konuşmalarında kadınların bedenlerini iş için avantaja çevirdiğini birçok yerde söylemişlerdi. Tacize uğrayan kadın öğretmen sorunu tüm personelce bilinmekte, konuşma konusu olmakta ama çözüm bulunmamakta. Çözüme yönelik hem erkeklerin hem kadınların ortak konuşması gerçekleşmemektedir. Aynı kurumda çalışan iki öğretmen aşağıda tacizi anlatıyorlar.

Ali: Kurucu, bu yeni mezun olan müdür yardımcılığı verdiği bu kalan arkadaşına çok kötü niyetli gibi görünmeyen ama gereksiz de yerlerde iltifatlar ediyordu, fiziksel temasları da oluyordu. Koluna yönelik olur, omzuna elini atma şeklinde yani çok ciddi bir şey duymadım ama yalnızca hoş görünen kadınlara yönelik böyle tavırları vardı.

Ali: Kurucu sen benim kardeşim sayılırsın diye kadın arkadaşına sarıldı.

Burcu: Saçlarıma dokundu, okşadı, küpemi çok beğendiğini söyledi. Sonra saçlarıma omzuma dokundu

Burcu: “Keşke daha genç olsaydım, keşke seninle aynı yaşta olsaydım.” dedi.

Burcu: Sonra kurucum yanıma geldi neden benimle dans etmedin, bana borcun olsun, başka bir yerde istiyorum dedi.

Bu durum aslında biraz sınıfsaldır. Çalışan işçiler patronlarının, yöneticilerinin kural dışılıklarına, kanunsuzluklarına birçok yerde göz yummak zorundalar. Bunları çalışan bir öğretmen yapsa çoktan işten atılırdı. Okulun adına zarar verecek diye sessizce de olsa işi son verilirdi. Bu duruma göz yumuluyor. Öğretmenler şikâyet edersek iş bulamayız diye düşünüyor. Müdürlerin veya kurucuların Milli Eğitim’de birçok tanıdığı var ve şikâyet eden öğretmenin iş bulmasının önüne geçilebilir diye düşünüyorlar. Şikâyet etsek de biz etmişliğimizle kalırız, geri dönüş olmaz deniyor.

Bürokrasinin yavaşlığından dolayı şikâyet Ankara'ya ulaşmadan şikâyet edenin peşine düşüleceği korkusu var.

Burcu: SGK'ya şikâyet de ettim. Asgarinin altında çalıştığımı ama hiçbir geri dönüş olmadı. Sözde okula gelip denetleyeceklerdi. Benim en somut şikâyetime bile devlet kulak asmadı. Psikolojik, fiziksel tacize hiç kulak asacağını sanmıyorum.

Bu çalışmada bireylerin aile yaşantılarından itibaren cinselliğin ve karşı cinsle yakınlaşmanın ciddi bir ket vurmaya karşılaştığını görüyoruz. Erkek görüşmecilerimin yüzde 90'ı üniversite yaşına kadar sevgilileri hiç olmamış ve bundan korkmuşlar.

Ziya: Lise hayatımda hemen hemen hiçbir kızla ilişkim olmadı.

Ziya: 2 sene (üniversiteden sonra iş yaşamında tanıştığı kadınla) karşılıklı olarak birbirimize açılmadık.

Veli: Lisedeyken çok kapalı bir kutuydum. Kızlarla asla oyun oynayamadık.

Can: Lisede sevgilim olmadı. Kadınlarla çok muhatap olmadım

Uzun süre kadınlardan kendilerini sakınan bu erkeklerin aniden iş yaşamı ile ya da üniversitede sağlıklı ilişkiler beklenmesi beklenemez. Ataerkil düzende erkek ve kadın mekânsal olarak ne kadar uzak dursalar da aslında hayallerinin ve sohbet konularının en baş konusunun karşı cins olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bunun yıllarca hayali ile yaşayan gençler ciddi nevrotik(sinirsel) bozukluklar yaşamaları muhtemel.

Benzer durum kadınlar için de geçerli kadınlarda erkekler gibi karşı cinsle ilişki konusunda ketlenmişler. Yoksul ailelerden gelen kadınlarda bu daha fazla görülüyor.

Burcu:8. Sınıftan sonra sokakta oynadığımı hatırlamıyorum. Çünkü hem büyümüşüm hem de artık istediğim gibi erkeklerle oyun oynamama izin verilmezdi, arkadaş olamazdım da annem izin vermezdi asla.

Pelin: Lisedeyken öyle çok kız(aşk) muhabbetleri sevmezdim. Derslerden, üniversite hayallerinden konuşurduk. Öyle aşk meşk şeyleri, dedikodu filan

sevmezdim. Ama şu an seviyorum. İlk ilişkim lisede platonik olarak başladı. Sonra gerçek ilişkim üniversitede başladı. Üniversitede sosyal medyayla oldu.

Bu ketlemelerle karşılaşan erkekler ve kadınlar hayal kırıklıkları yaşarken ve ilişki sonrası ise karşı kin beslemeye başlıyorlar. Yaşadıkları deneyimleri bir tecrübe ve tatlı bir anı olarak göremiyorlar.

Hamza: Hayatım boyunca hakkımı helal etmeyeceğim insanlardan biri kendisi(eski kız arkadaşı için).

Pelin. Mesajlaşıyorduk, uzaktaydı o Trabzon da okuyordu, ben Kütahya da okuyordum. Bayağı bir aylarca konuştuk(yüz yüze hiç görüşmeden) onunla, en son okullar tatil olunca 5-6 ay sonra görüşmüştük biz onunla.

Pelin: Bana yaptığı hiç unutamadığım şey var. Ben 1.76 boyundayım. Boy takıntım var. Hiçte yüz yüze görmediğim için; böyle konuşmuşuz, ben bağlanmışım, aylar geçmiş bana demesin mi ben senden kısayım diye. Ben bayağı ağlamıştım o zaman. Ciddi anlamda boy takıntım bir de yaş takıntım var. Benden bir yaş küçük olması bile çok ciddi bir sorun.

Erkekler kadınlar tarafından reddedildiklerinde bunu açıkça anlatmakta zorluk yaşıyorlar. Çünkü erkek için bir kadın tarafından terk edilmek erkekliğin iktidarını düşüren aşağılık bir durum. Erkek aylar süren bir ilişkiden çıkmış ama neden terk edildiğini anlatmakta ve anlamakta sıkıntı yaşıyor. Hamza'ya gören anlamadığı bir şekilde telefonlarına cevap verilmemeye başlandı. Murat ise hiç bu konuya bile girme cesaretini göstermiyor. Bir şekilde bitti diyor. Erkekler terk edildiklerini şöyle anlatıyorlar.

Hamza: Sonra ben okula döndüm. Soğuk davranmaya başladı. Mesajlarıma cevap vermemeye başladı.

Murat: Zuhal adında bir sevgilim vardı. 6-7 ay kadar sürdü. Fakat bir şekilde bitti ilişkimiz.

Kadın aradığı erkeğin o olmadığı açıkça söyleyemese bile birçok defa hissettirmesi ve davranışları ile göstermesi muhtemel. Erkek ise aslında bu uyumsuzluk durumunu ilişki bitince düşünmeye başlıyor. Çoğu zaman de terk edildiğini, istenmeyen erkek olduğunu itiraf edemiyor ve bu nedenle bir şekilde bitti veya aninden karşı cins soğuk davranmaya başlıyor. Erkek kendine neden soğuk

davranıldığı konusunda kadınla açıkça bu konuda konuşma cesareti veya evet beni senin için uygun biri değilsem bitirelim diyemiyor. Çünkü erkekliğinin ezildiği hissediyor. İktidarsız hissedeceğini düşünüyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bedeni yalnızca kültürel yapının görüntüsü olarak düşünemeyiz. Beden aynı zamanda toplumsal beden olarak var olmaktadır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin bir kabul edildiği gibi beden ve toplumsal beden de birdir. Toplumsal beden; cinsiyetçilik, din ve iktidarla yeniden üretilmektedir.

Kapital iktidar, kadın bedenini güzellik mitiyle görünür hale getirir. Fantastik karlarla piyasaya sunar. Kadınların toplumsal hayatta ev kadını olarak tanımlanması, kariyerlerinde önemli bir engeldir. Kadın iş hayatına büyük önyargılarla dâhil olur. Kadının ekonomik özgürlüğü, kadını özne kılmakta yetersizdir. Cinsiyetli toplum, kadını emek piyasasında da sömürüye açık hale getirmek için tüm ortamı hazırlar. Rekabetçi ortamda kadına daha aşağı kabul edilen bakım yükümlülükleri verilir. Bu yükümlülüklerin dışındaki iş alanlarına girmek için kadın kimliğini kullanmak mümkün değildir. Erkek gibi davranarak söz sahibi olabilir.

Bulgularda da gördüğümüz gibi kadın küçük yaşlardan itibaren cinsel bir nesne olarak görünmekte. Özel alanda da kamusal alanda da cinsel yönü ile birçok değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Kapitalizm nasıl işçiler üzerinde hegemonya kurar ve işçiler burjuvalardan daha fazla kapitalist sistemin savunucusu ve koruyucu haline gelirse. Kadınlar da ataerkil sistem içinde erkeklerden daha fazla ataerkil sistemin savunucusu ve koruyucusu haline gelebilirler. Ataerkil sistem kadınların düşünüşü önünde kalın bir sis tabakası oluşturur. Bu anlamda bunu aşmanın en önemli aşaması annelik ve babalık kavramları da dâhil birçok kavramın yeniden tanımlanmasıdır. Erkeğin de annelik yapacağı birçok görevi olduğu gibi babalığa dâhil birçok şeyi de kadın yapmalıdır. Bu şekilde kadın daha güçlü olacaktır. Sonuçta bu ailenin çocukları da ailesinden ataerkil aile modelini almadan yetişecek ve karşı cinsten beklentileri değişecektir.

Birçok erkek, kadınların hem erkek hem kadınları yetiştiren olduğu bunun sonucunda da ataerkil sistemin de asıl üreticisi olduğu gibi bir çıkarsama yaparlar. Eğer annelerimiz doğru şekilde erkekleri eğitse veya kadınları daha güçlü yetiştirse ataerkil düzel çabuk yıkılırdı diyerek kadını günah keçisi yaparlar. Oysa ki çocuk yetiştirme sadece annenin görevi değildir hatta babanın da görevi değildir. Annenin, babanın ve devletin eğitim sisteminin görevidir. Ataerkil sistem insanlık tarihinin binlerce yılını alan, ekonomik, sosyal, dinsel birçok evresi vardır. İnsan içine doğduğu

dünyanın kavramları ve düşünce kalıpları ile düşünür. Bu anlamda birçok yılı alacak değişim dönemlerine ihtiyaç duyulacaktır. Micheal Foucault'un birçok kitabında değindiği iktidar kavramı yol gösterici olacaktır. Erkeğin koruyuculuğunu yaşamayı için şart görmeyen kadınlara ihtiyaç vardır. Koruyuculuk beklemek Foucaultcu kavramlarla erkeğin iktidarını da kabul etmektir. Koruyucu rolünü üstlenen doğal olarak koruduğunun üstünde iktidar da kuracaktır (Foucault, 2010).

Fatmagül Berktay, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* kitabında kadınların tahakküm altına girme eğilimleri karşılığında ekonomik, duygusal ve cinsel açıdan güvence kazanmayı oldukça iyi bir alternatif olarak gördüklerinden bahseder. Erkeklerin kendilerini sınırlamalarını, kısıtlamalarını, kontrol ve denetimini güvence için ödedikleri bedel özgürlüklerinin kısıtlanmasıdır. Erkek ekonomik anlamda, parasal olarak güçlendikçe; ruhsal, duygusal güvenceyi dışarıdan çok kendi aile içinde sağladıkça tahakküme, boyun eğmelere ve kısıtlamalara set çekecektir. Daha özgür kadın bir kadın yaratmak, ataerkil sistemin erkeklere dayattığı sorumlulukların da eziciliğini yıkacağını ve daha özgür bir sistemle sorumluluklar altında ezilmeyen daha mutlu erkeklerin varlığını arttıracaktır (Berktay, 2016: 207).

Çalışmanın başında sorulan “Kadınlar niçin özel alanın devamı niteliğindeki işlerde yoğunlaşmışlardır?” sorusunun cevabı bulgular eşliğinde verilecek olursa; kadına biyolojik farklılığı gösterip, ardındaki toplumsal çabayı görünmez kılıp, eril tanımları içselleştirmesinden dolayıdır. Erkeğin tanımlamalarını kabul eden kadın kendine ve emeğine yabancılaştırılmıştır. Kadının kendine yabancılaştırılmasıyla emeği her ortamda sömürülür. Ev içindeki tüm bakım kadınlara yıkılır, verdiği emek kendi gözünde de değersizleştirilir. İş hayatında erkeğin gölgesi pozisyonundadır. Bu konuda yapılan araştırmalar patronların çoğunun erkek olduğunu doğrular.

Eril zihniyet özel alanda da kamusal alanda da kadını ikincil konuma iter, yaptığı tanımlamalar kadını silikleştirir. Kapitalist dünya kadını, tüketilecek nesne olarak sunar. Kadın bedene indirgenir ve kendi bedeni hakkında söz sahibi değildir, ya örtülüp saklanacak ya da süslenip sergilenecektir. Neyi, nerede, nasıl yapacağını eril tanımlamalar söyler kendisine.

Kapital düzende egemen ekonomik koşullar güç dengelerini muhafaza etmek için kadını ne tamamen piyasanın dışına çıkarır ne de tam anlamıyla piyasaya dâhil

eder. Bu yüzden piyasaya dâhil olduğunda kadın kamusal alanda özel alanın işlerini devam ettirir. Kamusal alanın gerçek öznesi erkektir.

Sorulan diğer önemli sorulardan diğeri “Öğretmenlik mesleğinde çoğunlukla kadınların yer almasına rağmen neden yöneticilik idarecilik gibi pozisyonlarda en az yere sahiptirler?” Eğitim sektöründe kadın istihdamının oldukça fazla olması olumlu gibi görünse de karar alma mekanizmalarında oldukça dışında yer almaları eril hegemonyanın örtük gücünü gösterir. Bulgularda kadınların daha duygusal olduğunu bu yüzden karar almalarında sağlıklı düşünemediklerini, gücü doğru kullanamadıkları bu yüzden idari pozisyonlara yakışmadığını söyler. Bu durum kadınların biyolojik kaderinin toplumsal kadere yenik düştüğünü tekrar gösterir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri de özel sektör çalışanlarının arasında evli ve birlikte yaşayan kadın çok azdır. Çalışma koşulları ev içi sorumluluklarının da altında ezilen kadınlara hitap etmediği bu yüzden evlenen kadın daha esnek çalışabileceği bir işe yönelmekte ya da iş hayatından çekilmektedir. Özel sektörde çalışma saatlerinin oldukça yoğun olması, çift vardiya çalışacak olan kadının hayat düzenine uygun değildir.

Doğumdan dolayı yüklenen çocuk bakımı kadını özel alana ait kabul ettiren keyfi tanımlamalardır. Ev içindeki işlerin bölünmeden kadına yüklenmesi bu süreci yeniden üretir. Kadının ev içi çabalarının geçici görülmesi emeğini karşılıksız kılar. Aynı zamanda paraya çevrilmediğinden bir değer atfetmez. Çocuk bakımı ve ev işlerinin kurumsallaşması bu değersizleştirmenin önüne geçmek için bir başlangıç aşaması kabul edilebilir. Kadının kadın kimliğiyle karar verici konumda olabileceğini normalleştiren eğitim müfredatı da kültürel alt yapıyı hazırlamaya yardımcı olabilir.

Kollontai, *Marksizim ve Cinsel devrim* adlı eserinde birliktelikler dünyadaki geçerli tüm kurumlarca kabul edilmiş olsa da kadın ev işleriyle bir tutulmadığı sürece, çocuk bakımının yükümlülüklerini toplumsal bir şekilde üstlenmediği sürece hiçbir anlam ifade etmemektedir. Kadına yüklenen sorumluluklar toplumca üstlenilmesi ancak bunu yaparken de anneliğin korunması gerektiğinin hassasiyetinde olmalıdır (Kollantai, 1992).

“Kadın bedeni birçok meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de özel alandaki kadınlık tahayyülü ile paralel olarak pazarlama unsuru mudur?” sorusuna bulgular eşliğinde bu yorumu yapabiliriz: Özel sektörün pazarlama odaklı olması

kaçınılmazdır. Fakat hizmeti pazarlaması beklenilir. Ancak bulgular kadının bedeninin daha önemli kabul edildiğini gösterir. Gerek işe alınma sürecinde, gerekse işteki karşılaştığı durumlarda eril hegemonyanın belirlediği kalıpları bedeninde özümsemiş kadınlar, tezgâh önünde sergilenmektedir. Bu anlamda kadın çalışanlar çifte sömürüye maruz kalmaktadır, hem maddi hem de manevi olarak karşılığını alamamaktadır. Çalışanların maddi emeklerinin karşılığı asgari tutar üzerinden verilmemelidir. İnovasyonel eğitimin öncüsü olarak tanımlanan özel okullar, yalnızca müşteri odaklı olmamalıdır. Yeniliklerden faydalanan işveren, veli ve öğrenciyken; yeniliklere uyması ve uygulaması gerekenler çalışanlardır. Bu noktada çalışanlar daha fazla sömürülmektedir.

Toplumda kadınların daha dezavantajlı konumda olduğunu düşünürsek, erkek çalışanlara nazaran daha fazla sömürüldüğünü söyleyebiliriz. Çalışmanın bulguları kadınların beden algısı dayatmalarıyla hem de bilgi ve birikimleriyle sömürüldüğünü doğrular niteliktedir. Bu noktalarda devlet kurumları, daha etkili denetleyici olmalı; özel kurumların sömürü odaklı keyfiliğinin önüne geçmelidir. Çalışanların yalnızca maddi zararına değil, maddi ve manevi zararına odaklanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arendt, H. (2011). **İnsanlık Durumu**. (çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları. 5. Basım.
- Aydoğan, E. (2015), Marx ve Öncüllerinde Yabancılaşma Kavramı, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 54, Haziran, (273-282).
- Beauvoir, S. (1978), **Kadın Bağımsızlığa Doğru**, Payel Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul.
- Beauvoir, S. (1980), **Kadın Genç Kızlık Çağı**, Payel Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul.
- Beauvoir, S. (2010), **Kadın Evlilik Çağı**, Payel Yayınevi, 8. Baskı, İstanbul.
- Berktaş, F. (2016), Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2016), **Eril Tahakküm**, çev:Bediz Yılmaz, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Brown, B. (1989), **Günlük Hayatın Eleştirisi**, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Butler, J. (2018), **Cinsiyet Belası**, Çev. Başak Ertur, Metis Yayınları, İstanbul.
- CEDAW, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>, Erişim Tarihi: 25.07.2019
- Cinsiyet Ayrımcılığı Hakkında, <https://www.tmmob.org.tr/sayfa/cinsiyet-ayrimciligi-hakkinda>, Erişim Tarihi: 29.07.19
- Cirhinlioğlu, Z. (2010). **Sağlık Sosyolojisi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Connell, R.W. (1998), **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Davidoff, L. (2012). **Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet**, Çev: Ateşer, Z. Somuncuoğlu, S, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Douglas, M. (2007), **Saflık ve Tehlike**, (çev. Emine Ayhan). İstanbul, Metis Yayınları.
- Durmaz, Ş. (2016), “İşgücü Piyasasında Kadınlar ve Karşılaştıkları Engeller”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, (37-60).
- Ecevit, Y. (1998) ,Türkiye’de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi,**75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Ercan F. ve Özar Ş. (2000), “Emek Piyasası Teorileri ve Türkiye’de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış” **Toplum ve Bilim**, 86.
- Foucault, M. (2010), **Cinselliğin Tarihi**, (çev. Hülya Uğur Tanrıöver), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım.
- Gatens, M. (2017), **İmgesel Bedenler: Etik, Güç ve Bedensellik**, çev. Dilan Eren, Otonom Yayıncılık, İstanbul
- Gramsci, A. (2012), **Seçme Yazılar 1916-1935**, çev: İbrahim Yıldız, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Günindi Ersöz, A., (2015), Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Ay: Nisan, Cilt:18, Sayı:1, (80-102)
- Hebermas, J. (1997), **Kamusalın Yapısal Dönüşümü**, İletişim Yayınları, İstanbul
- İlkkaracan, İ. (1998), Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İnceoğlu, Y. ve Kar A. (2016), **Kadın ve Bedeni**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- İnsel, A. (2000) “Özgürlük Etiği Karşısında İktisat Kuramı: Amartya Sen’in Etik İktisat Önerisi, **Toplum ve Bilim**, 86.
- Kaya, C. (2009), “Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kaylı, D. Ş. (2010). **Kadın Bedeni ve Özgürleşme**.(2. Basım). İzmir: İlya Yayınları.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, V. (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, (195-219).
- Kollantai, A. (1992), **Marksizm ve Cinsel Devrim**, Çev: K. Yalım, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İzmir.
- Kuzgun, İ. (2004), “Türkiye’de Esnek İstihdam Biçimlerinin Düzenlenmesi”, **H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt:22, Sayı:2, (17-31).
- Küçükalp, D. (2003), “Anlamlandırılan Bir Varlık Olarak İnsan”, **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1

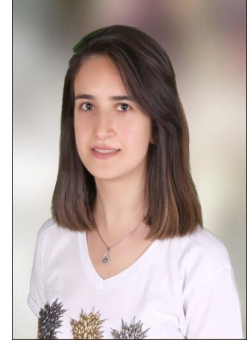
- Marx, K. (2014), **1844 El Yazmaları**, Çev. Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları
- Mesleki Deformasyon, <https://sirazduvari.com/ogretmenlerde-mesleki-deformasyon/>, Erişim Tarihi: 27.07.19
- Millett, K. (1973), **Cinsel Politika**, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Mizrahi, R. (2013), Çalışma Hayatında Mobbing ile Mücadele Yöntemleri, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt:5, No:2, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/117422>, Erişim Tarihi: 27.07.19
- Neyzi, L. (1999), **İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Neyzi, L. (2005), **Ben Kimim?**, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Pektaş, E. (2017), **Cinsellik, Şiddet, Emek**, İleri Kitaplığı Yayınevi, İstanbul.
- Prezantabl Olmak, <https://www.hizliadam.com/prezantabl-olmak-nedir.html>, Erişim Tarihi: 29.07.19.
- Reich, W. (1974), **Cinsel Devrim**, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Reich, W. (1995), **Cinsel Ahlakın Boy Göstermesi**, çev. Bertan Onaran, 3. Basım, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Sancar, S. (2009), **Erkeklik: İmkansız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler**, Metis Yayınları, İstanbul.
- Seyyar, A. (2007), **İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri**, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Şenkal A. ve Doğan M. (2012), “Sosyal Politika ve Sosyal Haklar: Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, Sayı:17, (63-80).
- Şenol, D. ve Mazman, İ. (2013), “Tarihi Bir Bakışla Çalışma Hayatında Kadın”, **Aile ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale.
- Şule Çet Davası, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2019/05/15/sule-cet-davasina-destek-icin-gelenler-mahkeme-salonuna-sigmani/>, Erişim Tarihi: 05.07.19

- Tatlı, H. (2015). “Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Bir Mikro Uygulama”, **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Sayı: 17, No: 4, (215-238).
- Tatlı, H. ve Koç, B. (2017). “Çalışan Kadın Bakış Açısıyla Kadınların İş ve Aile Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar Hakkında Bir Uygulama”, *İktisadiyat*, 1(1), s. 145-170.
- TDK, <https://kelimeler.gen.tr/aile-nedir-ne-demek-6711>, Erişim Tarihi: 25.07.19
- Tekeli, Ş. (1998), Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Turan, M. İ. (2006), **İnsan Olması Engellenmiş İnsan**, Etki Yayınları, 2006, İzmir.
- Turner, B. S. (2011), **Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi**, (Çev. Ümit Tatlıcan), Bursa, Sentez Yayıncılık.
- WAVE, https://notus-asr.org/wpcontent/uploads/2016/05/WAVE_CR_TR_FINAL_7_March2016-2-2.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2019
- Yıldız, H. (2019), Çalışma Üzerine Sosyolojik Perspektif, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/9090>, Erişim Tarihi: 26.07.19
- Yükselbaba, Ü. (2017), **Kadın, Kamusal Alan ve Hukuk**, Tekin Yayın, 1. basım, İstanbul: Mart

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sümeyye TOPTAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Gaziosmanpaşa 1993
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : sumeyyetoptas93@gmail.com
0534 465 23 34 (GSM)

EĞİTİM

2007-2011 Fatih Kız Lisesi
2011-2015 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
2017-2019 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

2015-2016 Karacan Akademi- Felsefe Öğretmeni
2016-2018 Bil Okulları- Felsefe Öğretmeni-Kurum Müdürü
2018-2019 Danışmendler Lisesi-Felsefe Öğretmeni

PROJELER

22 09 A Kapsamı
TÜBİTAK Projesi 2013

“İçe Kanayan Yara: Ensest: Niğde Örneği”

22 09 A Kapsamı
TÜBİTAK Projesi 2014

“Üniversite Öğrencilerinde Bekâret Algısı”

PANELLER

7. Ulusal Sosyoloji
Kongresi

“Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi” 2013 2-5 Ekim “İçe Kanayan Yara: Ensest, Niğde Örneği.

